



ΠΑΝΤΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

Τμήμα Πολιτικής Επιστήμης και Ιστορίας

ΠΜΣ «Πολιτική Επιστήμη και Ιστορία»

Ιωάννα Κασάπη - ΑΜ: 1108Μ051

Επιβλέπουσα: Μαριάννα Ψύλλα

Διπλωματική εργασία

*Η εγγραφή της Απεργίας Πείνας των 300 Μεταναστών, από 25
Ιανουαρίου έως 9 Μαρτίου 2011, στον εθνικό ημερήσιο τύπο.
Η περίπτωση των εφημερίδων Καθημερινή, Ελευθεροτυπία, Αυγή.*



Αθήνα Φεβρουάριος 2013

Ευχαριστίες

Η παρούσα διπλωματική εργασία αποτελεί το τελευταίο στάδιο της πορείας μου στο μεταπτυχιακό πρόγραμμα σπουδών της Πολιτικής Επιστήμης και Ιστορίας, κατά τη διάρκεια του οποίου συνάντησα άκρως ενδιαφέροντα ετερόκλητα επιστημονικά αντικείμενα, υπό το συνεκτικό νήμα της διεπιστημονικότητας.

Αρχικά, θα ήθελα να ευχαριστήσω εκ βάθρων, την αναπληρώτρια καθηγήτρια Μαριάννα Ψύλλα που ανέλαβε την επίβλεψη της παρούσας εργασίας, καθώς και για τις κατευθύνσεις, τις υποδείξεις, την προώθηση του κλίματος συνεργασίας και τη συνεχή διαθεσιμότητά της. Ευχαριστώ θερμά, επίσης, τον καθηγητή Γιάννη Βούλγαρη, που μου έδωσε την ευκαιρία να συμμετάσχω και να συνεργαστώ μαζί του στο Κέντρο Πολιτικών Ερευνών του τμήματος. Ιδιαίτερες ευχαριστίες αρμόζουν στο Κοινωνοφελές Ίδρυμα Αλέξανδρος Σ. Ωνάσης για τη χορήγηση ετήσιας υποτροφίας, κατά το δεύτερο έτος των μεταπτυχιακών μου σπουδών.

Τέλος, οφείλω να ευχαριστήσω θερμά τους συνοδοιπόρους μου, τις συντρόφισσες και τους συντρόφους, παλιούς και νεότερους, καθώς επίσης και τη Ζωή, την Κατερίνα, τη Θοδώρα, τη Ντίνα και τον Αντώνη, για την αμέριστη συμπαράστασή τους.

Η μελέτη αυτή αφιερώνεται στις δύο σημαντικότερες προσωπικότητες της ζωής μου, στη μητέρα μου, Αναστασία, και στη γιαγιά μου, Περσεφόνη, οι οποίες στέκονται πάντα δίπλα μου. Σιγοτραγουδώντας τους στίχους του Nâzım Hikmet, σε απόδοση Γιάννη Ρίτσου και μελοποίηση Μάνου Λοϊζου, «Η ζωή δεν είναι παίξε-γέλασε» και συνάμα υπενθυμίζοντας μου συχνά πυκνά πως «Τις πιο όμορφες μέρες μας δεν τις ζήσαμε ακόμα ... και πως τη ζωή πρέπει να τηνε πάρεις σοβαρά ... Δίχως απ' όζω ή από πέρα να προσμένει τίποτα ... και Πως τίποτα πιο ωραίο, τίποτα πιο αληθινό απ' τη ζωή δεν είναι ... »

Περιεχόμενα

1. Εισαγωγή	5
2. Μεθοδολογικό σημείωμα	8
2.1. Θεματική και μορφολογική κατηγοριοποίηση του υλικού	10
i. Θεματικές κατηγορίες	10
ii. Μορφολογικές κατηγορίες	12

Μέρος Πρώτο

Τα ΜΜΕ ως διαμορφωτές της δημόσιας και πολιτικής σφαίρας στο μεταναστευτικό ζήτημα;

3. Τα Μέσα Μαζικής Επικοινωνίας καθορίζοντας τη δημόσια και την πολιτική ατζέντα.....	14
4. Το ζήτημα της μετανάστευσης στη σύγχρονη Ελλάδα μεταξύ δημόσιου λόγου και πολιτικής πρακτικής	21
4.1. Απεργίες πείνας στη θεματολογία των Μέσων Μαζικής Επικοινωνίας	29

Μέρος Δεύτερο

Η απεργία των 300 μεταναστών στον ημερήσιο εθνικό τύπο.

5. Η Καθημερινή	32
5.1. Καθημερινή και Απεργία πείνας: επισκόπηση	34
5.2. Θεματική ανάλυση	35
5.2. Μορφολογική ανάλυση	40
5.3. Συνδυασμός μορφής και περιεχομένου	43
6. Η Ελευθεροτυπία	46
6.1. Ελευθεροτυπία και Απεργία πείνας: επισκόπηση	48
6.2. Θεματική ανάλυση	48
6.3. Μορφολογική ανάλυση	54
6.4. Συνδυασμός μορφής και περιεχομένου	57

7. Η Αυγή	61
7.1. Αυγή και Απεργία πείνας: επισκόπηση	63
7.2 Θεματική ανάλυση	64
7.3. Μορφολογική ανάλυση	70
7.4. Συνδυασμός μορφής και περιεχομένου	73

Συμπερασματικές παρατηρήσεις

8. Η απεργία πείνας των 300 μεταναστών συγκριτικά στον εθνικό τύπο	77
9. Το μέλλον των (μεταναστευτικών διεκδικήσεων) διαρκεί πολύ	83

Βιβλιογραφία

I. Ελληνόγλωσση	86
II. Ξενόγλωσση	94
III. Νομικές Πηγές	95
IV. Διαδικτυακοί Τόποι	97

Παράρτημα

Διάγραμμα 4.1 και Γράφημα 4.2 Καθημερινή-Συνολικός αριθμός δημοσιευμάτων ανά τις τρεις χρονικές περιόδους	100
Διάγραμμα 5.1 και Γράφημα 5.2 Ελευθεροτυπία-Συνολικός αριθμός δημοσιευμάτων ανά τις τρεις χρονικές περιόδους	101
Διάγραμμα 6.1 και Γράφημα 6.2 Αυγή-Συνολικός αριθμός δημοσιευμάτων ανά τις τρεις χρονικές περιόδους	102
Διαγράμματα 7.1 Καθημερινή-Συνολικός αριθμός δημοσιευμάτων ανά ημέρα	103
Γραφήματα 7.2 “ “ Συχνότητα εμφάνισης των δημοσιευμάτων ανά ημέρα	104
Διαγράμματα 8.1 Ελευθεροτυπία-Συνολικός αριθμός δημοσιευμάτων ανά ημέρα .	105
Γραφήματα 8.2 “ “ Συχνότητα εμφάνισης των δημοσιευμάτων ανά ημέρα	106
Διαγράμματα 9.1 Αυγή-Συνολικός αριθμός δημοσιευμάτων ανά ημέρα	107
Γραφήματα 9.2 “ “ Συχνότητα εμφάνισης των δημοσιευμάτων ανά ημέρα	108

1. Εισαγωγή

Οι πολυσύνθετες διαδικασίες, που εγείρονται κατά τη δημοσιοποίηση, ανάδυση και συγκρότηση ενός δημόσιου ζητήματος, συμπλέκοντας μιντιακούς, κοινωνικούς, καθώς και πολιτικούς δρώντες, συνιστούν γόνιμο πεδίο έρευνας και προβληματισμού σε πλείστες περιοχές των κοινωνικών επιστημών, κατά τις τελευταίες δεκαετίες.

Η συλλογιστική που μας απασχολεί ιδιαίτερα στην παρούσα εργασία αφορά αφενός μεν, την εγγραφή των γεγονότων στη θεματολογία των μέσων μαζικής ενημέρωσης, καθώς και το ρόλο που αυτά διαδραματίζουν στη διαμόρφωση και στον καθορισμό των ζητημάτων, που τίθενται στη δημόσια σφαίρα ή/και στη θεσμική ατζέντα. Αφετέρου δε, την αποτύπωση του πολυδιάστατου μεταναστευτικού ζητήματος στο δημόσιο χώρο, κατά τις εκάστοτε αλληλεπιδράσεις μιντιακών λόγων, κοινωνικών δράσεων και πολιτικών διευθετήσεων.

Εφαλτήριο για την παρούσα μελέτη αποτελεί η Απεργία Πείνας των 300 μεταναστών σε Αθήνα και Θεσσαλονίκη. Ερευνητική εκκίνηση της εργασίας, συνιστά η διερεύνηση της ανάδειξης του γεγονότος της πανελλαδικής κινητοποίησης διαμαρτυρίας των μεταναστών στη δημόσια σφαίρα, μέσω της διαμεσολάβησής του από τα έντυπα μέσα επικοινωνίας.

Τα ερευνητικά ερωτήματα που ανακύπτουν, είναι τα ακόλουθα: Πώς παρουσιάζεται και με ποιο τρόπο καλύπτουν τα έντυπα μέσα επικοινωνίας τη μαζική κινητοποίηση διαμαρτυρίας των μεταναστών; Τέθηκε, εξ αρχής, στη θεματολογία του έντυπου λόγου; Καθ' όλη τη διάρκεια της έκβασής της, χαίρει δημοσιοποίησης στα έντυπα μέσα επικοινωνίας; Παρατηρούνται διακυμάνσεις στη συχνότητα κάλυψης του γεγονότος; Που επικεντρώνεται η εκάστοτε εφημερίδα; Σε ποια ζητήματα δόθηκε έμφαση; Ποιες πτυχές της διαμαρτυρίας των μεταναστών αποκαλύπτονται στο εκάστοτε μέσο επικοινωνίας; Διακρίνονται μετατοπίσεις κατά τον τρόπο κάλυψης και προβολής του γεγονότος, ανάμεσα στα έντυπα μέσα επικοινωνίας;

Συγκεκριμένα, στο παρόν ερευνητικό εγχείρημα καλούμαστε αρχικά, να εντοπίσουμε το ειδησεογραφικό ενδιαφέρον περί τη μαζική απεργία πείνας των μεταναστών και τη συχνότητά του, στο εκάστοτε έντυπο μέσο επικοινωνίας. Έπειτα, να προσδιορίσουμε και να αποσαφηνίσουμε τα ζητήματα που πραγματεύονται στον έντυπο λόγο περί του γεγονότος. Τέλος, να ανιχνεύσουμε τους συγκλίνοντες ή/και αποκλίνοντες άξονες, εφόσον υφίστανται, στα διάφορα εθνικά έντυπα μέσα

επικοινωνίας. Εμφιλοχωρώντας η πανελλαδική κινητοποίηση διαμαρτυρίας στη θεματολογία του έντυπου λόγου μας επιτρέπει, εν πολλοίς, να εξάγουμε συμπεράσματα, για την αποτύπωση καθώς και τις επιμέρους πτυχές της στο δημόσιο χώρο.

Τα ερωτήματα προς διερεύνηση που τέθηκαν ανωτέρω, καθώς και η επιδίωξη για πληρέστερη χρονική αποτύπωση της πανελλαδικής κινητοποίησης διαμαρτυρίας των μεταναστών στη συνέχεια της έκβασής της, επιτάσσουν να ερευνηθεί η καταγραφή και η προβολή της στον εκάστοτε έντυπο λόγο καθ' όλη τη διάρκειά της, ήτοι στο σύνολο των 44 ημερών από τις 25 Ιανουαρίου 2011 έως και τις 9 Μαρτίου του ίδιου έτους. Καθόσον, ο απογευματινός τύπος ενδεχομένως να μην πρόλαβε να καλύψει την λήξη της απεργίας πείνας στις 9, προσθέτουμε μία ακόμη ημέρα προς διερεύνηση, την 10^η Μαρτίου. Ο προς εξέταση κορμός ανάλυσης απαρτίζεται από 45 ημέρες ειδησεογραφικής κάλυψης της μαζικής κινητοποίησης διαμαρτυρίας των μεταναστών. Με βασικό κριτήριο την αναζήτηση της *περιοδικότητας* και της *πυκνότητας* στην κάλυψη του γεγονότος, καθώς και την αποκάλυψη των *χρονικών αυξομειώσεων*, διαχωρίζουμε την εξεταζόμενη περίοδο των 45 ημερών σε τρία χρονικά διαστήματα των δεκαπέντε ημερών, ήτοι σε τρεις χρονοσειρές, την αρχική χρονική περίοδο, τη μεσαία χρονική περίοδο, και την τρίτη, τελευταία περίοδο. Αποκαλύπτοντας, συλλήβδην, το ειδησεογραφικό ενδιαφέρον ανά τις τρεις χρονικές περιόδους, και ταυτόχρονα συμπυκνώνοντας τα βασικά διακυβεύματα, περί την πανελλαδική απεργία πείνας των μεταναστών στην εκάστοτε περίοδο. Η συνέχεια στην αφήγηση του γεγονότος, επιτρέπει την αποκάλυψη της ενδεχόμενης ασυνέχειας κατά την κάλυψή του στις εκάστοτε εφημερίδες.

Το σύνολο των δεδομένων που πρόκειται να χρησιμοποιήσουμε για την ανάλυση της μαζικής κινητοποίησης διαμαρτυρίας των μεταναστών, ανευρίσκεται στον ημερήσιο εθνικό τύπο, από τον οποίο επιλέξαμε τρία έντυπα μέσα επικοινωνίας, την *Καθημερινή*, την *Ελευθεροτυπία* και την *Αυγή*, αποσκοπώντας, αφενός, να ανιχνευθούν τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της γραφής των ανωτέρω εφημερίδων, και αφετέρου, να συγκριθούν μεταξύ τους. Επιγραμματικά, η *Καθημερινή* προτιμάται, λόγω του χαρακτηριστικού τρόπου και ύφους γραφής και κυρίως της αναλυτικής μορφής της αρθρογραφίας της, καθώς επίσης και της ιδιαιτερότητας του αναγνωστικού της κοινού. Μολονότι θεωρείται προσφιλής στον κόσμο των διανοουμένων, εκφράζει τον συντηρητικό χώρο. Η επιλογή της *Ελευθεροτυπίας*,

βασίζεται στο γεγονός της υψηλής αναγνωσιμότητας και απήχησης στην ενημέρωση του αθηναϊκού κοινού, καθότι παρουσίαζε με πολυφωνικό τρόπο τα θέματα που πραγματευόταν, εκφέροντας προοδευτικό λόγο και εκφράζοντας κυρίως τον κεντροαριστερό χώρο¹. Η *Αυγή* περιλαμβάνεται ως περίπτωση εφημερίδας που εκφράζει πολιτικό λόγο προσανατολισμένη σε μια αριστερή ατζέντα, επενδύοντας στην ευρύτερη κοινωνική κινητοποίηση και στα κινήματα.

Τα βασικά κριτήρια² που εφαρμόστηκαν για την ανωτέρω επιλογή των έντυπων μέσων, είναι τα ακόλουθα: πρώτον, το είδος των εφημερίδων, η επιλογή αφορά πολιτικές ημερήσιες εφημερίδες ποικίλης ύλης με εθνική εμβέλεια και κυκλοφορία, και όχι κυριακάτικες εφημερίδες ή τον τύπο των μεταναστών³. Δεύτερον, η ιδεολογική και πολιτική κατεύθυνση, στην περίπτωση αυτή η επιλογή της *Ελευθεροτυπίας*, της *Καθημερινής* και της *Αυγής* πραγματοποιήθηκε ώστε να αντιπροσωπευθεί ιδεολογικοπολιτικά η προοδευτική κεντροαριστερή συνιστώσα, η συντηρητική δεξιά, και η αριστερή έκφραση αντίστοιχα. Τρίτον, η βαρύτητα απέναντι στο αναγνωστικό κοινό⁴, στην περίπτωση συγκεκριμένα της *Ελευθεροτυπίας*, τα στοιχεία υψηλής κυκλοφορίας, ειδικά στην κυριακάτικη έκδοση, αποτέλεσαν βασικό κριτήριο επιλογής καθώς εκφράζουν ένα σημαντικό αριθμό αναγνωστών, στην περίπτωση της *Καθημερινής*, επρόκειτο κυρίως για επιλογή που στηρίχθηκε σε στοιχεία υψηλής ημερήσιας κυκλοφορίας και σημαντικής βαρύτητας στην πολιτική σκηνή, και τέλος, όσον αφορά την *Αυγή*, παρότι δεν διαθέτει πολυσύνθετο αναγνωστικό κοινό και υψηλά ποσοστά κυκλοφορίας, φιλοξενούνται, ωστόσο, απόψεις που στρέφονται σε μια κινηματική κατεύθυνση επίλυσης των πολιτικοκοινωνικών ζητημάτων.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

¹ Μαριάννα Ψύλλα, *Μεθοδολογία της ανάλυσης ενός γεγονότος από τον έντυπο λόγο*, Τυπωθήτω-Γιώργος Δαρδανός, Αθήνα, 2010, σ. 64.

² Βλ. ενδεικτικά, αναφορικά με ορισμένα κριτήρια επιλογής του καταλληλότερου δείγματος από την πλειάδα του διαθέσιμου τύπου, Μαριάννα Ψύλλα, *Μεθοδολογία της ανάλυσης ενός γεγονότος από τον έντυπο λόγο*, ό.π., σ. 39-40.

³ 23 εφημερίδες μεταναστευτικών κοινοτήτων στην Ελλάδα
<http://www.migrant.gr/cgi-bin/pages/page2.pl?arlang=greek&db=migrantmme&kat=MME&argenkat=O%20kosmos%20ton%20metanaston>. Τελευταία πρόσβαση 23/7/2012

⁴ Σύμφωνα με το δελτίο κυκλοφορίας εφημερίδων της Ένωσης Ιδιοκτητών Ημερησίων Εφημερίδων
http://www.eihea.gr/circ_yr.asp?vyear=2011

2. Μεθοδολογικό σημείωμα

Όπως επισημαίνουν χαρακτηριστικά οι P.Paillé & A.Mucchielli, κάθε έρευνα στις ανθρωπιστικές και κοινωνικές επιστήμες συνιστά πάντα μια περιπέτεια⁵. Σε αυτή τη λογική, πραγματοποιούμε την ερευνητική μας διαδρομή στην ποιοτική έρευνα, με γνώμονα τη σημασιολογική *ανάλυση του περιεχομένου*⁶ της ποικίλης αρθρογραφίας που συγκεντρώσαμε στο σύνολο της εκάστοτε εφημερίδας, υιοθετώντας τη μεθοδολογική προσέγγιση της *κλασικής θεματικής ανάλυσης*⁷ και εφαρμόζοντας, επιπλέον, ποσοτικά κριτήρια καταμέτρησης του εξεταζόμενου υλικού.

Μολονότι, η *θεματική ανάλυση περιεχομένου*, αφορά μια κλασική μέθοδο ανάλυσης, που εφαρμόζεται, κατά κύριο λόγο, στο χώρο των μέσων μαζικής επικοινωνίας, εξακολουθεί να διατηρεί την εγκυρότητά της στην ανάλυση του περιεχομένου του ποικιλόμορφου έντυπου λόγου. Συγκεκριμένα, η κλασική θεματική ανάλυση θεωρείται η προσφορότερη μεθοδολογική προσέγγιση «όσον αφορά πρώτον, την αρθρογραφία του έντυπου λόγου, δεύτερον, ένα αρκετά ογκώδες υλικό, τρίτον, όταν στοχεύει ο αναλυτής να προχωρήσει σε συγκριτικά διαβήματα για τη διερεύνηση του συνολικού υλικού του»⁸.

Θεμελιώδη αρχή της θεματικής προσέγγισης αποτελεί ο εντοπισμός και η συγκέντρωση των ενοτήτων του περιεχομένου που απαρτίζουν ένα μήνυμα. Η

⁵ Pierre Paillé-Alex Mucchielli, *L'analyse qualitative en sciences humaines et sociales*, Armand Colin, Paris, 2003, p. 9.

⁶ Μαριάννα Ψύλλα, *Μεθοδολογία της ανάλυσης ενός γεγονότος από τον έντυπο λόγο*, ό.π., σ. 35, υποσημείωση 22-23. Περιγράφονται από τη συγγραφέα οι βασικές μεθοδολογικές προσεγγίσεις της σημασιολογίας του περιεχομένου ενός μηνύματος, τόσο των έκδηλων όσο και των υπολανθανόντων σημασιών του, : «αναφέρονται ή στη διερεύνηση των θεματικών ενοτήτων που εμπεριέχονται σ' ένα μήνυμα (κλασική θεματική ανάλυση περιεχομένου) ή στην αναζήτηση των γλωσσικών ενοτήτων ενός κειμένου, είτε αυτή επικεντρώνεται στο επίπεδο της λέξης (λεξικομετρία και δομική λεξικολογία) είτε στο επίπεδο των γλωσσικών ενοτήτων των φράσεων και των προτάσεων (συντακτική ανάλυση) ή ακόμα και στο διαφραστικό επίπεδο συνδέοντας το λόγο με τις συνθήκες γένεσής του διερευνώντας σε μεγάλο βαθμό την ιδεολογική σκοπιμότητα του λόγου, μέσα στο περιβάλλον παραγωγής του (ανάλυση της απόφανσης-ανάλυση λόγου)». Βλ. ενδεικτικά, μεταξύ άλλων, περί των θεωρητικών προσεγγίσεων της ανάλυσης-discourse analysis: Κύρκος Δοξιάδης, *Ανάλυση λόγου. Κοινωνικο-φιλοσοφική θεμελίωση*, Πλέθρον, Αθήνα, 2008. Louise Phillips, Marianne W. Jorgensen, *Ανάλυση λόγου. Θεωρία και μέθοδος*, Γιάννης Σταυρακάκης (επιμ.), Παπαζήσης, Αθήνα, 2009.

⁷ Βλ. ενδεικτικά, μεταξύ άλλων, περί κλασικής θεματικής ανάλυσης Μαριάννα Ψύλλα, «Το μήνυμα ως αντικείμενο ερμηνείας και ανάλυσης στο πλαίσιο της επικοινωνιακής πράξης», στο Γιώτα Παπαγεωργίου (επιμ.), *Μέθοδοι στην κοινωνιολογική έρευνα*, Τυπωθήτω-Γιώργος Δαρδανός, Αθήνα, 2004, σ.83-87. Νότα Κυριαζή, *Η κοινωνιολογική έρευνα. Κριτική επισκόπηση των μεθόδων και των τεχνικών*, Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα, 2003, ειδικότερα το κεφάλαιο 6 «Η ανάλυση του περιεχομένου», σ.283-301. Για περαιτέρω εμβάθυνση στην κλασική θεματική ανάλυση, βλ., μεταξύ άλλων, Laurence Bardin, *L'analyse de contenu*, Presses Universitaires de France, Paris, 1989. Rodolphe Ghiglione et alii, *Manuel d'analyse de contenu*, A. Colin, Paris, 1980.

⁸ Μαριάννα Ψύλλα, *Μεθοδολογία της ανάλυσης ενός γεγονότος από τον έντυπο λόγο*, ό.π., σ. 45.

θεματική ανάλυση έγκειται στο να ανιχνεύσεις τους *πυρήνες των εννοιών* που συνθέτουν μια επικοινωνία⁹. Σε αυτή την κατεύθυνση *ομαδοποιούνται στοιχεία*, βάσει της *σημασίας* τους, σε *θέματα*, τα οποία στη συνέχεια ταξινομούνται, καταμετρούνται και αναλύονται, «Η μέτρηση της *παρουσίας* καθώς και της *συχνότητας εμφάνισης* ενός θέματος είναι μια από τις πιο συνήθεις τεχνικές που χρησιμοποιούνται στην εφαρμογή αυτής της μεθόδου»¹⁰. Επιπροσθέτως, η διερεύνηση της *απουσίας* ενός θέματος αξίζει ιδιαίτερης μνείας και επισήμανσης, καθότι η αποσιώπηση ενός θέματος είναι εξίσου δηλωτική με την υψηλή συχνότητα εμφάνισής του¹¹. Μέσω της θεματικής ανάλυσης αναδύονται οι βασικές έννοιες-κλειδιά στις οποίες εστιάζει η εκάστοτε εφημερίδα, καθιστώντας διαυγέστερη την ροπή της προς κάποια ζητήματα-θέματα, τα οποία προβάλλονται εκτενώς. Υπερισχύονται ή/και υποβαθμίζονται ορισμένες όψεις των ζητημάτων αποκαλύπτοντας, στην προκειμένη περίπτωση, την ιδεολογική και πολιτική στάση των έντυπων μέσων επικοινωνίας περί την πανελλαδική απεργία πείνας των μεταναστών.

Κατά την εφαρμογή της μεθόδου διαφαίνεται μια βασική αδυναμία, όσον αφορά στο ζήτημα της επιλογής των θεμάτων και της δυστοκίας στην επίτευξη υψηλής πιστότητας «καθώς τα θέματα εκφράζονται με λιγότερο ή περισσότερο έκδηλο τρόπο, αναπτύσσονται και τελειώνουν περισσότερο ή λιγότερο απότομα, εμπλέκονται περισσότερο ή λιγότερο με άλλα θέματα. Εν συντομία, οι διαφορές εκτίμησης ανάμεσα στους αναλυτές είναι δύσκολο να αποφευχθούν»¹². Ως εκ τούτου, καθίσταται πρόδηλο πως η κατηγοριοποίηση των θεματικών ενοτήτων συνιστά μία διαδικασία υποκειμενική, και ως ένα βαθμό αυθαίρετη¹³. Ούτως ώστε να μειωθεί η υποκειμενική μας εμπλοκή, στο μέτρο του εφικτού, προτιμήσαμε τις *περιγραφικές κατηγορίες*. Συγκεκριμένα, εν πρώτοις εντοπίσαμε τις θεματικές που κατισχύουν στο εκάστοτε δημοσίευμα, και εν συνεχεία τις ταξινομήσαμε σε κατηγορίες, σύμφωνα με τα ξεχωριστά τους χαρακτηριστικά, παρακάμπτοντας την αναγωγή γνωρισμάτων, που δεν φέρουν τα δημοσιεύματα καθεαυτά.

⁹ Μαριάννα Ψύλλα, *Μεθοδολογία της ανάλυσης ενός γεγονότος από τον έντυπο λόγο*, ό.π., σ. 46-47, υποσημείωση 38, 39.

¹⁰ Μαριάννα Ψύλλα, «Το μήνυμα ως αντικείμενο ερμηνείας και ανάλυσης στο πλαίσιο της επικοινωνιακής πράξης», στο Γιώτα Παπαγεωργίου (επιμ.), *Μέθοδοι στην κοινωνιολογική έρευνα*, Τυπωτήω-Γιώργος Δαρδανός, Αθήνα, 2004, σ.85.

¹¹ Μαριάννα Ψύλλα, *Μεθοδολογία της ανάλυσης ενός γεγονότος από τον έντυπο λόγο*, ό.π., σ.47, υποσημείωση 41. Βλέπε επίσης Claude Abastado, *Messages des médias*, CEDIC, Paris, 1980.

¹² Μαριάννα Ψύλλα, «Το μήνυμα ως αντικείμενο ερμηνείας και ανάλυσης», ό.π., σ. 86.

¹³ Φανή Κουντούρη, *Ο μετανάστης στον ελληνικό Τύπο: 1950-2005. Η περίπτωση της εφημερίδας Τα Νέα*, Κείμενα Εργασίας, Νο15, ΕΚΚΕ, Αθήνα, 2008, σ. 19.

Συμπληρωματικά στη θεματική κατηγοριοποίηση του corpus, προσδιορίσαμε και συστηματοποιήσαμε τις διακριτές *μορφολογικές ενότητες*, καθώςον ένας συγκεκριμένος τρόπος μορφολογικής χρήσης, μεταβάλλει την πρόσληψη του περιεχομένου από τον αποδέκτη, και συγχρόνως μαρτυρά την προδιάθεση της εκάστοτε εφημερίδας περί την μαζική κινητοποίηση διαμαρτυρίας των μεταναστών. Τα κριτήρια ταξινόμησης σε μορφές ενοτήτων είναι τα ακόλουθα: πρώτον, η *χωρική τοποθέτηση* που καταλαμβάνει το εκάστοτε δημοσίευμα στο συνολικό σώμα της εφημερίδας, το editorial, λόγου χάριν, κατέχει συγκεκριμένη θέση και λειτουργικότητα σε κάθε εφημερίδα, δεύτερον, η *μορφή γραφής* εάν πρόκειται για ένα άρθρο εκτεταμένης μορφής, για ένα αναλυτικό κείμενο, όπως ένα άρθρο γνώμης, ή περιορισμένης μορφής, ρεπορτάζ, ή απλώς για ένα σχόλιο ή ένα σκωπτικό σχολιασμό, όπως είθισται στις γελοιογραφίες¹⁴.

2.1. Θεματική και μορφολογική κατηγοριοποίηση του υλικού

i) Θεματικές κατηγορίες

Στο πρώτο στάδιο του ερευνητικού processus πραγματοποιήσαμε την ανάγνωση και συγκέντρωση των δημοσιευμάτων περί την απεργία πείνας των μεταναστών, κατόπιν επιχειρήσαμε τον προσδιορισμό των ευρύτερων θεματικών ενοτήτων. Στο δεύτερο στάδιο εφαρμόσαμε, αρχικά, την ταξινόμηση των θεμάτων σε επιμέρους κατηγορίες, έπειτα, τη συγκρότηση των βασικών θεματικών κατηγοριών, τέλος, την καταμέτρηση και ποσοτικοποίησή τους, με σκοπό οι κατηγορίες να είναι πλήρεις, καλύπτοντας διεξοδικά το υπό διερεύνηση και ανάλυση ζήτημα της πανελλαδικής κινητοποίησης διαμαρτυρίας των μεταναστών.

Ακολουθώντας και εκτελώντας τα ανωτέρω μεθοδολογικά βήματα, ανέκυψαν συνολικά δέκα θεματικές κατηγορίες.

1. *Αιτήματα*
2. *Ακαδημαϊκό Άσυλο*
3. *Διαπραγματεύσεις*
4. *Έκβαση της απεργίας*

¹⁴ Μαρριάννα Ψύλλα, *Μεθοδολογία της ανάλυσης ενός γεγονότος από τον έντυπο λόγο*, ό.π., σ. 37.

5. *Ελληνική κοινωνία*
6. *Κοινωνικές Κινητοποιήσεις*
7. *Μεταναστευτική πολιτική*
8. *Πολιτικές δυνάμεις*
9. *Στέγαση*
10. *Υποκινητές*

Παραθέτουμε σε αδρές γραμμές, το περιεχόμενο της κάθε θεματικής ενότητας.

1. *Αιτήματα:* Στη συγκεκριμένη θεματική κατηγορία περιλαμβάνονται οι διεκδικήσεις των μεταναστών απεργών πείνας όπως δημοσιοποιήθηκαν στον έντυπο λόγο.

2. *Ακαδημαϊκό Άσυλο:* Το ζήτημα που εγέρθηκε αναφορικά με την κατάργηση του πανεπιστημιακού ασύλου, κατά την εγκατάσταση των απεργών πείνας σε μια υπό ανακαίνιση πτέρυγα της Νομικής Σχολής του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών.

3. *Διαπραγματεύσεις:* Η θεματική αναφέρεται στις διαβουλεύσεις ανάμεσα στους απεργούς πείνας και σε κυβερνητικά στελέχη, όσον αφορά την έκβαση της κινητοποίησης διαμαρτυρίας των μεταναστών.

4. *Έκβαση της απεργίας:* Η θεματική πραγματεύεται ζητήματα όπως η εξέλιξη της υγείας των απεργών πείνας, οι αναφορές στους απεργούς που βρίσκονταν στη Θεσσαλονίκη, καθώς και η παράθεση αποσπασμάτων από ορισμένες συνεντεύξεις τύπου των απεργών πείνας.

5. *Ελληνική κοινωνία:* Σε αυτή τη θεματική ενότητα περιγράφεται η δεινή κατάσταση της κοινωνίας, εν μέσω οικονομικής κρίσης, και η συνύφανσή της με τις μεταναστευτικές διεκδικήσεις.

6. *Κοινωνικές Κινητοποιήσεις:* Στη θεματική περιέχονται οι μορφές κοινωνικής δράσης, ενδεικτικά αναφέρονται οι ολιγόωρες συμβολικές καταλήψεις κτηρίων, οι επιστολές συμπαράστασης και συνηγορίας, τα μηνύματα αλληλεγγύης τόσο εγχώρια όσο και διεθνή, οι εκκλήσεις φορέων ή/και κομμάτων, αναφορικά με την υποστήριξη της απεργίας πείνας των μεταναστών.

7. *Μεταναστευτική πολιτική:* Η θεματική συνέχει τα μεταναστευτικά ζητήματα, συνθήκες εργασιακές, κοινωνικές, και την υφιστάμενη μεταναστευτική πολιτική της χώρας καθώς και της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

8. *Πολιτικές δυνάμεις*: Στη συγκεκριμένη θεματική ενότητα, συμπεριλαμβάνονται οι αντιδικίες και οι επιμέρους έριδες που προέκυπταν είτε στα κοινοβουλευτικά κόμματα, είτε στο κυβερνητικό επιτελείο, κατά την έκβαση και τη λήξη της κινητοποίησης διαμαρτυρίας των μεταναστών.

9. *Στέγαση*: Η θεματική εντάσσει το θέμα της διαμονής, εγκατάστασης-μετεγκατάστασης των απεργών πείνας στην Αθήνα, στους δύο χώρους πρώτα της Νομικής Σχολής κι έπειτα στο «μέγαρο Υπατία», επί των οδών Ηπείρου και Πατησίων, καθώς επίσης και των απεργών πείνας στη Θεσσαλονίκη, στο Εργατικό Κέντρο της πόλης.

10. *Υποκινητές*: Η θεματική ενότητα περικλείει το ζήτημα που τέθηκε αναφορικά με τους φερόμενους ως υπαίτιους και καθοδηγητές της απεργίας πείνας των μεταναστών λαμβάνοντας χαρακτήρα, έως και, απαγγελίας κατηγοριών από τις εισαγγελικές αρχές.

ii) Μορφολογικές κατηγορίες

Με απώτερο σκοπό τη διεξοδική ανάλυση της πανελλαδικής κινητοποίησης διαμαρτυρίας των μεταναστών στα έντυπα μέσα επικοινωνίας επιχειρούμε, πέραν της θεματικής ανάλυσης του περιεχομένου και τη μορφολογική του κατηγοριοποίηση. Καθώς κατά τη μορφολογική πλαισίωση του περιεχομένου αναδύονται οι ιδιαιτερότητες του τρόπου γραφής των εξεταζόμενων εφημερίδων, και ταυτόχρονα η βαρύτητα που προσδίδεται στο γεγονός, χρησιμοποιώντας το εκάστοτε μορφολογικό είδος απόδοσής του. Στην παρούσα έρευνα μια προσεκτική μορφολογική κατηγοριοποίηση κατέδειξε πέντε διακριτές μορφές παρουσίασης του αναλυόμενου γεγονότος.

Οι πέντε μορφολογικές κατηγορίες είναι οι κάτωθι:

1. *Editorial*
2. *Άρθρο Γνώμης*
3. *Ρεπορτάζ-Είδηση*
4. *Σχόλιο*
5. *Σκίτσο*

Πιο συγκεκριμένα, περιγράφονται ακολούθως.

1. *Editorial*: Η συγκεκριμένη μορφολογική κατηγορία, αποτελεί τη στήλη όπου παρουσιάζονται οι κεντρικές θέσεις της εκάστοτε εφημερίδας. Καθιστούμε σαφές πως οι θέσεις των εφημερίδων καταγράφηκαν εφόσον αναφέρονται στο υπό εξέταση γεγονός της απεργίας πείνας των μεταναστών.

2. *Άρθρο Γνώμης*: Στην εν λόγω μορφολογική κατηγορία, ενσωματώθηκαν άρθρα εκτεταμένης μορφής, αναλύσεις ή άρθρα γνώμης, ενυπόγραφα ή μη, συντακτών ή συνεργατών των εφημερίδων. Διαπιστώσαμε πως αφενός, εμφορούνται από το διαφορετικό τρόπο γραφής και παρουσίασης αναλόγως με το ξεχωριστό και υποκειμενικό ύφος του εκάστοτε αρθρογράφου, και αφετέρου, αναδεικνύουν τις βαθύτερες ιδεολογικοπολιτικές τάσεις των εφημερίδων.

3. *Ρεπορτάζ-Είδηση*: Σε αυτή τη μορφολογική ενότητα εντάσσονται τα δημοσιεύματα, ορισμένες συνεντεύξεις, και η ευρύτερη ειδησεογραφική κάλυψη της κινητοποίησης των μεταναστών, εφαρμόζοντας ευσύνοπτο ή/και πιο εκτενή τρόπο αναφοράς και γραφής.

4. *Σχόλιο*: Η μορφολογική αυτή κατηγορία περικλείει αρθρογραφία περιορισμένης έκτασης, σχολιασμό κριτικού ύφους ή/και σατιρικού περιεχομένου, τόσο συντακτών όσο και αναγνωστών των εκάστοτε εφημερίδων, αναφορικά με το υπό ανάλυση γεγονός.

5. *Σκίτσο*: Συμπεριλαμβάνεται ως διακριτή κατηγορία στην παρούσα έρευνα, καθόσον η εικόνα και το σκίτσο αντικαθιστώντας το λόγο ή/και συνδυαστικά με το λόγο, παρουσιάζουν με τον πιο παραστατικό και εύστοχο τρόπο την επικαιρότητα, προσδίδοντας της, ως επί το πλείστον, σκωπτικό χαρακτήρα.

Πρώτο Μέρος
Τα ΜΜΕ ως διαμορφωτές της δημόσιας και πολιτικής σφαίρας στο
μεταναστευτικό ζήτημα;

3. Τα Μέσα Μαζικής Επικοινωνίας καθορίζοντας τη δημόσια και την πολιτική
ατζέντα.

Η πολιτική στην αυγή του 21^{ου} αιώνα παραμένει ένα συλλογικό πεδίο αλληλεπίδρασης λόγου και δράσης. Έννοιες και πρακτικές που διαπερνούν την επιστημονική πολιτική σκέψη από την αρχαιότητα και τον Αριστοτέλη, στο διαφωτισμό και τη νεωτερικότητα¹⁵, έως τον Michel Foucault και τον Jürgen Habermas¹⁶.

Στην παρούσα μελέτη το ερευνητικό ενδιαφέρον εστιάζεται στον χώρο του πολιτικού ως πραγμάτωση της συλλογικής δραστηριότητας, δημόσιου λόγου και κοινωνικής δράσης¹⁷. Η δημόσια σφαίρα, όπως επισημαίνει εύστοχα ο Κοσμάς Ψυχοπαίδης, αποτελεί «το χώρο συνειδητοποίησης και ρύθμισης όρων της κοινωνικής αναπαραγωγής, όπως η εγγύηση της ζωής, της ειρήνης, της εργασίας, της τροφής, του περιβάλλοντος, καθώς και της διάσωσης του πολιτισμού»¹⁸. Επιπροσθέτως, σύμφωνα με τον Louis Quééré, η διαμόρφωση του δημόσιου χώρου

¹⁵ Αναφορικά με τη συνύφανση των όρων και των ιδεών που διατρέχουν τόσο το φιλοσοφικό στοχασμό όσο και την πολιτικοκοινωνιολογική σκέψη βλ. ενδεικτικά, Quentin Skinner, *Μετά τον εμπειρισμό-Φιλοσοφία και σύγχρονες θεωρητικές αναζητήσεις στις επιστήμες του ανθρώπου: Hans-Georg Gadamer, Jacques Derrida, Michael Foucault, Thomas Kuhn, John Rawls, Jurgen Habermas, Louis Althusser, Claude Levi-Strauss, ιστορικοί των Annales*, Κάτοπτρο, Αθήνα, 2006. Μαριάννα Ψύλλα, *Η Πολιτική ως δράση και λόγος*, Εκδόσεις Τυπωθήτω-Γιώργος Δαρδάνος, Αθήνα, 2003, σ.25-51. Βλ. ενδεικτικά, μεταξύ άλλων, Stuart Hall, David. Held, Anthony McGrew, μετ. Θανάσης Τσακίρης-Βίκτωρας Τσακίρης, *Η νεωτερικότητα σήμερα. Οικονομία, κοινωνία, πολιτική, πολιτισμός*, Σαββάλας, Αθήνα, 2003. Stuart Hall, Bram Gieben, μετ. Θανάσης Τσακίρης-Βίκτωρας Τσακίρης, *Η διαμόρφωση της νεωτερικότητας. Οικονομία, κοινωνία, πολιτική, πολιτισμός*, Σαββάλας, Αθήνα, 2003.

¹⁶ Το πλούσιο συγγραφικό έργο των δύο στοχαστών καθώς και οι γόνιμες αναλύσεις επί των έργων τους είναι εκτενείς και πολυεπίπεδες, στην παρούσα μελέτη αναφέρονται ενδεικτικά ορισμένα πονήματα τα οποία αποτελούν ορόσημο στη διαμόρφωση της σύγχρονης φιλοσοφικοπολιτικής σκέψης. Michel Foucault, *Η τάξη του λόγου*, Ηριδανός, Αθήνα, 1977. Michel Foucault, *Η αρχαιολογία της γνώσης*, Εξάντας, Αθήνα, 1987. Michel Foucault, *Η ιστορία της σεξουαλικότητας. Η βούληση για γνώση*, Πλέθρον, Αθήνα, 2011. Jürgen Habermas, *Ο φιλοσοφικός λόγος της Νεωτερικότητας*, Αλεξάνδρεια, Αθήνα, 1993. Jürgen Habermas, *Αλλαγή δομής της δημοσιότητας : έρευνες πάνω σε μια κατηγορία της αστικής κοινωνίας*, νήσος, Αθήνα, 1997. Jürgen Habermas, «Ο επικοινωνιακός λόγος: μια άλλη δυνατότητα εξόδου από τη φιλοσοφία του υποκειμένου», στο Γιώργος Βέλτσος (επιμ.), *Η διαμάχη. Κείμενα για τη Νεωτερικότητα*, Πλέθρον, Αθήνα, 2004, σ.73-82.

¹⁷ Μαριάννα Ψύλλα, *Η Πολιτική ως δράση και λόγος*, Εκδόσεις Τυπωθήτω-Γιώργος Δαρδάνος, Αθήνα, 2003, σ.15.

¹⁸ Κοσμάς Ψυχοπαίδης «Δημόσιος χώρος και κοινωνικές πολιτικές αξίες», *Πολιτική μέσα στις έννοιες*, νήσος, Αθήνα, 1997, σ. 229.

πραγματοποιείται, αφενός, από την κοινωνική κατασκευή των γεγονότων, των δημόσιων προβλημάτων, και αφετέρου, από τη διάδραση των δρώντων και των δημόσιων δράσεων¹⁹. Σε αυτή την κατεύθυνση, τα μέσα μαζικής ενημέρωσης και επικοινωνίας αποτελούν τους κατεξοχήν φορείς διάχυσης μηνυμάτων επενεργώντας σε οικονομικές, κοινωνικές, πολιτισμικές και πολιτικές πρακτικές²⁰.

Η ανωτέρω αλληλουχία και ταυτόχρονα ο ανταγωνισμός ανάμεσα στην πολιτική, δημόσια και μιντιακή σφαίρα συγκροτεί πεδίο γόνιμου προβληματισμού των κοινωνικών και πολιτικών ερευνητών. Στην παρούσα ενότητα διερευνάται, σε ποιο βαθμό, ο ρόλος των μαζικών μέσων επικοινωνίας επιδρά στις διαδικασίες χάραξης και παραγωγής δημόσιων και κυβερνητικών πολιτικών.

Συγκεκριμένα, καταγράφονται δύο κύριες θεωρητικές προσεγγίσεις αφενός, ο *καθορισμός της θεματολογίας*, agenda-setting, και αφετέρου η *διάπλωση της θεματολογίας*, agenda-building²¹. Εστιάζοντας grosso modo στις διαδικασίες διαμόρφωσης και διαχείρισης των *θεμάτων*, issues²², που ανακύπτουν, είτε συγκυριακά είτε αποτελούν μόνιμα ζητήματα προς επίλυση, στη δημόσια αρένα αναδύοντας, συνακόλουθα, το ρόλο τόσο μέσων επικοινωνίας όσο και των πολιτικών δρώντων.

Αναλυτικότερα, κατά τις αρχές της δεκαετίας του 1970 παρουσιάζεται έντονο ενδιαφέρον από μερίδα, αρχικά Αμερικανών, ερευνητών αναφορικά τόσο με το καθεαυτό ζήτημα του *καθορισμού της ημερήσιας διάταξης*, agenda-setting, όσο και με την ευρύτερη συλλογιστική της επίδρασης της ημερήσιας διάταξης των μέσων ενημέρωσης στο κοινό²³. Πρόκειται για έρευνες, οι οποίες, ερχόμενες σε αντιπαράθεση με τις θεωρίες των περιορισμένων επιδράσεων των μέσων ενημέρωσης της δεκαετίας του 1960 και προγενέστερα, απέδωσαν στα μέσα ενημέρωσης τον

¹⁹ Μαριάννα Ψύλλα, *Η Πολιτική ως δράση και λόγος*, ό.π., υποσημείωση 62, σ. 60. Βλέπε επικουρικά Louis Quéré, "L'espace public: de la théorie politique à la métathéorie sociologique", στο *Quaderni*, N.18, *Les espaces publics*, Automne 1992, pp. 75-92. (Διαθέσιμο στο: http://www.persee.fr/web/revues/home/prescript/article/quad_0987-1381_1992_num_18_1_972)

²⁰ Μαριάννα Ψύλλα, *Μεθοδολογία της ανάλυσης ενός γεγονότος από τον έντυπο λόγο*, ό.π., σ.15.

²¹ Φανή Μ. Κουντούρη, *Πολιτική Δημοσιότητα και Εξουσία, Κόμματα και ΜΜΕ στην Ελλάδα τη δεκαετία του 2000*, Τυπωθήτω-Γιώργος Δαρδανός, Αθήνα, 2011, σ. 92.

²² James W.Dearing, Everett M.Rogers, *Ορίζοντας τα θέματα. Τα ΜΜΕ, οι πολιτικοί και το κοινό*, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα, 2005, σ 20. Οι Cobb και Elder όρισαν ένα θέμα-issue ως «μια σύγκρουση μεταξύ δύο περισσότερων αναγνωρίσιμων ομάδων επί διαδικαστικών ή ουσιαστικών ζητημάτων που σχετίζονται με την κατανομή θέσεων ή πόρων». Roger Cobb&Charles Elder, *Participation in American politics. The dynamics of Agenda-building*, Johns Hopkins, University Press, Baltimore/Londres, 1983, 2nd edition, p 32.

²³ Νίκος Δεμερτζής, *Πολιτική Επικοινωνία, διακινδύνευση, δημοσιότητα, διαδίκτυο*, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα, 2002, σ. 100-101.

πρωταγωνιστικό ρόλο στις διαδικασίες διαμόρφωσης της ατζέντας, *the media set the agenda*²⁴. Προς επίρρωση του εν λόγω επιχειρήματος ο Bernard Cohen υπογραμμίζει εμφατικά πως «ο Τύπος μπορεί να μη σημειώνει συνήθως επιτυχία στο να λέει στους ανθρώπους τι να σκεφθούν αλλά σημειώνει εκπληκτική επιτυχία στο να λέει στους αναγνώστες του *περί τίνος να σκεφθούν*»²⁵. Η ανωτέρω προσέγγιση των μέσων ενημέρωσης, μεταξύ των πλέον ανθηρών στη διάρκεια των τελευταίων δεκαετιών, εγκαινιάστηκε από τους M.McCombs και D.Shaw, οι οποίοι διαπιστώνουν πως η επίδραση της ατζέντας συνίσταται στη μεταφορά της ιεραρχίας των προτεραιοτήτων από τα Μέσα στο κοινό²⁶. Επιπλέον, όπως επισημαίνει η Φανή Κουντούρη, διερευνήθηκε το ζήτημα της επιρροής των μέσων ενημέρωσης τόσο στους λήπτες των αποφάσεων όσο και τις δημόσιες πολιτικές²⁷.

Επιγραμματικά, σύμφωνα με τους James Dearing και Everett Rogers, η διαδικασία καθορισμού της ημερήσιας θεματολογίας διαμορφώνεται από την: *θεματολογία των μέσων*, media agenda, η οποία επηρεάζει τη *δημόσια θεματολογία*, public agenda, η οποία με τη σειρά της επιδρά στον καθορισμό της *πολιτικής θεματολογίας*, policy agenda²⁸. Καθεμία από τις τρεις ανωτέρω θεματολογίες διαθέτει την αντίστοιχη ερευνητική παράδοση. Συγκεκριμένα, ο *καθορισμός της θεματολογίας των μέσων*, media agenda, χρησιμοποιεί ως κύρια εξαρτημένη μεταβλητή την ιεράρχηση των θεμάτων στην ημερήσια διάταξη των MME. Ο *καθορισμός της δημόσιας θεματολογίας*, public agenda, χρησιμοποιεί ως κύρια εξαρτημένη μεταβλητή την ιεράρχηση των θεμάτων στη θεματολογία του κοινού. Ο *καθορισμός της πολιτικής θεματολογίας*, policy agenda, εστιάζει στις πολιτικές δράσεις γύρω από ένα θέμα, εν μέρει ως ανταπόκριση στις θεματολογίες των μέσων και του κοινού²⁹. Ως εκ τούτου, η *ημερήσια διάταξη* αποτελεί μια εγγενώς συγκρουσιακή διάδραση, καθώς τα

²⁴ Υπογράμμιση της γράφουσας, στο Φανή Μ. Κουντούρη, *Πολιτική Δημοσιότητα και Εξουσία, Κόμματα και MME στην Ελλάδα τη δεκαετία του 2000*, ό.π., σ.93, βλ., επιπλέον το υποκεφάλαιο με τίτλο «Επιδράσεις ή χρήσεις των Μέσων;», σ. 104-110.

²⁵ James W.Dearing, Everett M.Rogers, *Ορίζοντας τα θέματα. Τα MME, οι πολιτικοί και το κοινό*, ό.π., σ. 19. Απόσπασμα από το Bernard Cohen, *The press and foreign policy*, NJ: Princeton University Press, Princeton, 1963.

²⁶ Βλ., αναλυτικότερα στο Μάξουελ ΜακΚομπς, Έντνα Εϊνσίντελ, Ντέιβιντ Ονίβερ, *Τα μέσα μαζικής ενημέρωσης και η διαμόρφωση της κοινής γνώμης*, Στέλιος Παπαθανασόπουλος (επιμ.), Καστανιώτης, Αθήνα, 1996.

²⁷ Φανή Μ. Κουντούρη, *Πολιτική Δημοσιότητα και Εξουσία, Κόμματα και MME στην Ελλάδα τη δεκαετία του 2000*, ό.π., σ. 93, βλ υποσημείωση 109,110. Βλ., σχετικά M.McCombs & D.Shaw, "The agenda-setting function of Mass Media", *Public Opinion Quarterly*, 1972, pp.176-187.

²⁸ Νίκος Δεμερτζής, *Πολιτική Επικοινωνία, διακινδύνευση, δημοσιότητα, διαδίκτυο*, ό.π., σ. 103.

²⁹ James W.Dearing, Everett M.Rogers, *Ορίζοντας τα θέματα. Τα MME, οι πολιτικοί και το κοινό*, ό.π., σ. 26-27.

όσα διακυβεύονται αποτελούν αντικείμενο διαπραγμάτευσης και ανταγωνισμού, μεταξύ των επιμέρους δρώντων³⁰. Οι συγγραφείς συμπεραίνουν ότι η ατζέντα των μέσων ενημέρωσης, μέσω της ιεράρχησης και του καθορισμού της θεματολογίας, «εκκινεί τη διαδικασία τοποθετώντας ένα θέμα στη δημόσια θεματολογία που στη συνέχεια οδηγεί ενδεχομένως σε αλλαγή πολιτικής. Η υποκινητική αυτή λειτουργία των μέσων ενημέρωσης δείχνει τον αποφασιστικό ρόλο που διαδραματίζουν σε μια δημοκρατική κοινωνία»³¹.

Η Φανή Κουντούρη συνοψίζει τις βασικότερες κριτικές, του μοντέλου της *ημερήσιας θεματολογίας*, agenda-setting, οι οποίες «εστιάζονται στην αιτιοκρατική και στη μιντιοκρατική διάστασή της. Άλλοι συγγραφείς σημειώνουν τα ποικιλόμορφα και ενδεχομενικά αποτελέσματα των ερευνών που βασίζονται στην υπόθεση του agenda-setting»³².

Αναφορικά με την έννοια της *διάπλασης της ημερήσιας θεματολογίας*, agenda-building, οι αμερικάνοι πολιτικοί επιστήμονες Roger Cobb, Charles Elder και οι συνεργάτες τους, Jennie Keith Ross, Marc Howard Ross, προσδιόρισαν τη *διάπλαση της θεματολογίας*, agenda-building, ως μια διαδικασία κατά την οποία η διαμόρφωση της πολιτικής θεματολογίας αποτελεί μια σύνθετη συλλογική διαδικασία συμμετοχής διαφορετικών ομάδων στην παραγωγή των δημόσιων πολιτικών. Η έννοια της *διάπλασης της θεματολογίας* δεν καταπιάνεται με την υπόθεση της κυριαρχίας των Μέσων στη διαδικασία διαμόρφωσης της πολιτικής θεματολογίας, προσέγγιση του agenda-setting, αλλά το ενδιαφέρον της στρέφεται στις πολυσύνθετες διαδικασίες τόσο της συλλογικής κινητοποίησης όσο και της λήψης πολιτικών αποφάσεων³³. Αναλυτικότερα, οι Αμερικάνοι συγγραφείς διακρίνουν τρία μοντέλα *διάπλασης της θεματολογίας*: «το μοντέλο της *εξωτερικής πρωτοβουλίας*, που αντιστοιχεί στην κινητοποίηση των κοινωνικών ομάδων, οι οποίες πιέζουν τις αρχές να εγγράψουν ένα θέμα στη θεσμική θεματολογία, το μοντέλο της *κινητοποίησης* που αφορά την

³⁰ Νίκος Δεμερτζής, *Πολιτική Επικοινωνία, διακινδύνευση, δημοσιότητα, διαδίκτυο*, ό.π., σ. 102.

³¹ James W. Dearing, Everett M. Rogers, *Ορίζοντας τα θέματα. Τα MME, οι πολιτικοί και το κοινό*, ό.π., σ. 173.

³² Φανή Μ. Κουντούρη, *Πολιτική Δημοσιότητα και Εξουσία, Κόμματα και MME στην Ελλάδα τη δεκαετία του 2000*, ό.π., σ. 94, υποσημείωση 113-114.

³³ R. Cobb, Ch. Elder, J. K. Ross, M. H. Ross, "Agenda building as a comparative political process", *The American Political Science Review*, 70 (1), 1976, p.126-138. Διαθέσιμο στο http://www.unc.edu/~fbaum/teaching/POLI891_Sp10/articles/Cobb_Ross_and_Ross_1976.pdf
Για εκτενέστερη ανάλυση και εφαρμογή στο μοντέλο της διάπλασης της θεματολογίας, Roger Cobb & Charles Elder, *Participation in American politics. The dynamics of Agenda-building*, Johns Hopkins University Press, Baltimore/Londres, 1983, 2nd edition.

προσπάθεια των δημόσιων αρχών να αποσπάσουν τη δημόσια συγκατάθεση στην πολιτική τους, και τέλος, το μοντέλο της *εσωτερικής πρωτοβουλίας* που ομάδες συμφερόντων επιδιώκουν την άμεση πρόσβαση στη θεσμική θεματολογία χωρίς να αφυπνίσουν τη δημόσια θεματολογία, χωρίς να ενεργοποιηθεί δηλαδή η προσοχή των Μέσων και της κοινής γνώμης»³⁴. Στην ανωτέρω τυπολογία έρχεται να συνεισφέρει και ο γάλλος Ph.Garraud, με την εισήγηση του μοντέλου της *μεσοποίησης* «όπου τα ΜΜΕ, κυρίως, παίζουν αυτόνομο και κινητήριο ρόλο στο μέτρο που επιβάλλουν κάποια πεδία δράσης στην κυβερνητική αρχή ευνοώντας ορισμένα γεγονότα με σημαντική προβολή κι επιρροή»³⁵.

Οι Muller και Surel σημειώνουν πως οι αμερικάνοι ερευνητές ανέδειξαν δύο ουσιαστικές διαδικασίες αναφορικά με το ρόλο των δρώντων στην παραγωγή δημόσιων πολιτικών. Αφενός, τη σύλληψη ενός συγκεκριμένου φαινομένου από ένα ή περισσότερα άτομα ή/και ομάδες, που αποδίδει στο πρόβλημα έναν πρώτο χαρακτηρισμό και μια πρώτη θεώρηση, κι αφετέρου μια διαδικασία κινητοποίησης, που θεμελιώνεται στη διάρθρωση των ενεχόμενων δρώντων, οι οποίοι αναζητούν κοινωνικές συμμαχίες με απώτερο σκοπό να προκαλέσουν την αντίδραση του κράτους³⁶.

Επιπρόσθετα, οι R.Cobb και C.Elder θεώρησαν σημαντικό το ρόλο των *γεγονότων-ερεθισμάτων*, trigger-events, στη διαμόρφωση ενός θέματος: «Ένα γεγονός-ερέθισμα αποτελεί προτροπή για δράση που λαμβάνει χώρα κάποια χρονική στιγμή και χρησιμεύει στην αποκρυστάλλωση της προσοχής και της δράσης»³⁷. Σε αυτή την κατεύθυνση, οποιαδήποτε δραματικά γεγονότα είτε ανθρώπινες δραματικές ιστορίες αποτελούν *πυροδοτικούς μηχανισμούς*, οι οποίοι, αφενός, απλοποιούν τα εκάστοτε θέματα, κι αφετέρου, τα τοποθετούν στην πρώτη γραμμή της θεματολογίας των μέσων.

³⁴ Φανή Μ. Κουντούρη, *Πολιτική Δημοσιότητα και Εξουσία, Κόμματα και ΜΜΕ στην Ελλάδα τη δεκαετία του 2000*, ό.π., σ. 94-95. Και στο αγγλικό κείμενο Roger Cobb, Charles Elder, Jennie Keith Ross, Marc Howard Ross, "Agenda building as a comparative political process", op. cit., p. 127-128.

³⁵ Φανή Μ. Κουντούρη, *Πολιτική Δημοσιότητα και Εξουσία, Κόμματα και ΜΜΕ στην Ελλάδα τη δεκαετία του 2000*, ό.π., σ. 95, υποσημείωση 119, Philippe Garraud, «Politiques nationales: élaboration de l'agenda», *L'Année sociologique*, vol. 40, 1990, p. 17-41. Όπως σημειώνει η συγγραφέας «Προσθέτει επίσης το μοντέλο της πολιτικής προσφοράς, προσδιορίζοντας έτσι το ρόλο των πολιτικών κομμάτων στη διαμόρφωση της θεματολογίας».

³⁶ Pierre Muller&Yves Surel, *Η ανάλυση των πολιτικών του κράτους. Ανάλυση των Δημόσιων πολιτικών*, Τυπωθήτω-Γιώργος Δαρδανός, Αθήνα, 2002, σ. 124-125

³⁷ James W.Dearing, Everett M.Rogers, *Ορίζοντας τα θέματα. Τα ΜΜΕ, οι πολιτικοί και το κοινό*, ό.π., σ. 141.

Τέτοιου τύπου *γεγονότα-ερεθίσματα* χαρακτηρίζονται από τη Φανή Κουντούρη, ως *συγκυρίες κρίσης*, και λειτουργούν ως σταθμοί, ως *αποθήκες μνήμης*, που παγιώνουν τους ορισμούς και καθιερώνουν στο δημόσιο χώρο ένα θέμα-γεγονός, παρέχοντας καταυτόν τον τρόπο τη δυνατότητα σε πλειάδα δρώντων, ακόμη και περιθωριακών, να συμμετέχουν ενεργά στον προσδιορισμό των διαφορετικών όψεων του θέματος-γεγονότος³⁸.

Συνοψίζοντας, για τους Dearing και Rogers ένα *θέμα*, το οποίο εκλαμβάνεται ως ένα κοινωνικό πρόβλημα, συχνά συγκρουσιακό, θεωρείται διακύβευμα δημόσιου ενδιαφέροντος, εφόσον παρουσιασθεί και καλυφθεί από τα μέσα ενημέρωσης³⁹. Ως εκ τούτου τα MME, όπως έχει επισημανθεί από στοχαστές των δημόσιων πολιτικών, διαδραματίζουν ένα ιδιαίτερο ρόλο, καθότι η πρόσβαση στα MME αποτελεί απαραίτητη προϋπόθεση για την ανάδυση ενός ζητήματος στη θεματική διάταξη. Όπως υποστηρίζεται, «τα MME δρουν ως ενισχυτές και μεταδοτές των συγκρούσεων, των αιτημάτων, των αναπαραστάσεων που παράγονται γύρω από ένα δεδομένο πρόβλημα. Αντιστρόφως, μπορούν να αναστείλουν κάθε δημοσιοποίηση ενός συγκεκριμένου προβλήματος και να λειτουργούν ως πραγματικοί καταστολείς ανάδυσής του»⁴⁰. Καταυτό τον τρόπο καθίσταται πρόδηλο πως τα μέσα ενημέρωσης δε διαπνέονται από ένα αμερόληπτο και ουδέτερο πρίσμα, κατά την κάλυψη και μετάδοση των γεγονότων. Προς επίρρωση της ανωτέρω διαπίστωσης, υπογραμμίζεται και από τον R.Miliband πως η αντικειμενικότητα και η αμεροληψία των μέσων επικοινωνίας διαθέτουν τα όριά τους, «τα οποία σταματούν εκεί που λήγει η κοινωνική συναίνεση και αρχίζει η κοινωνική αμφισβήτηση. Όσο πιο ριζοσπαστική

³⁸ Φανή Κουντούρη, «Ο οικονομικός μετανάστης στην πολιτική ατζέντα: Η δημόσια συγκρότηση του μεταναστευτικού ζητήματος στη μεταπολίτευση», *Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών*, 128 Α', 2009, σ. 64, υποσημείωση 26, σύμφωνα με τη συγγραφέα «στις *συγκυρίες κρίσης* η ορατότητα των θεμάτων αλλά και η δυνατότητα παρέμβασης που έχουν τα μέσα ενημέρωσης στους ορισμούς των προβλημάτων είναι μεγαλύτερη με αποτέλεσμα την κατασκευή σταθμών που λειτουργούν ως αποθήκες μνήμης. Η ανάδειξη και η έντονη ορατότητα ορισμένων πλαισίων δρα αποτελεσματικά στην παγίωση αυτών των πλαισίων στο δημόσιο χώρο με μεγαλύτερη ένταση από ότι στην περίπτωση των συγκυριών ρουτίνας». Βλέπε αναλυτικότερα τη διδακτορική διατριβή: Fani Kountouri, *L'agenda politique au quotidien. La construction des problèmes publics en Grèce*, Thèse de Doctorat, Paris, Panthéon-Sorbonne I, 2006.

³⁹ James W.Dearing, Everett M.Rogers, *Ορίζοντας τα θέματα. Τα MME, οι πολιτικοί και το κοινό*, ό.π., σ. 21.

⁴⁰ Pierre Muller&Yves Sural, *Η ανάλυση των πολιτικών του κράτους. Ανάλυση των Δημόσιων πολιτικών*, ό.π., σ. 136-137.

η αμφισβήτηση τόσο λιγότερο αμερόληπτα και αντικειμενικά είναι τα μέσα επικοινωνίας»⁴¹.

Κάθε μορφή επικοινωνίας, αναπαριστά συμβολικά την πραγματικότητα. Σε αυτή την κατεύθυνση τα μέσα μαζικής επικοινωνίας ερμηνεύουν την πραγματικότητα προσδίδοντάς της νόημα⁴². Όπως χαρακτηριστικά επισημαίνει η Μαριάννα Ψύλλα, η διαμεσολαβημένη αφήγηση ενός γεγονότος συνιστά μια περίπλοκη σχέση επικοινωνίας και κοινωνικότητας, όπου συμπλέκεται η νοηματοδότηση του πραγματικού με το αναπαριστώμενο γεγονός μέσω της αφήγησής του. Το γεγονός εφόσον αποτελέσει αντικείμενο αφήγησης στα μέσα επικοινωνίας, και ειδικότερα στον γραπτό τύπο, αποκτά *a priori* αφενός, *επικοινωνιακή διάσταση*, διαμέσου ενός πλέγματος σχέσεων, διαντιδράσεων και διαδραστικότητας ανάμεσα στο γεγονός καθεαυτό, στο δημοσιογραφικό λόγο και στο αναγνωστικό κοινό, και αφετέρου, *επικοινωνιακές συνθήκες*, εντάσσοντάς το στο χώρο και στο χρόνο αποδίδοντάς του μνήμη και ιστορικότητα⁴³. Ως εκ τούτου, το εκάστοτε διαμεσολαβημένο γεγονός μετατρέπεται σε χώρο-χρονικό-ιστορικό *λόγο*, διαμορφώνοντας *ipso facto* πρόσφορο έδαφος για δράση τόσο στην ιδιωτική όσο και στη δημόσια σφαίρα.

Όσον αφορά τη διαδρομή των μέσων μαζικής επικοινωνίας στον ελλαδικό χώρο, η παρούσα μελέτη αρκείται στη συνοπτική αναφορά των βασικών χαρακτηριστικών των μέσων επικοινωνίας όπως αυτά διαμορφώνονται κατά την τελευταία δεκαετία του 20^{ου} αιώνα όπου πραγματοποιείται μια βασική τομή, με την ίδρυση των πρώτων ιδιωτικών τηλεοπτικών σταθμών και ραδιοφώνων, η οποία έκτοτε επιδρά καθοριστικά στο τοπίο της ενημέρωσης. Συγκεκριμένα, μεταβάλλεται ριζικά η λειτουργία του τύπου και κυρίως της ραδιοτηλεόρασης, «προσλαμβάνοντας πλέον ένα περισσότερο επιχειρηματικό χαρακτήρα με έντονη την εξάρτηση από τη διαφημιστική δαπάνη»⁴⁴. Σύμφωνα με τη Μαρία Κομνηνού, εντούτοις, παρατηρείται σύγκλιση των ελληνικών ΜΜΕ με τα αντίστοιχα στη Δυτική Ευρώπη και τη Β.

⁴¹ Μελίνα Σεραφετινίδου, *Κοινωνιολογία των Μέσων Μαζικής Επικοινωνίας*, Gutenberg, Αθήνα, 1991, σ. 295.

⁴² Μελίνα Σεραφετινίδου, *Κοινωνιολογία των Μέσων Μαζικής Επικοινωνίας*, ό.π., σ. 267.

⁴³ Μαριάννα Ψύλλα, *Μεθοδολογία της ανάλυσης ενός γεγονότος από τον έντυπο λόγο*, ό.π., σ. 23, 28-29.

⁴⁴ Μαριάννα Ψύλλα, *Η Πολιτική ως δράση και λόγος*, ό.π., σ. 133-134, υποσημείωση 173-176, αναφορικά με τον ραδιοτηλεοπτικό νόμο 1866/1989 ο οποίος αποτελεί τομή για τα ελληνικά δεδομένα καθότι «επέτρεψε τη χορήγηση αδειών ίδρυσης και λειτουργίας μη κρατικών τηλεοπτικών σταθμών και ραδιοφώνων, με την απλή γνώμη του νεοσυσταθέντος Εθνικού Συμβουλίου Ραδιοτηλεόρασης», βλ., μεταξύ άλλων, Πέρσα Ζέρη, *Θεσμοί Εποπτείας στο Ραδιοτηλεοπτικό Σύστημα. Στόχοι, διαδικασίες, δυνατότητες δράσης*, Οδυσσέας, Αθήνα, 1996.

Αμερική, «οι κοινές τάσεις αφορούν: α, στη διεύρυνση του πεδίου δράσης των ιδιωτικών επιχειρήσεων των ΜΜΕ, β, στην αυξανόμενη εμπορευματοποίηση της πολιτιστικής παραγωγής, γ, στις αλλαγές στο ρόλο του κράτους και της κυβερνητικής παρέμβασης»⁴⁵. Στο ενημερωτικό επίπεδο το επακόλουθο για την ελληνική ενημέρωση είναι πως, αφενός, τα δελτία ειδήσεων των ιδιωτικών καναλιών και ο απογευματινός τύπος προσανατολίζονται στη δραματοποίηση του κοινωνικού αποκλεισμού και του εθνικισμού, ώστε να διατηρήσουν αμείωτο το ενδιαφέρον του κοινού τους, και αφετέρου, τα ιδιωτικά μέσα ενημέρωσης «προσδιορίζουν την ημερήσια διάταξη σύμφωνα με τα συμφέροντα των κυρίαρχων μερίδων του κεφαλαίου και με τις επιταγές του εμπορικού προτύπου»⁴⁶.



4. Το ζήτημα της μετανάστευσης στη σύγχρονη Ελλάδα μεταξύ δημόσιου λόγου και πολιτικής πρακτικής.

Στη δύση του 20^{ου} αιώνα και ιδιαίτερα κατά τη δεκαετία του 1990⁴⁷, παρουσιάζεται έντονη μεταναστευτική ροή προς την Ελλάδα από χώρες της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης⁴⁸ ως επακόλουθο της πτώσης των καθεστώτων του υπαρκτού σοσιαλισμού. Γεγονός που πρόκειται να αναδυθεί, μέσα από τις διακυμάνσεις του, σε καθοριστική πτυχή της ελληνικής κοινωνίας και του κράτους. Επιπροσθέτως το *μεταναστευτικό ζήτημα*, ως πολύπλευρο κοινωνικό φαινόμενο με τις

⁴⁵ Κομνηνού Μαρία, *Από την αγορά στο θέαμα. Μελέτη για τη συγκρότηση της δημόσιας σφαίρας και του κινηματογράφου στη σύγχρονη Ελλάδα, 1950-2000*, Παπαζήσης, Αθήνα, 2002, σ. 183, υποσημείωση 55, για περαιτέρω εμβάθυνση αναφορικά με το ρόλο των μέσων ενημέρωσης στην Ελλάδα από το 1950 έως το 2000, προσφέρονται τα κεφάλαια II, III, και IV, σ. 53-218.

⁴⁶ Κομνηνού Μαρία, *Από την αγορά στο θέαμα. Μελέτη για τη συγκρότηση της δημόσιας σφαίρας και του κινηματογράφου στη σύγχρονη Ελλάδα, 1950-2000*, ό.π., σ. 183, 196.

⁴⁷ Έχει επισημανθεί πως ήδη από τις αρχές της δεκαετίας του 1970 σημειώνονται μεταναστευτικές εισροές προς την Ελλάδα, κυρίως από Ασιατικές και Αφρικανικές χώρες οι οποίες συνεχίζονται και την επόμενη δεκαετία, χωρίς ωστόσο να προσλάβει χαρακτηριστικά μαζικού φαινομένου όπως τις αρχές του 1990. Βλ. μεταξύ άλλων, Στράτος Γεωργούλας, 2001, «Η νέα μεταναστευτική κοινωνική πολιτική στην Ελλάδα και η νομιμοποίησή της», στο Αθ. Μαρβάκης, Δ. Παρσάνογλου, Μ. Παύλου (επιμ.), *Μετανάστες στην Ελλάδα*, Αθήνα, Ελληνικά Γράμματα, σ. 199-226. Φανή Κουντούρη, *Ο μετανάστης στον ελληνικό Τύπο: 1950-2005. Η περίπτωση της εφημερίδας Τα Νέα*, Κείμενα Εργασίας, Νο15, ΕΚΚΕ, Αθήνα, 2008.

⁴⁸ Μίλτος Παύλου, «Η Ελλάδα της μετανάστευσης με αριθμούς», στο Μ. Παύλου, Δ. Χριστόπουλος (επιμ.), *Η Ελλάδα της μετανάστευσης. Κοινωνική συμμετοχή, δικαιώματα και ιδιότητα του πολίτη*, Κριτική, Αθήνα, 2004 σ. 367-402.

πολυσχιδείς εκφάνσεις του, αποτελεί υποκείμενο ενδεδειγμένης διερεύνησης στο σύνολο της εγχώριας επιστημονικής κοινότητας κατά τις τελευταίες δεκαετίες⁴⁹.

Η παρούσα ενότητα επικεντρώνεται στον κυρίαρχο δημόσιο λόγο και στον ρόλο των μέσων επικοινωνίας, αναφορικά με την ειδησεογραφική κάλυψη της μεταναστευτικής εισροής των τελευταίων δύο δεκαετιών, και συγχρόνως, στη διάδραση κοινωνικής δυναμικής και κυβερνητικής πολιτικής. Η σύντομη περιοδολόγηση που ακολουθεί φιλοδοξεί να αποδώσει σε αδρές γραμμές το τοπίο της συνύφανσης και αναπόφευκτης αλληλεπίδρασης μιντιακών, κοινωνικών και πολιτικών λόγων και δρώντων αναφορικά με το *μεταναστευτικό ζήτημα*.

Αρχικά, κατά τη δεκαετία του 1990, οι υπάρχουσες έρευνες που εξετάζουν το ζήτημα του δημόσιου λόγου περί μετανάστευσης καταλήγουν αναντίρρητα πως ο ρόλος των μέσων επικοινωνίας στη διαμόρφωση του ζητήματος υπήρξε καίριος και συνέβαλε σε μεγάλο βαθμό, αφενός, στην κοινωνική κατασκευή της αρνητικής πρόσληψης και της εγκληματοποίησης των μεταναστών και, αφετέρου, στην εισαγωγή στο δημόσιο διάλογο του νεολογισμού «λαθρομετανάστες», «αλλοδαποί», «αλβανοί κακοποιοί»⁵⁰. Επιπλέον, το πρόβλημα της μη νόμιμης μετανάστευσης

⁴⁹ Φανή Κουντούρη, «Ο οικονομικός μετανάστης στην πολιτική ατζέντα: Η δημόσια συγκρότηση του μεταναστευτικού ζητήματος στη μεταπολίτευση», *Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών*, 128 Α', 2009, σ. 39-40, η συγγραφέας προχωράει στην κατηγοριοποίηση των ερευνών αναφορικά με το φαινόμενο της μετανάστευσης στη σύγχρονη Ελλάδα «Η ελληνική βιβλιογραφία για το μεταναστευτικό ζήτημα είναι ιδιαίτερα πλούσια. Οι μελέτες επικεντρώνονται στην πολιτική και οικονομική διερεύνηση του ζητήματος (καταγραφή της μετανάστευσης στην Ελλάδα, ευρωπαϊκή και ελληνική μεταναστευτική πολιτική), στην καταγραφή της ιστορίας του (εσωτερική μετανάστευση, παλιννόστηση, ελληνική μετανάστευση), στην ανάδειξη ειδικών θεμάτων (γυναικεία μετανάστευση, κοινωνικός αποκλεισμός, δημογραφικές προκλήσεις της μετανάστευσης) και, τέλος, στη διερεύνηση της σύνδεσης της μετανάστευσης με την εγκληματικότητα». Ενδεικτικά, μεταξύ άλλων, αναφέρονται οι πιο πρόσφατοι τόμοι, οι οποίοι εμπεριέχουν πτυχές της ανωτέρω κατηγοριοποίησης. Δημήτρης Χριστόπουλος, *Ποιός είναι Έλληνας πολίτης; Το καθεστώς ιθαγένειας από την ίδρυση του ελληνικού κράτους ως τις αρχές του 21ου αιώνα*, Βιβλιόραμα, Αθήνα, 2012. Μίλτος Παύλου, Αθηνά Σκουλαρίκη (επιμ.), *Μετανάστες και Μειονότητες*, Σειρά μελετών ΚΕΜΟ Β' 3, Βιβλιόραμα, Αθήνα, 2009. Χριστίνα Βαρουξή, Νίκος Σαρρής, Αμαλία Φραγκίσκου (επιμ.), Ιωάννα Τσίγκανου (επιστημονική υπεύθυνη υποέργου), *Όψεις μετανάστευσης και μεταναστευτικής πολιτικής στην Ελλάδα σήμερα*, ΕΚΚΕ, Αθήνα, 2009. Διαθέσιμο στο http://www2.ekke.gr/open_books/EKKE_BOOK_10.pdf

⁵⁰ Μίλτος Παύλου, «“Οι λαθρέμποροι του φόβου”: ρατσιστικός λόγος και μετανάστες στον τύπο μιας υποψήφιας μητρόπολης», στο Α. Μαρβάκης, Δ. Παρσάνογλου, Μ. Παύλου (επιμ.), *Μετανάστες στην Ελλάδα*. Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα, 7^η έκδοση, 2009, σ. 147, 127-162. Βλ. ενδεικτικό δείγμα ερευνών, μεταξύ άλλων, Βασίλης Καρύδης, *Η εγκληματικότητα των μεταναστών στην Ελλάδα. Ζητήματα θεωρίας και αντεγκληματικής πολιτικής*, Παπαζήσης, Αθήνα, 1996. Χριστίνα Κωνσταντινίδου, *Κοινωνικές αναπαραστάσεις του εγκλήματος. Η εγκληματικότητα των Αλβανών μεταναστών στον αθηναϊκό Τύπο*, Αντ. Ν. Σάκκουλας, Αθήνα-Κομοτηνή 2001. Αλεξάνδρα Μοσχοπούλου, *Η εγκληματικότητα των μεταναστών. Απεικόνιση του φαινομένου στον απογευματινό τύπο. 1990-1999*, Αντ. Ν. Σάκκουλας, Αθήνα, 2005. Ιωάννα Τσίγκανου, Ιουλία Λαμπράκη, Ιωάννα Φατούρου, Ευάγγελος Χαϊνάς (επιμ.), *Μετανάστευση και εγκληματικότητα-Μύθοι και πραγματικότητα*, ΕΚΚΕ, Αθήνα, 2010. Προσβάσιμο στο http://www2.ekke.gr/open_books/EKKE_BOOK_11.pdf Επίσης ιδιαίτερη αναφορά πραγματοποιεί η Φανή Κουντούρη, *Ο μετανάστης στον ελληνικό Τύπο*:

τέθηκε στο επίκεντρο της πολιτικής-κυβερνητικής θεματολογίας, με την υιοθέτηση του νόμου 1975/1991⁵¹, ο οποίος αντιμετώπιζε τη μετανάστευση ως προσωρινή, προσδίδοντας έμφαση πρωτίστως στην κατασταλτική πολιτική επιφορτίζοντας την αστυνομία με τη διαχείριση του φαινομένου της μετανάστευσης μέσω συλλήψεων και απελάσεων πλειάδας μεταναστών⁵². Εκείνη την περίοδο, προηγήθηκε η ανάληψη της πολιτικής επίλυσης της μαζικής εισροής μεταναστών άνευ του στοιχειώδους κοινωνικού διαλόγου αναφορικά με τις πολυσχιδείς όψεις του φαινομένου. Καταυτόν τον τρόπο, και ελλείψει ανταγωνιστικών εναλλακτικών ορισμών, τόσο οι θεσμικοί δρώντες όσο και οι μιντιακοί λόγοι διαμόρφωσαν το μεταναστευτικό ζήτημα ως μια ανεπιθύμητη, προσωρινή και παραβατική κατάσταση⁵³.

Επιπροσθέτως, στο τέλος της δεκαετίας του 1990 πραγματοποιείται με κυβερνητική πρωτοβουλία και μόνο, η πρώτη αμήχανη προσπάθεια νομιμοποίησης των μεταναστών, παρέχοντας ανοχή στην προσωρινή οικονομική μετανάστευση συνδέοντάς την με την εξαρτημένη εργασία, μέσω της εφαρμογής των δύο Προεδρικών Διαταγμάτων του Υπουργείου Εργασίας, π.δ. 358 και 359 του 1997⁵⁴.

1950-2005. *Η περίπτωση της εφημερίδας Τα Νέα*, ό.π., σ. 11, σε «δύο διπλωματικές εργασίες που συντάχθηκαν στο πλαίσιο του διατμηματικού Μεταπτυχιακού προγράμματος σπουδών «Κοινωνικός Αποκλεισμός και Μειονότητες». Η εργασία της Κρυσταλλίας- Μαρίας Καραχάλιου που φέρει τον τίτλο, *Η μελέτη των κοινωνικών αναπαραστάσεων στα ΜΜΕ: η παρουσίαση του φαινομένου της εγκληματικότητας στον ημερήσιο Τύπο*, επικεντρώθηκε σε δύο ημερήσιες εφημερίδες για το διάστημα από 1η Ιουνίου έως 15 Ιουλίου 2000. Η εργασία του Ευάγγελου Κωνσταντίνου, *Η εικόνα του οικονομικού μετανάστη στα ΜΜΕ και ο φόβος τους εγκλήματος*, επικεντρώθηκε στους επτά μήνες του 1999.

⁵¹ Νόμος 1975/1991, *Είσοδος-έξοδος, παραμονή, εργασία, απέλαση αλλοδαπών, διαδικασία αναγνώρισης προσφύγων και άλλες διατάξεις*, 4 Δεκεμβρίου 1991. Προσβάσιμο στο http://www.et.gr/docs-nph/search/pdfViewerForm.html?args=5C7QrtC22wGV0BSic6eqXdtvSoClrL8yb711HobT0h5MXD0LzQTLWPU9yLzB8V68knBzLCmTXKaO6fpVZ6Lx3UnKl3nP8NxdnJ5r9cmWyJWelDvWS_18kAEhATUkJb0x1LIIdQ163nV9K--td6SIueeIJoJs1I6VdeUr6rm8dH48BoqugQMf4xf9ptudgeYw

⁵² Φανή Κουντούρη, «Ο οικονομικός μετανάστης στην πολιτική ατζέντα: Η δημόσια συγκρότηση του μεταναστευτικού ζητήματος στη μεταπολίτευση», ό.π., υποσημείωση 15, σ. 54. Στράτος Γεωργούλας, 2001, «Η νέα μεταναστευτική κοινωνική πολιτική στην Ελλάδα και η νομιμοποίησή της», στο Αθ. Μαρβάκης, Δ. Παρσάνογλου, Μ. Παύλου (επιμ.), *Μετανάστες στην Ελλάδα*, Αθήνα, Ελληνικά Γράμματα, σ. 199-226.

⁵³ Μίλτος Παύλου, «“Οι λαθρέμποροι του φόβου”: ρατσιστικός λόγος και μετανάστες στον τύπο μιας υπονήφιας μητροπόλης», ό.π., σ. 147. Καθώς επίσης και στο Φανή Κουντούρη, «Ο οικονομικός μετανάστης στην πολιτική ατζέντα: Η δημόσια συγκρότηση του μεταναστευτικού ζητήματος στη μεταπολίτευση», ό.π., σ. 59.

⁵⁴ Προεδρικά Διατάγματα, του Υπουργείου Εργασίας, 358&359/28 Νοεμβρίου 1997. Προσβάσιμο στο http://www.et.gr/docs-nph/search/pdfViewerForm.html?args=5C7QrtC22wEWFzYWFtEvQndtvSoClrL847AG_mgQA5p5MXD0LzQTLWPU9yLzB8V68knBzLCmTXKaO6fpVZ6Lx3UnKl3nP8NxdnJ5r9cmWyJWelDvWS_18kAEhATUkJb0x1LIIdQ163nV9K--td6SIuXDExcC8cVPnrSY-ox8Kcb4gSSSAiV9JnYm47fawrNBL

Κατά την ίδια περίοδο, εντούτοις, ξεκινά η συγκρότηση του αντιρατσιστικού κινήματος⁵⁵, αναδεικνύοντας νέους δρώντες, υπερασπιστές των δικαιωμάτων των μεταναστών και, παρουσιάζονται. Επιπροσθέτως, συστήνονται οι πρώτες εμπεριστατωμένες ερευνητικές προσεγγίσεις του μεταναστευτικού φαινομένου⁵⁶.

Στην αυγή του 21^{ου} αιώνα το τοπίο της πρόσληψης του μεταναστευτικού ζητήματος μεταβάλλεται σταδιακά. Αρχικά η εφαρμογή του νόμου 2910/2001, αποτέλεσε εγχείρημα «γενικής και παρατεταμένης νομιμοποίησης» και, ως εκ τούτου, το μεταναστευτικό ζήτημα εισέρχεται σε μια περίοδο διευθέτησης, μέσω μεταβολών τόσο του θεσμικού καθεστώτος των μεταναστών, όσο και του ρόλου του κράτους και της διοίκησης⁵⁷.

Την ίδια περίοδο, σύμφωνα με τον Μίλτο Παύλου, συντελέστηκε στο δημόσιο λόγο «Η αντικατάσταση του, αστυνομικής προέλευσης, όρου, *λαθρομετανάστες* και του, δικαστικού-γραφειοκρατικού *αλλοδαποί* από τον πολιτικά ορθό *οικονομικοί μετανάστες*», σηματοδοτώντας την αποδοχή του μεταναστευτικού χαρακτήρα της παρουσίας των μεταναστών εργαζομένων στη χώρα⁵⁸. Έκτοτε η απεικόνιση των ποικίλων όψεων του μεταναστευτικού φαινομένου αποτέλεσε μια σταθερά της θεματολογίας των μέσων επικοινωνίας, προσλαμβάνοντας αυξανόμενη ορατότητα και προβολή⁵⁹.

⁵⁵ Νίκος Γκλαρνέτατζης, 2001, «Μια ματιά στο αντιρατσιστικό κίνημα στην Ελλάδα-Η περίπτωση της Αντιρατσιστικής Πρωτοβουλίας Θεσσαλονίκης», στο Αθ. Μαρβάκης, Δ. Παρσάνογλου, Μ. Παύλου (επιμ.), *Μετανάστες στην Ελλάδα*, Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα, σ. 391-400.

⁵⁶ Μίλτος Παύλου, «Λόγος και Πολιτικές για τους μετανάστες», στο Μίλτος Παύλου, Αθηνά Σκουλαρίκη (επιμ.), *Μετανάστες και Μειονότητες*, Σειρά μελετών ΚΕΜΟ Β' 3, Βιβλιόραμα, Αθήνα, 2009, σ. 43. Επίσης Φανή Κουντούρη, «Ο οικονομικός μετανάστης στην πολιτική ατζέντα: Η δημόσια συγκρότηση του μεταναστευτικού ζητήματος στη μεταπολίτευση», *ό.π.*, σ. 60.

⁵⁷ Μίλτος Παύλου, «Λόγος και Πολιτικές για τους μετανάστες», *ό.π.*, σ.43. όπου χαρακτηριστικά αναφέρει ο συγγραφέας αναφορικά με το νόμο 2910/2001 «Περνάμε στη διαχείριση της μετανάστευσης. Επιβιώνει το ανεδαφικό και μη εφαρμόσιμο σύστημα της μετάκλησης εργαζομένων και η περιοριστική ρύθμιση της εξαρτημένης απασχόλησης. Η μεγαλύτερη τομή είναι η εισαγωγή της πολιτικής διαχείρισης του μεταναστευτικού (Περιφέρειες, ΥΠΕΣΔΑ, Δήμοι). Λόγω των ρυθμίσεων του νόμου που είναι αναντίστοιχος προς την πραγματικότητα, αρχίζει η πολιτική των συνεχών τροποποιήσεων, που παρατείνει και το πρόγραμμα νομιμοποίησης», βλ. ενδεικτικά αναφορικά με τη μεταναστευτική πολιτική σε ευρωπαϊκό επίπεδο, Χρήστος Μπάγκαβος, Δέσποινα Παπαδοπούλου, *Μεταναστευτικές τάσεις και ευρωπαϊκή μεταναστευτική πολιτική*, ΙΝΕ-ΓΣΕΕ-ΑΔΕΔΥ, Αθήνα, 2002.

⁵⁸ Μίλτος Παύλου, «Οι μετανάστες "σαν κι εμάς": όψεις της απόκρισης στο μεταναστευτικό φαινόμενο στην Ελλάδα και την Ευρώπη», στο Μ. Παύλου, Δ. Χριστόπουλος (επιμ.), *Η Ελλάδα της μετανάστευσης. Κοινωνική συμμετοχή, δικαιώματα και ιδιότητα του πολίτη*, Κριτική, Αθήνα, 2004 σ. 62, 39-87.

⁵⁹ Θεώνη Σταθοπούλου, «Μετανάστες και μετανάστευση στον ελληνικό τύπο 2003-2006», στο Χριστίνα Βαρουξή, Νίκος Σαρρής, Αμαλία Φραγκίσκου (επιμ.), Ιωάννα Τσίγκανου (επιστημονική υπεύθυνη υποέργου), *Όψεις μετανάστευσης και μεταναστευτικής πολιτικής στην Ελλάδα σήμερα*, ΕΚΚΕ, Αθήνα, 2009, σ. 218-219.

Σε αυτή την κατεύθυνση, η ενίσχυση του αντιρατσιστικού κινήματος, η αυτό-οργάνωση των μεταναστών, θεσμοί, όπως ο Συνήγορος του Πολίτη, η Ελληνική Ένωση για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου, πληθώρα ερευνών και επιστημονικών μελετών, συνδικαλιστικές οργανώσεις και κόμματα της αριστεράς, όπως ΣΥΡΙΖΑ και ΚΚΕ, η αρίστευση μαθητών προερχόμενων από οικογένειες μεταναστών, καθώς και ορισμένα δραματικά γεγονότα, όπως ρατσιστικές επιθέσεις, δολοφονίες, απαγωγές κατά μεταναστών, συνέργησαν καταλυτικά στη μεταστροφή του δημόσιου λόγου και στη διαμόρφωση της κυβερνητικής ατζέντας προς την θεσμοθέτηση της πολιτικής και κοινωνικής ένταξης των μεταναστών⁶⁰.

Στα μέσα της πρώτης δεκαετίας του 21^{ου} αιώνα, παρατηρείται πλήρης μεταστροφή, αναφορικά με την εννοιολόγηση του, θετικά φορτισμένου, όρου *μετανάστης*, ο οποίος, ως τιμητικός τίτλος, απονεμήθηκε στον *λαθρομετανάστη* και τον *αλλοδαπό*, της δεκαετίας του '90. Γεγονός που οφείλεται εν πολλοίς στην οικονομική ωφέλεια από την εκμετάλλευση του φθηνού εργατικού δυναμικού, τόσο για την ένταξη της χώρας στην Οικονομική Νομισματική Ένωση, όσο και για την στήριξη της εγχώριας οικονομίας και την διεξαγωγή των Ολυμπιακών Αγώνων της Αθήνας το 2004⁶¹.

Επιπροσθέτως, το τοπίο των μεταστροφών στη δημόσια ατζέντα διαδέχεται η υιοθέτηση του νόμου 3386/2005⁶², ο οποίος θεωρείται πληρέστερος από τα δυο προγενέστερα προγράμματα νομιμοποίησης, 1997, 2001⁶³. Εντούτοις, παρά την υποχρέωση ενσωμάτωσης ευρωπαϊκών Οδηγιών, με γνώμονα την κοινωνική ένταξη των μεταναστών, η μεταναστευτική πολιτική της χώρας εξακολουθεί να διατηρεί αντί-ενταξιακά χαρακτηριστικά τόσο στο επίπεδο του πολιτικό-κοινωνικού ιστού όσο

⁶⁰ Φανή Κουντούρη, «Ο οικονομικός μετανάστης στην πολιτική ατζέντα: Η δημόσια συγκρότηση του μεταναστευτικού ζητήματος στη μεταπολίτευση», *ό.π.*, σ. 60-65, 71, βλ. και υποσημειώσεις 19-29.

⁶¹ Μίλτος Παύλου, «Λόγος και Πολιτικές για τους μετανάστες», *ό.π.*, σ. 21.

⁶² Νόμος 3386/2005, *Είσοδος, διαμονή και κοινωνική ένταξη υπηκόων τρίτων χωρών στην Ελληνική Επικράτεια*, 23 Αυγούστου 2005. Προσβάσιμο στο http://www.et.gr/docs-nph/search/pdfViewerForm.html?args=5C7QrtC22wHrZvzjsKBkq3dtvSoClrL8t1gGx0xF8l15MXD0LzQTLWPU9yLzB8V68knBzLCmTXKaO6fpVZ6Lx3UnKl3nP8NxdnJ5r9cmWyJWelDvWS_18kAEhATUkJb0x1LIdQ163nV9K--td6SIuR5ONx6WQQBheVTPaBfRs8y7W086C_AHDuuZqKvVqk-f

⁶³ Ιωάννα Τσίγκανου, Ιουλία Λαμπράκη, Ιωάννα Φατούρου, Ευάγγελος Χαϊνάς (επιμ), *Μετανάστευση και εγκληματικότητα-Μύθοι και πραγματικότητα*, ΕΚΚΕ, Αθήνα, 2010, βλ. κεφάλαιο 6.3 «Εθνική νομοθεσία για τη μετανάστευση-Σύντομη ιστορική αναδρομή», σ. 122-136. Αναφορικά με το νόμο 3386/2005, η συγγραφέας υποστηρίζει πως «αναμφίβολα ο νόμος, έχει να επιδείξει σαφείς βελτιώσεις σε σχέση με τον προηγούμενο: πιο απλές διαδικασίες, αποκέντρωση στο επίπεδο των υπηρεσιών, μείωση των πολλών μετακινήσεων από μια υπηρεσία στην άλλη, κ.ά. Παρόλα αυτά, κρίνεται ως εξαιρετικά αυστηρός ως προς τις προϋποθέσεις νομιμοποίησης. Ενδεικτικά αναφέρεται ότι το κόστος παραβόλου για την κατάθεση αίτησης άδειας και ανανέωση άδειας παραμονής παραμένει υψηλό...» σ. 127.

και στην αγορά εργασίας, τακτική που συμβάλλει στη διαμόρφωση άτυπης απασχόλησης και συνακόλουθου άτυπου καθεστώτος διαμονής. Όπως, χαρακτηριστικά, υπογραμμίζει ο Μίλτος Παύλου αφενός, η πολιτική συμμετοχή των μεταναστών «τόσο στις αποφάσεις και στη διαμόρφωση πολιτικών που τους αφορούν, όσο και στην πολιτική ζωή σε τοπικό και εθνικό επίπεδο, τόσο συμβουλευτικά όσο και ως προς το δικαίωμα του εκλέγειν και εκλέγεσθαι» είναι ανύπαρκτη, και αφετέρου «όλοι οι μετανάστες που βρίσκονται στη χώρα περνούν από καθεστώς νομιμότητας σε ημινομιμότητας, μαύρης εργασίας και αδυναμίας εκπλήρωσης των όρων νόμιμης διαμονής, σχεδόν πάντοτε εξαιτίας της περιοριστικής και απαγορευτικής μεταναστευτικής νομοθεσίας, που ευνοεί τη διατήρησή τους σε μια διαρκώς μετέωρη και ευάλωτη κατάσταση»⁶⁴.

Με την πάροδο των ετών οι φορείς των μεταναστών καθώς και οι μεταναστευτικές κοινότητες⁶⁵, που δραστηριοποιούνται στον ελλαδικό χώρο, απέκτησαν σταδιακά μεγαλύτερη ορατότητα ως προς τα ζητήματα μεταναστευτικής πολιτικής, μη κατορθώνοντας, ωστόσο, να αυξήσουν στο μέγιστο τη διαπραγματευτική τους ισχύ, ώστε να συμμετέχουν ενεργά στη διαμόρφωση δημόσιας μεταναστευτικής πολιτικής.

Ο ρόλος των μέσων ενημέρωσης εξακολουθεί να παραμένει καταλυτικός στην προβολή και δημοσιότητα των μεταναστευτικών ζητημάτων, όπως και στην χαρακτηριστική περίπτωση ανάδειξης του θέματος της δεύτερης γενιάς μεταναστών⁶⁶. Ήτοι, τέκνα μεταναστών τα οποία παρότι γεννήθηκαν και διαβιούν στη χώρα, στερούνταν θεμελιώδη κοινωνικοπολιτικά δικαιώματα. Οι νέοι δεύτερης

⁶⁴ Μίλτος Παύλου, «Λόγος και Πολιτικές για τους μετανάστες», *ό.π.*, σ. 22, 37-39. Βλ. ενδεικτικά αναφορικά με το ζήτημα τόσο της εγχώριας μεταναστευτικής πολιτικής και τη σύμπλεξη με τη δημόσια πολιτική και διοίκηση, όσο και της μεταναστευτικής πολιτικής της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Ξενοφών Ι. Κοντιάδης, Θεόδωρος Π. Παπαθεοδώρου (επιμ.), *Η μεταρρύθμιση της μεταναστευτικής πολιτικής*, Παπαζήσης, Αθήνα, 2007. Νίκος Γεωργαράκης, «Η Μεταναστευτική Πολιτική: Στάσεις και Αντιστάσεις στην Ελληνική Διοίκηση», στο Χριστίνα Βαρουξή, Νίκος Σαρρής, Αμαλία Φραγκίσκου (επιμ.), Ιωάννα Τσίγκανου (επιστημονική υπεύθυνη υποέργου), *Όψεις μετανάστευσης και μεταναστευτικής πολιτικής στην Ελλάδα σήμερα*, ΕΚΚΕ, Αθήνα, 2009, σ. 33-60. Χριστίνα Βαρουξή, «Μεταναστευτική πολιτική και Δημόσια Διοίκηση: μια ανθρωποδικαιωματική προσέγγιση. Συμπεράσματα έρευνας πεδίου», *ό.π.*, σ. 101-122. Νίκος Σαρρής, «Οι αντιφατικές διαστάσεις της μεταναστευτικής πολιτικής στην Ευρωπαϊκή Ένωση», *ό.π.*, σ. 61-84.

⁶⁵ Χαρτογράφηση μη κυβερνητικών οργανώσεων και συλλόγων μεταναστών που δραστηριοποιούνται στην ελληνική επικράτεια σε θέματα μετανάστευσης, Χαρακόπειο Πανεπιστήμιο-Τμήμα Γεωγραφίας, Δεκέμβριος 2009. Διαθέσιμος ο οδηγός στο http://galaxy.hua.gr/~metanastes/MKO_Metanaston.pdf

⁶⁶ Όπως αναφέρεται στη διεθνή συζήτηση και βιβλιογραφία, η δεύτερη γενιά μεταναστών, όσων παιδιών μεταναστών γεννήθηκαν στη χώρα, και η μια μισή γενιά, όσων μετανάστευσαν ανήλικα και μετείχαν της ελληνικής παιδείας. Για μια ευσύνοπτη αναφορά βλ., ενδεικτικά: Δημήτρης Χριστόπουλος, *Ποιός είναι Έλληνας πολίτης; Το καθεστώς ιθαγένειας από την ίδρυση του ελληνικού κράτους ως τις αρχές του 21ου αιώνα*, *ό.π.*, 2012, σ.243.

γενιάς μετανάστες «αποκτούν βήμα και εκφέρουν διεκδικητικό λόγο» μέσω και της προβολής που τους παραχωρείται, κατά κύριο λόγο, από τον τύπο⁶⁷.

Ως εκ τούτου, προς το τέλος της πρώτης δεκαετίας του 21^{ου} αιώνα, εγείρεται επιτακτικά το ζήτημα των δικαιωμάτων της δεύτερης γενιάς μεταναστών, τόσο από τις πρωτοβουλίες φορέων⁶⁸ και οργανώσεων μεταναστών⁶⁹ όσο και από τις αναπαραστάσεις του τύπου, με αποτέλεσμα να ωθήσει την κυβέρνηση να προχωρήσει, αρχικά, σε διαβούλευση αναφορικά με τη μεταβολή του νόμου περί ιθαγένειας και έπειτα στην αλλαγή του νόμου της ελληνικής ιθαγένειας. Με τον νόμο 3838/2010⁷⁰ «προβλέπεται η δυνατότητα κτήσης της ελληνικής ιθαγένειας από τέκνα μεταναστών, τροποποιούνται οι προϋποθέσεις και η διαδικασία κτήσης της ιθαγένειας από αλλοδαπούς με πολιτογράφηση, ενώ αναγνωρίζεται σε νομίμως διαμένοντες αλλοδαπούς το δικαίωμα του εκλέγειν και περιορισμένο δικαίωμα του εκλέγεσθαι στις εκλογές της πρωτοβάθμιας τοπικής αυτοδιοίκησης»⁷¹.

Αναμφίβολα ο νέος κώδικας κτήσης της ελληνικής ιθαγένειας αποτελεί αφενός, τομή αναφορικά με την συμπερίληψη στο ελληνικό δίκαιο, πέραν του *δικαίου του αίματος*, *jus sanguinis*, το *δίκαιο του εδάφους*, *jus solis*, καθώς και το *δίκαιο της βούλησης*, παραχωρώντας σε μετανάστες, μετανάστριες το δικαίωμα της ελληνικής ιθαγένειας⁷², και αφετέρου μια σημαντική νίκη του αντιρατσιστικού κινήματος το

⁶⁷ Μίλτος Παύλου, «Λόγος και Πολιτικές για τους μετανάστες», ό.π., σ. 31.

⁶⁸ Με πρωτοβουλία της η Ελληνικής Ένωσης για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου κατέθεσε στη Βουλή των Ελλήνων Πρόταση σχεδίου νόμου «Κώδικας Ελληνικής Ιθαγένειας», Αθήνα, Δεκέμβριος 2009, διαθέσιμο στο <http://184.107.130.30/files/kei%20full.pdf>.

⁶⁹ Καμπάνια «όχι στο Ρατσισμό από την κούνια», <http://www.kounia.org/> (Τελευταία πρόσβαση 10.6.2012)

⁷⁰ Νόμος 3838/2010, *Σύγχρονες διατάξεις για την Ελληνική Ιθαγένεια και την πολιτική συμμετοχή ομογενών και νομίμως διαμενόντων μεταναστών και άλλες ρυθμίσεις*, 24 Μαρτίου 2010. Προσβάσιμο στο http://www.et.gr/docs-nph/search/pdfViewerForm.html?args=5C7QrtC22wGYK2xFpSwMnXdtvSoClrL8mLbN9MULyzrtll9LGdkF53UIxsx942CdyqxSQYNuqAGCF0IfB9HI6qSYtMQEkEHLwnFqmgJSA5WIsuV-nRwO1oKqSe4BIOTSpEWYhszF8P8UqWb_zFijB9UIgXvF7adz4j0BgDMm_MGDvIFgwiKJHMwNyW089aQ

⁷¹ <http://constitutionalism.gr/html/ent/683/ent.1683.asp> (Τελευταία πρόσβαση 10.6.2012)

⁷² βλ. για ενδελεχή παρουσίαση και ανάλυση των τομών που εισάγονται με τον νέο νόμο της ιθαγένειας Δημήτρης Χριστόπουλος, *Ποιός είναι Έλληνας πολίτης; Το καθεστώς ιθαγένειας από την ίδρυση του ελληνικού κράτους ως τις αρχές του 21ου αιώνα*, ό.π., σ. 225-291. Εκφεύγει των στόχων της παρούσας μελέτης η αναφορά και ανάλυση του δικαίου περί προσφύγων, για μια εμπεριστατωμένη και αναλυτική καθοδήγηση Ύπατη Αρμοστεία Ο.Η.Ε. για τους Πρόσφυγες, *Επετηρίδα δικαίου προσφύγων και αλλοδαπών 2010*, Σάκκουλας Αντ. Ν., Αθήνα, 2012. <http://www.unhcr.gr/genikesplirofories/ekdoseis/ekdoseistomeaprostasiasprosfygon/epetiridadikaioypr-osfygonkaiallodapon/artikel/bfb9f06611906b90fec3e8e498530cb2/epetirida-2010.html>

οποίο κατόρθωσε να μετατοπίσει τη δημόσια και την πολιτική ατζέντα προς την θεσμοθέτηση της πολιτικής συμμετοχής των μεταναστών, μεταναστριών.

Κατά την ίδια περίοδο, προς το τέλος της δεκαετίας του 2000 παρατηρείται ωστόσο μια αξιοσημείωτη αλλαγή, τόσο στον πολιτικό συσχετισμό δυνάμεων όσο και στο δημόσιο λόγο, με την εμφάνιση στην ελληνική πολιτική σκηνή ακροδεξιών και εθνικιστικών σχηματισμών⁷³. Με άμεσο ορατό αποτέλεσμα την αύξηση της ρατσιστικής βίας και τη στοχοποίηση των μεταναστών, ως αποδιοπομπαίων τράγων, σε μια περίοδο βαθιάς οικονομικής ύφεσης που πλήττει τη χώρα, από τα μέσα του 2010, στη δίνη της διεθνούς χρηματοπιστωτικής κρίσης⁷⁴. Όπως επισημαίνει ο Μίλτος Παύλου, αναδεικνύοντας για ακόμη μια φορά την κρισιμότητα των μιντιακών δρώντων στη διαμόρφωση του δημόσιου μεταναστευτικού ζητήματος, «η αναπαραγωγή, η προαγωγή και η διαιώνιση του ρατσιστικού λόγου από τα μέσα μαζικής ενημέρωσης, κυρίως μέσα από την παροχή βήματος στους πολιτικούς εκπροσώπους των ακραίων και καθυστερημένων εκδοχών ενός εθνικιστικού και φοβικού λόγου που υποδαυλίζει τη συμβολική και την υλική βία»⁷⁵.

Συνοψίζοντας, καθίσταται πρόδηλο πως η αλληλεπίδραση του δημόσιου λόγου, εκφερόμενου από τα μέσα επικοινωνίας, και του εκάστοτε κοινωνικού συσχετισμού δυνάμεων, διαδραμάτισε καθοριστικό ρόλο στην παραγωγή κυβερνητικών πολιτικών στο μεταναστευτικό ζήτημα. Εντούτοις, τα δικαιώματα των μεταναστών για νομιμοποίηση και εφάμιλλη κοινωνική και πολιτική συμμετοχή στη δημόσια και πολιτική ζωή της χώρας, παραμένουν ανοιχτές διεκδικήσεις των μεταναστών και του μεταναστευτικού-αντιρατσιστικού κινήματος.

⁷³ Αφενός του ακροδεξιού σχηματισμού ΛΑ.Ο.Σ. στις βουλευτικές εκλογές του 2007, λαμβάνοντας ποσοστό 3,80 και 10 έδρες στο κοινοβούλιο, <http://ekloges-prev.singularlogic.eu/v2007/pages/index.html>. Αφετέρου, του νεοναζιστικού σχηματισμού Λαϊκός Σύνδεσμος-Χρυσή Αυγή, καταλαμβάνοντας, για αρχή, μια έδρα στο δημοτικό συμβούλιο του Δήμου Αθηναίων, στις δημοτικές-περιφερειακές εκλογές του 2010. Καθώς και την είσοδό του στο κοινοβούλιο με ποσοστό 6,92% και 18 έδρες, κατά τις τελευταίες εθνικές βουλευτικές εκλογές στις 17 Ιουνίου 2012. <http://ekloges-prev.singularlogic.eu> Τελευταία πρόσβαση 10/8/2012.

⁷⁴ Βλ. αναφορικά με τις κοινωνικές όψεις της κρίση Αλίκη Μουρίκη, Διονύσης Μπαλούρδος, Όλγα Παπαλιού, κ.ά. (επιμ.), *Το Κοινωνικό Πορτραίτο της Ελλάδας 2012. Όψεις της κρίσης*, ΕΚΚΕ, Αθήνα, 2012. Διαθέσιμο <http://www2.ekke.gr/main.php?id=382>

Βλ., ενδεικτικά, περί των διεθνών διαστάσεων της κρίσης και της δημοσιονομικής κρίσης της ελληνικής οικονομίας, το συλλογικό τόμο της επιστημονικής Εταιρίας Πολιτικής Οικονομίας, Ανδριάννα Βλάχου, Νίκος Θεοχαράκης, Δημήτρης Μυλωνάκης (επιμ.), *Οικονομική κρίση και Ελλάδα*, Gutenberg - Γιώργος & Κώστας Δαρδανός, 2011.

Καθώς επίσης και ένα ευσύννοπτο άρθρο των Βάλια Αρανίτου, Ευθύμης Παπαβλασόπουλος, Μιχάλης Σπουρδαλάκης, «Από την πολυεπίπεδη διακυβέρνηση στο ... Μνημόνιο: Το “χρονικό” μιας προαναγγελλθείσας κρίσης», *Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών*, 134-135, Α΄ - Β΄ 2011, 37-50.

⁷⁵ Μίλτος Παύλου, «Λόγος και Πολιτικές για τους μετανάστες», *ό.π.*, σ. 45.

4.1. Απεργίες πείνας στη θεματολογία των Μέσων Μαζικής Επικοινωνίας.

Μια *κινητοποίηση* συγκροτείται ως μορφή *συλλογικής δράσης* εφόσον ξεχωριστά άτομα ή ομάδες ατόμων, παρουσιάζονται ενωμένα μέσω μιας κοινής διεκδίκησης. Η εκάστοτε κινητοποίηση αποκτά πολιτική σημασία αφενός, διαρρηγνύοντας το υφιστάμενο πλαίσιο κοινωνικοπολιτικής πραγματικότητας, και αφετέρου, πραγματοποιώντας συνολική ρήξη «με τα ποικίλα κίνητρα που οδήγησαν τα άτομα να εμπλακούν, ρήξη με προγενέστερες πρακτικές, ρήξη με το νόημα που αποδόθηκε αρχικά στη συλλογική δράση»⁷⁶. Σύμφωνα με τον Σεραφείμ Σεφεριάδη, *συγκρουσιακή ή διεκδικητική πολιτική* συντελείται «όταν άνθρωποι απλοί, χωρίς ισχυρούς πόρους και πρόσβαση στη θεσμική εξουσία, *συγκροτούνται σε ομάδες, διατυπώνουν αιτήματα και συγκρούονται με τις ελίτ, άλλους αντιπάλους ή τις κρατικές αρχές*»⁷⁷. Επισημαίνει, εντούτοις, πως οι διαφορετικές εκφάνσεις της συγκρουσιακής πολιτικής δεν αποτελούν *a priori* κίνημα⁷⁸.

Οι μελετητές των κοινωνικών κινήματων, ανεξαρτήτως θεωρητικής προσέγγισης, συνηγορούν πως «οι κινηματικές διεκδικητικές δράσεις συνιστούν βασικό παράγοντα διαμόρφωσης της σύγχρονης κοινωνικής και πολιτικής πραγματικότητας»⁷⁹. Όσον αφορά την απεργία πείνας, ως μορφή διαμαρτυρίας, εντάσσεται στο *ρεπερτόριο δράσεων*⁸⁰; Μια εμπεριστατωμένη απάντηση εισηγείται η Johanna Siméant, η οποία

⁷⁶ Jacques Lagroye, *Πολιτική Κοινωνιολογία*, τυπωθήτω-Γιώργος Δαρδανός, Αθήνα, 2008, σ. 395, 405.

⁷⁷ Σεραφείμ Σεφεριάδης, «Συγκρουσιακή πολιτική, συλλογική δράση, κοινωνικά κινήματα: μια αποτύπωση», *Ελληνική Επιθεώρηση Πολιτικής Επιστήμης*, τχ. 27, Μάιος 2006, σ.10.

⁷⁸ Βλ. ενδεικτικά, μεταξύ άλλων, αναφορικά με τα ζητήματα της συλλογικής δράσης, των κοινωνικών κινήματων, καθώς και της συγκρουσιακής θέασης της πολιτικής. D. Della Porta, M. Diani, Σεραφείμ Σεφεριάδης (επιμ.), *Κοινωνικά κινήματα. Μια εισαγωγή*, Κριτική, Αθήνα, 2010.

⁷⁹ Σεραφείμ Σεφεριάδης, «Συγκρουσιακή πολιτική, συλλογική δράση, κοινωνικά κινήματα: μια αποτύπωση», *Ελληνική Επιθεώρηση Πολιτικής Επιστήμης*, τχ. 27, Μάιος 2006, σ. 7-42, σ. 33. Για περαιτέρω εμβάθυνση στη γόνιμη προβληματική του πεδίου της κοινωνιολογίας της συλλογικής δράσης και των κοινωνικών κινήματων, καθώς και της αντίστοιχης συγκρουσιακής πολιτικής που εγείρεται, βλ. τις δράσεις και τα σεμινάρια του κύκλου συγκρουσιακής πολιτικής με έδρα το Πάντειο Πανεπιστήμιο-Τμήμα Πολιτικής Επιστήμης&Ιστορίας/ΠΜΣ Πολιτικής Επιστήμης&Ιστορίας. <http://contentiouspoliticscircle1.blogspot.gr/> (Τελευταία πρόσβαση 20/7/2012).

⁸⁰ Η χρήση του όρου *ρεπερτόριο δράσης* οφείλει τη γέννησή του στον ιστορικό στοχαστή των κοινωνικών κινήματων Charles Tilly. Βλ. ενδεικτικά, μεταξύ άλλων, μεταφρασμένα στα ελληνικά Charles Tilly, *Οι ευρωπαϊκές επαναστάσεις 1492-1992*, Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα, 1998. Charles Tilly, *Κοινωνικά κινήματα, 1768-2004*, Σαββάλας, Αθήνα, 2010. Με τον όρο *ρεπερτόριο* εννοείται: «το επαναλαμβανόμενο, προβλέψιμο και σχετικά περιορισμένο φάσμα ειδικών δράσεων που χρησιμοποιούνται από συλλογικά υποκείμενα στο πλαίσιο της διεκδικητικής κίνησης», όπως τον παραθέτει ο Σεραφείμ Σεφεριάδης, «Συγκρουσιακή πολιτική, συλλογική δράση, κοινωνικά κινήματα: μια αποτύπωση», *Ελληνική Επιθεώρηση Πολιτικής Επιστήμης*, τχ. 27, Μάιος 2006, σ. 18. Βλ. επίσης, μια ευσύνοπτη επισκόπηση του παραδοσιακού και νεωτερικού ρεπερτορίου δράσεων καθώς και των μορφών συλλογικής δράσης, στο Σεραφείμ Σεφεριάδης, «Συγκρουσιακή πολιτική, συλλογική δράση, κοινωνικά κινήματα: μια αποτύπωση», *ό.π.*, σ. 10-12, 18-23.

μελέτησε τόσο ιστορικά όσο και κοινωνικοπολιτικά τις απεργίες πείνας διεθνώς. Εξάγεται, από την έρευνα που πραγματοποίησε η συγγραφέας, το συμπέρασμα πως παρότι δεν βρίσκεται στην πρώτη γραμμή δράσης η απεργία πείνας, αποτελεί *sui generis* μια σύγχρονη, κατά κύριο λόγο, μορφή διαμαρτυρίας, η οποία συνιστά μέρος του οπλοστασίου των τεχνικών διαμαρτυρίας⁸¹.

Αναφορικά με τις απεργίες πείνας των μη νόμιμων μεταναστών η συγγραφέας επισημαίνει πως μετανάστες που ζουν και εργάζονται στην χώρα για μεγάλο διάστημα, καταφεύγουν σε αυτή τη μορφή κινητοποίησης, θυσιάζοντας το βιολογικό τους σώμα, την φυσική τους κατάσταση. Ούτως ώστε να ανακτήσουν ταυτότητα, δημόσια υπόσταση και ταυτόχρονα να συγκροτήσουν πολιτικό υποκείμενο⁸².

Καταυτό τον τρόπο, αφενός, αποκαλύπτουν στο ευρύ κοινό, στο δημόσιο χώρο, την αδικία που υφίστανται από την εκάστοτε κυβερνητική αρχή, για την οποία οι μετανάστες *χωρίς χαρτιά* αποτελούν μη όντα, φορείς απολύτως κανενός δικαιώματος. Και αφετέρου διεκδικούν από το κράτος καθεστώς νομιμοποίησης και κοινωνικής ένταξης⁸³. Οι απεργίες πείνας επιδιώκουν, τη δημοσιοποίηση της κινητοποίησης, από τα μέσα ενημέρωσης και επικοινωνίας, καθότι τα μέσα προβάλλοντας τη διαμαρτυρία τους στο κοινό, την εγγράφουν στο δημόσιο χώρο με άμεσο αποτέλεσμα να κινητοποιηθούν ποικίλοι δρώντες, ούτως ώστε τα αιτήματα των απεργών να εισέλθουν προς επίλυση στην πολιτική ατζέντα. Ποια είναι η στάση, ωστόσο, των μέσων ενημέρωσης στην κάλυψη των απεργιών πείνας;

Η J.Siméant υποστηρίζει πως ο ρόλος των μέσων ενημέρωσης, αναφορικά με τη δημοσιότητα των απεργιών πείνας, είναι καταλυτικός. Οι τεχνικές που εφαρμόζουν, ωστόσο, είναι αμφιλεγόμενες. Επιγραμματικά, τα μέσα ενημέρωσης και επικοινωνίας επικεντρώνονται στο να παράσχουν θέαμα από το γεγονός της απεργίας πείνας,

⁸¹ Johanna Siméant, *La grève de la faim*, Presse de Sciences Po, Paris, 2009, p. 7, 38. Βλ. επίσης περαιτέρω στοιχεία αναφορικά με τις πολύμορφες πρακτικές των απεργιών πείνας, ατομικές ή ομαδικές, σωφρονιστικές, ειρηνικές–μη βίαιες, περιορισμένης νηστείας ή νηστείας μέχρι θανάτου, κατά τον 20^ο αιώνα ή και νωρίτερα, κατά τον Μεσαίωνα, Κεφάλαια 1, 2, 5, σ. 11-38, 73-99.

⁸² Johanna Siméant, *La grève de la faim*, op. cit., p. 55. Ειδικότερα για τις απεργίες πείνας στη Γαλλία των μεταναστών *χωρίς χαρτιά-sans-papiers*, βλ. της ίδιας συγγραφέως Johanna Siméant, «La violence d'un répertoire: les sans-papiers en grève de la faim», *Cultures & Conflits*, 09-10, 1993, p. 1-15. Προσβάσιμο στο <http://conflits.revues.org/index218.html>. Για περαιτέρω θεμελίωση αναφορικά με το ρόλο του *homo sacer*, ή των μεταναστών ως σύγχρονων δούλων, στη δόμηση της κυριαρχίας και της βιοπολιτικής βλ., Giorgio Agamben, *Homo Sacer. Κυρίαρχη εξουσία και γυμνή ζωή*, Γιάννης Σταυρακάκης (επιμ.), Scripta, Αθήνα, 2005, καθώς επίσης και για την πολιτική εργαλειοποίηση του ανθρώπινου σώματος Georges Balandier, *Πολιτική ανθρωπολογία*, Παπαζήσης, Αθήνα, 1990.

⁸³ Johanna Siméant, *La grève de la faim*, op. cit., p. 59, 93-96.

ακολουθώντας μια στρατηγική *σκανδαλοποίησης*⁸⁴, η οποία, ωστόσο, αποκαλύπτει στην κοινή γνώμη την αλληλοσυσχέτιση του πραγματικού πόνου των απεργών και της αιτίας που τους οδήγησε σε αυτή την κατάσταση. Κάποιες φορές χρειάζεται να παρέλθει αρκετός χρόνος για να προβληθεί μια απεργία πείνας στα μέσα επικοινωνίας και, συνήθως, αυτό οφείλεται σε ορισμένα απρόβλεπτα ή/και δραματικά γεγονότα, τα οποία ελκύουν αστραπιαία την προσοχή των μέσων ενημέρωσης, καθόσον ο κίνδυνος του θανάτου είναι μονίμως υπαρκτός. Κατά τη συγγραφέα, μολονότι η έκβαση των απεργιών πείνας συνδέεται και με τα μέσα επικοινωνίας, δεν εξαρτάται ολοκληρωτικά από αυτά. Η απεργία πείνας αποτελεί μια διαδικασία στρατηγικής και συμβολικής αλληλεπίδρασης, η οποία εγγράφεται στο χρόνο και έλκει την αποτελεσματικότητά της, τόσο, από την αντοχή, των απεργών στη διάρκεια του αγώνα, όσο, και από τις ευνοϊκές υποστηρικτικές κοινωνικές κινητοποιήσεις υπέρ τους⁸⁵.

Στις 25 Ιανουαρίου 2011 ξεκίνησε, μια πρωτοφανής για τα ελληνικά δεδομένα μαζική κινητοποίηση διαμαρτυρίας, η απεργία πείνας 300 μεταναστών σε Αθήνα και Θεσσαλονίκη⁸⁶, η οποία έληξε, αίσίως, στις 9 Μαρτίου 2011.

Τα αιτήματα, που διατυπώθηκαν από τους απεργούς στο εναρκτήριο κείμενο-ανακοίνωσή τους, είναι τα ακόλουθα: «Ζητάμε την νομιμοποίηση όλων των μεταναστών/τριών, ζητάμε ίσα πολιτικά και κοινωνικά δικαιώματα και υποχρεώσεις με τους έλληνες εργαζομένους και εργαζόμενες...»⁸⁷.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

⁸⁴ Johanna Siméant, *La grève de la faim*, op. cit., p. 63, υποσημείωση 7.

⁸⁵ Johanna Siméant, *La grève de la faim*, op. cit., p. 65, 66, 106.

⁸⁶ Βλ., το πλούσιο ιστολόγιο της απεργίας πείνας καθώς και της Πρωτοβουλίας Αλληλεγγύης στους 300 Μετανάστες Απεργούς Πείνας στην Θεσσαλονίκη <http://hungerstrike300.espivblogs.net> - <http://allilmap.wordpress.com/>.

⁸⁷ <http://hungerstrike300.espivblogs.net/%CE%BA%CE%B5%CE%AF%CE%BC%CE%B5%CE%BD%CE%BF%CE%B1%CF%80%CE%B5%CF%81%CE%B3%CF%8E%CE%BD%CE%BC%CE%B5%CF%84%CE%B1%CE%BD%CE%B1%CF%83%CF%84%CF%8E%CE%BD/> (Τελευταία πρόσβαση 23/7/2012)

Μέρος Δεύτερο

Η απεργία των 300 μεταναστών στον ημερήσιο εθνικό τύπο.

5. Η Καθημερινή

Η *Καθημερινή* συνιστά μια ιστορική πολιτική εφημερίδα⁸⁸ της διανοήσης με φιλελεύθερη κατεύθυνση⁸⁹. Εκδόθηκε στις 15 Σεπτεμβρίου 1919 από τον Γεώργιο Α. Βλάχο, ο οποίος παρέμεινε διευθυντής της μέχρι τον θάνατό του, το 1951. Έπειτα τον διαδέχτηκε στα ηνία της ιδιοκτησίας και διεύθυνσης της εφημερίδας, η κόρη του Ελένη Βλάχου⁹⁰.

Ιστορικά αποτελούσε δημοσιογραφικό όργανο της αντιβενιζελικής παράταξης⁹¹ κατά τον Μεσοπόλεμο, και εθεωρείτο έγκυρο φύλλο του συντηρητικού χώρου⁹². Κατά τη διάρκεια της Κατοχής⁹³, διεξαγόταν η κυκλοφορία της εφημερίδας από τον γερμανικό στρατό. Ύστερα με την απελευθέρωση της χώρας επαναλειτούργησε από τον αρχικό εκδότη της. Έως και τη δικτατορία των συνταγματαρχών του 1967, επιδρούσε καθοριστικά αφενός στη διαμόρφωση της κοινής γνώμης, και αφετέρου της πολιτικής ελίτ του τόπου⁹⁴. Εντούτοις, η εκδότρια της εφημερίδας Ελένη Βλάχου αποφάσισε, στις 21 Απριλίου 1967, τη διακοπή της έκδοσης της εφημερίδας ως

⁸⁸ Βλ., ενδεικτικά Δέσποινα Παπαδημητρίου, «Η Καθημερινή», στο Λουκία Δρούλια, Γιούλα Κουτσοπανάγου, (επιμ.), *Εγκυκλοπαίδεια του Ελληνικού τύπου 1784-1974*, Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών, Ινστιτούτο Νεοελληνικών Ερευνών, Αθήνα, 2008, Β', σ. 476-477.

⁸⁹ Μαριάννα Ψύλλα, *Μεθοδολογία της ανάλυσης ενός γεγονότος από τον έντυπο λόγο*, ό.π., σ. 99. Νίκος Λεάνδρος, *Μαζικά Έντυπα Επικοινωνίας στην Ελλάδα. Οικονομικές και Τεχνολογικές Προσεγγίσεις*, Δελφίνι, Αθήνα, 1992.

⁹⁰ Δημήτρης Κ. Ψυχογιός, *Τα Έντυπα Μέσα Επικοινωνίας. Από τον πληρό στο δίκτυο*, Καστανιώτη Αθήνα, 2004, σ. 485.

⁹¹ Βλ. ενδεικτικά αναφορικά με την ιστορικότητα των πολιτικών παρατάξεων στον Ελλαδικό χώρο Gunnar Hering, *Τα πολιτικά κόμματα στην Ελλάδα 1821-1936*, Θόδωρος Παρασκευόπουλος (μτφρ.), ΜΙΕΤ, Αθήνα, 2008. Καθώς επίσης και για τις μεταπολεμικές πολιτικές συνιστώσες βλ. το μνημειώδες πόνημα του Jean Meynaud, Π. Μερλόπουλος, Γ. Νοταράς, *Οι πολιτικές δυνάμεις στην Ελλάδα*, Α' και Β' τόμος, Στ. Στεφάνου (επιμ.), Π. Μερλόπουλος (μτφρ.), Σαββάλας, Αθήνα, 2002.

⁹² Δημήτρης Κ. Ψυχογιός, *Τα Έντυπα Μέσα Επικοινωνίας. Από τον πληρό στο δίκτυο*, ό.π., σ. 485. Βλ., επιπλέον, περί την πορεία της συντηρητικής σκέψης στον ελλαδικό χώρο, το εμβριθές πόνημα της Δέσποινας Ι. Παπαδημητρίου, *Από τον λαό των νομιμοφρόνων στο έθνος των εθνοφρόνων. Η συντηρητική σκέψη στην Ελλάδα 1922-1967*, Σαββάλας, Αθήνα, 2006.

⁹³ Βλ. ενδεικτικά, μεταξύ άλλων, για την περίοδο της κατοχής καθώς και του εμφυλίου στην Ελλάδα Γιάννης Ο. Ιατρίδης (επιμ.), Μαργαρίτα Δρίτσα-Αμαλία Λυκιαρδοπούλου (μτφρ.), *Η Ελλάδα στη δεκαετία 1940-1950. Ένα έθνος σε κρίση*, Θεμέλιο, Αθήνα, 1984.

⁹⁴ Μαριάννα Ψύλλα, *Μεθοδολογία της ανάλυσης ενός γεγονότος από τον έντυπο λόγο*, ό.π., σ. 100.

άρνηση αποδοχής της χούντας⁹⁵. Από την εγκαθίδρυση της Γ' ελληνικής Δημοκρατίας⁹⁶ και εφεξής η Καθημερινή εκδίδεται αδιαλείπτως.

Το 1988 την *Καθημερινή* αγοράζει ο εφοπλιστής Αριστείδης Αλαφούζος, έως και σήμερα συγκροτεί μέρος του μιντιακού οργανισμού της οικογένειας Αλαφούζου, η οποία έχει ιδρύσει συν τοις άλλοις τον τηλεοπτικό σταθμό καθώς και το ράδιο *Σκái*⁹⁷.

Μεταξύ των καινοτομιών που εισήχθησαν, κατόπιν της ανάληψης του νέου εκδότη και της εναλλαγής πολλών διευθυντών⁹⁸, αξιομνημόνευτες είναι αφενός η προσθήκη του Οικονομικού Ενθέτου στην Καθημερινή, ήδη από το 1989, και αφετέρου η συνεργασία της με την International Herald Tribune, κυκλοφορώντας με ενσωματωμένο αγγλόφωνο ένθετο της εφημερίδας σε Ελλάδα και Κύπρο, κι επιπλέον, από το 1998, στην έκδοση του Σαββάτου παρέχεται η εβδομαδιαία έκδοση των New York Times. Από την 1η Ιουνίου του 2003 η κυριακάτικη έκδοση της εφημερίδας εκδίδει και προσφέρει στο κοινό της το ποικίλης ύλης περιοδικό «Κ», στις σελίδες του οποίου φιλοξενούνται πολιτιστικά θέματα, πολυσέλιδα αφιερώματα για προσωπικότητες της επικαιρότητας, καθώς επίσης συνεντεύξεις και ρεπορτάζ⁹⁹. Τέλος, χρήζει ιδιαίτερης αναφοράς η εμφάνισή της, καθόσον διατηρεί το μεγάλο σχήμα της παραπέμποντας στους Times του Λονδίνου. Εκείνο που καθιστά ξεχωριστή την Καθημερινή, από τις δύο έτερες αθηναϊκές εφημερίδες με μεγάλο σχήμα, την Εστία και την Ελεύθερη Ώρα, είναι η ποιότητα του χαρτιού που χρησιμοποιείται, η πολύ καλή της εκτύπωση και η φιλικότητά της προς τον αναγνώστη¹⁰⁰.

Ο Δ.Ψυχογιός επισημαίνει χαρακτηριστικά πως «με ήπιους ως προς το περιεχόμενο και λογικούς ως προς τις διαστάσεις τίτλους, με ειδησεογραφία και σχόλια αντίστοιχων τόνων και μετρημένη χρήση των φωτογραφιών ώστε να αναδεικνύεται το κείμενο... Η Καθημερινή αντιμετωπίζει τον αναγνώστη της ως αναγνώστη που βρέθηκε στις σελίδες της για να διαβάσει λέξεις και φράσεις και να συναγάγει νοήματα και όχι σαν τηλεθεατή που έχασε το δρόμο του και ψάχνει να

⁹⁵ Δημήτρης Κ. Ψυχογιός, *Τα Έντυπα Μέσα Επικοινωνίας. Από τον πηλό στο δίκτυο*, ό.π., σ.485.

⁹⁶ Βλ. ενδεικτικά, μεταξύ άλλων, Δημήτρης Α. Σωτηρόπουλος, Ηλίας Νικολακόπουλος, Χρήστος Λυριντζής, *Κοινωνία και πολιτική: όψεις της Γ' ελληνικής δημοκρατίας 1974-1994*, Θεμέλιο, Αθήνα, 1996.

⁹⁷ Δημήτρης Κ. Ψυχογιός, ό.π., σ. 486. Βλ το δικτυακό τόπο <http://www.skai.gr/> τελευταία πρόσβαση 5/9/2012.

⁹⁸ Δημήτρης Κ. Ψυχογιός, ό.π., σ. 486.

⁹⁹ Μαριάννα Ψύλλα, ό.π., σ. 100.

¹⁰⁰ Δημήτρης Κ. Ψυχογιός, ό.π., σ. 487-488.

βρει εικόνες»¹⁰¹. Διατηρώντας το λόγιο ύφος της, η εφημερίδα διαθέτει κατά κύριο λόγο πληροφοριακό χαρακτήρα, χωρίς να στερείται εκτενούς αρθρογραφίας πολιτικού σχολιασμού και δυναμικής παρέμβασης στα κοινωνικοπολιτικά δρώμενα της χώρας. Σε αυτή την κατεύθυνση, ο ρόλος της Καθημερινής, στη διαμόρφωση αφενός του δημόσιου χώρου και αφετέρου της πολιτικής αρένας, θεωρείται, αναμφισβήτητα, καταλυτικός. Ως εκ τούτου, για τους ερευνητικούς σκοπούς της παρούσας εργασίας επιλέχθηκε και η Καθημερινή.

Ο δικτυακός τόπος της εφημερίδας είναι www.kathimerini.gr, ο οποίος προσφέρει μόνο την έκδοση του φύλλου της ημέρας καθώς και το πρωτοσέλιδο, ενώ διατίθεται ηλεκτρονικό αρχείο με δυνατότητα αναζήτησης του εκάστοτε φύλλου εκτός των έντυπων περιοδικών. Ωστόσο, η πλήρης έκδοση παρέχεται έναντι αδράς αμοιβής.

5.1. Καθημερινή και Απεργία πείνας: επισκόπηση

Η Καθημερινή κάλυψε το γεγονός της μαζικής απεργίας πείνας των μεταναστών σε Αθήνα και Θεσσαλονίκη από 25 Ιανουαρίου έως 10 Μαρτίου 2011, σε σύνολο 39 τευχών με 136 δημοσιεύματα συνολικά¹⁰² και συχνότητα εμφάνισης 336 αναφορών, στο πλαίσιο των δέκα θεματικών ενότητων που προέκυψαν κατόπιν της θεματικής κατηγοριοποίησης που επιχειρήσαμε, κατά την εκπόνηση της εν λόγω έρευνας¹⁰³.

Κατά την περίοδο της πανελλαδικής κινητοποίησης διαμαρτυρίας των μεταναστών, η Καθημερινή στρέφει το ειδησεογραφικό της ενδιαφέρον, χωρίς ωστόσο να παρακάμπτει τα υπόλοιπα ζητήματα της εγχώριας και διεθνούς επικαιρότητας. Δημοσιεύματα που αναφέρονται στην απεργία πείνας των μεταναστών εντοπίζονται στο κύριο σώμα της εφημερίδας, καθώς και στο εβδομαδιαίο ένθετο Κ. Πρόκειται, ως επί το πλείστον, για *Ρεπορτάζ* και *Άρθρα Γνώμης* τα οποία αναλύουν εκείνες τις πτυχές που παρουσιάζουν έντονο ενδιαφέρον, όπως οι θεματικές ενότητες *Ακαδημαϊκό Ασυλο*, *Μεταναστευτική πολιτική*, *Στέγαση*, *Πολιτικές δυνάμεις* καθώς και *Υποκινητές*, οι οποίες καταλαμβάνουν εξέχουσα θέση στην Καθημερινή.

¹⁰¹ Δημήτρης Κ. Ψυχογιός, *ό.π.*, σ 488.

¹⁰² Βλ., επικουρικά το Παράρτημα αναφορικά με το συνολικό αριθμό δημοσιευμάτων ανά τις τρεις χρονικές περιόδους, από 25.1 έως 10.3.2011. σ. 100.

¹⁰³ Βλ., κάτωθι στο τρίτο μέρος τα γραφήματα της μορφολογικής και θεματικής κατηγοριοποίησης επί του συνόλου της εξεταζόμενης περιόδου 1.3 και 1.4.

5.2. Θεματική ανάλυση

Η σημασιολογική διερεύνηση των ενοτήτων του περιεχομένου, που εμπεριέχονται στην ειδησεογραφία των υπό ανάλυση εφημερίδων αναφορικά με το γεγονός της πανελλαδικής απεργίας πείνας των μεταναστών, απέφερε τη θεματική κατηγοριοποίηση 10 διακριτών θεματικών κατηγοριών, το περιεχόμενο των οποίων περιγράφηκε, ανωτέρω, στο Μεθοδολογικό σημείωμα.

Κατά τη θεματική ανάλυση του περιεχομένου των ημερήσιων τευχών της *Καθημερινής* στη διάρκεια της εξεταζόμενης περιόδου, υιοθετώντας τη συχνότητα εμφάνισης των θεματικών ενοτήτων, διαπιστώνουμε την ύπαρξη ενός συνδυασμού θεματικών, οι οποίες επιδιώκουν να καλύψουν τη συγκεκριμένη πρωτοφανή για τα ελληνικά δεδομένα μαζική κινητοποίηση διαμαρτυρίας των μεταναστών. Το ειδησεογραφικό ενδιαφέρον της εν λόγω εφημερίδας επικεντρώθηκε πρωτίστως στις εξής τέσσερις θεματικές κατηγορίες: *Ακαδημαϊκό Ασύλο*, *Μεταναστευτική πολιτική*, *Στέγαση*, *Υποκινητές*¹⁰⁴.

Συγκεκριμένα, η θεματική ενότητα *Ακαδημαϊκό Ασύλο*, καταλαμβάνει δεσπόζουσα θέση στην *Καθημερινή*, με 53 αναφορές σε σύνολο 336. Το ιδιάζον κοινωνικοπολιτικό ζήτημα του πανεπιστημιακού *Ασύλου* εγέρθηκε στη μιντιακή και δημόσια ατζέντα, εκείνης της περιόδου εξ αφορμής της στέγασης, στο υπό ανακαίνιση κτήριο της Νομικής Σχολής Αθηνών, των μεταναστών απεργών πείνας. Στις σελίδες της *Καθημερινής* αφιερώθηκε πλήθος δημοσιευμάτων αναφορικά με το ζήτημα του Ασύλου, υπερθεματίζοντας στην κατάργηση της ακαδημαϊκής ασυλίας. Σε αυτή την κατεύθυνση, απασχόλησε ιδιαίτερα την εφημερίδα το θέμα της άμεσης άρσης του ασύλου, ούτως ώστε αφενός να ανακοπεί η απεργία πείνας των μεταναστών που στεγάζονταν στο χώρο και αφετέρου, επί τη ευκαιρία, να δοθεί ένα νομικό τέλος στον θεσμό περί πανεπιστημιακού ασύλου. Καθίσταται πρόδηλο το αμείωτο ενδιαφέρον των αναγνωστών και η συνεχής δημόσια συζήτηση γύρω από το ζήτημα της στέγασης των μεταναστών απεργών πείνας σε μια πτέρυγα της Νομικής Σχολής Αθηνών, κατά την πρώτη περίοδο της κινητοποίησης διαμαρτυρίας τους. Εντούτοις, με την πάροδο των ημερών, καθώς και την μετεγκατάσταση των απεργών πείνας σε άλλο κτήριο, όλο και λιγότερα δημοσιεύματα αναφέρονται στην εν λόγω θεματική.

¹⁰⁴ Βλ. τα διαγράμματα 1.1, στη συνέχεια της θεματικής ανάλυσης.

Στην *Καθημερινή*, επιφυλάσσει πλήθος δημοσιευμάτων με κεντρικό άξονα το μεταναστευτικό ζήτημα διαλεκτικά προς την πολιτική του εκφορά. Τα εν λόγω δημοσιεύματα αποδίδονται με τη θεματική *Μεταναστευτική πολιτική*, η οποία καταλαμβάνει 44 αναφορές και καθημερινή συχνότητα εμφάνισης στο σύνολο της εξεταζόμενης περιόδου. Τα δημοσιεύματα και οι απόψεις των συντακτών της εφημερίδας υπογραμμίζουν με έμφαση την ελλιπή μεταναστευτική πολιτική που ασκείται από το κυβερνών κόμμα της περιόδου, ΠΑΣΟΚ, κατακρίνοντάς το αφενός, για την ανεπαρκή φύλαξη των χερσαίων και των υδάτινων συνόρων της χώρας, και αφετέρου, για την ελαστική, και όχι κατασταλτική, αντιμετώπιση των μεταναστών χωρίς χαρτιά, με άμεσο ορατό αποτέλεσμα να αυξάνεται ο αριθμός των μη νόμιμων μεταναστών στη χώρα. Ο τρόπος καταγραφής που προσλαμβάνει αναλυτικό χαρακτήρα γενικεύοντας ένα δρώμενο και αποδίδοντάς του γνωρίσματα φαινομένου, ανταποκρίνεται στον τρόπο γραφής της *Καθημερινής*, η οποία διατηρεί μια λόγια εκφορά στα γεγονότα, θεωρητικοποιώντας τα και στη συνέχεια αναλύοντάς τα, σε συνάρτηση με το πολιτικό της πρίσμα.

Ιδιαίτερη μνεία, από πλευράς δημοσιευμάτων στην *Καθημερινή*, προσδίδεται στη θεματική *Υποκινητές*, με 43 αναφορές και διαρκή συχνότητα εμφάνισης από την έναρξη έως και τη λήξη της εξεταζόμενης χρονικής περιόδου. Συγκεκριμένα, η *Καθημερινή* ενημερώνει σε τακτική βάση το αναγνωστικό της κοινό αναφορικά με τις δικαστικές διώξεις προς ορισμένα άτομα, τα οποία θεωρήθηκαν από τις εισαγγελικές αρχές πως αποτέλεσαν τόσο, τους ηθικούς αυτουργούς της έναρξης της απεργίας πείνας των μεταναστών, όσο και, τους ενορχηστρωτές της οργάνωσης ενός τέτοιου εγχειρήματος. Πρόκειται για τις πολυσυζητημένες υποθέσεις, κατά την πρώτη και δεύτερη εξεταζόμενη περίοδο, των εισαγγελικών κλήσεων, αναζητώντας τους υπεύθυνους για την παράνομη είσοδο των μεταναστών στη χώρα και την εγκατάστασή τους στον χώρο του πανεπιστημίου, οι οποίες ασκήθηκαν σε συμμετέχοντες στην πρωτοβουλία αλληλεγγύης στους 300 μετανάστες απεργούς πείνας, στον πρότανη του Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Θεοδόση Πελεγρίνη καθώς και σε εκπροσώπους της ναυτιλιακής εταιρείας που ταξίδεψαν οι μετανάστες από την Κρήτη στην Αθήνα, και τέλος κατά την τρίτη περίοδο, των δύο φοιτητριών, μελών της πρωτοβουλίας αλληλεγγύης, οι οποίες κατηγορήθηκαν ότι εμπόδισαν απεργούς πείνας που νοσηλεύονταν στο νοσοκομείο «Ερυθρός Σταυρός» να σιτιστούν. Συνολικά, η αρθρογραφία της εφημερίδας περί την εν λόγω θεματική,

συνοψίζεται στο δίπολο αφενός, των «πολιτικών υποκινητών» και «αλληλέγγυων καθοδηγητών» προερχόμενων, κατά βάση, από συνιστώσες του ΣΥΡΙΖΑ, και αφετέρου των άβουλων «καθοδηγούμενων μεταναστών».

Η θεματική ενότητα *Στέγαση*, περιλαμβάνει 43 αναφορές και συνιστά μόνιμο θέμα αναφοράς ή/και σχολιασμού της εφημερίδας, κατά την πρώτη κυρίως χρονική περίοδο της κινητοποίησης διαμαρτυρίας των μεταναστών. Ο χώρος στέγασης των μεταναστών απεργών πείνας στην Αθήνα αποτέλεσε κομβικό σημείο πολιτικών διαπληκτισμών και εντάσεων. Σε αυτή την κατεύθυνση αποσπά την προσοχή της *Καθημερινής*, η οποία μνημονεύει τακτικά στην αρθρογραφία της, αφενός, την εγκατάσταση των απεργών πείνας στο κτήριο της Νομικής Σχολής Αθηνών και αφετέρου, τον χώρο της μεταστέγασής τους στο ιστορικό «μέγαρο Υπατία», στη συμβολή των οδών Ηπείρου και Πατησίων, καθώς και τον χώρο στέγασης των απεργών πείνας στην Θεσσαλονίκη, στο Εργατικό Κέντρο.

Η θεματική κατηγορία *Έκβαση της απεργίας*, κατατάσσεται στην πέμπτη θέση στη σειρά εμφάνισης θεμάτων και διατηρεί σταθερή παρουσία με 35 αναφορές. Η *Καθημερινή*, ανταποκρινόμενη στον ενημερωτικό και πληροφοριακό χαρακτήρα της, παρέχει, στο αναγνωστικό της κοινό, δημοσιεύματα αναφορικά αφενός, με το ευαίσθητο ζήτημα της υγείας των απεργών πείνας καθ' όλη τη διάρκεια της εξεταζόμενης περιόδου, και αφετέρου, με τις διαφορούμενες εικασίες για την αμφίσημη έκβαση και απρόβλεπτη λήξη της πανελλαδικής κινητοποίησης διαμαρτυρίας των μεταναστών.

Οι *Πολιτικές δυνάμεις*, αποτελούν θεματική ενότητα η οποία διατρέχει το σύνολο της εξεταζόμενης χρονικής περιόδου αριθμώντας 34 αναφορές. Η παρούσα θεματική περικλείει, εν πολλοίς, την αλληλοεπίρριψη ευθυνών και τους πολιτικούς διαξιφισμούς, που αναδύθηκαν βάσει της μαζικής απεργίας πείνας των μεταναστών, ανάμεσα στα κοινοβουλευτικά ή/και εξωκοινοβουλευτικά κόμματα καθώς και στην πρώτη συνεδρίαση του νεοσύστατου δημοτικού συμβουλίου της Αθήνας. Καθίσταται πρόδηλο πως η πανελλαδική κινητοποίηση διαμαρτυρίας των μεταναστών πυροδότησε, στο δημόσιο χώρο, κομβικά ζητήματα αιχμής για την πολιτική σκηνή του τόπου. Ενδεικτικά αναφέρονται οι βασικές πολιτικές αντιπαραθέσεις που εκδηλώθηκαν αρχικά, με το ζήτημα του πανεπιστημιακού ασύλου, είτε την υπεράσπιση είτε την άρση του, έπειτα με την ανεπάρκεια της ισχύουσας μεταναστευτικής πολιτικής, και εν τέλει με την πολιτική διευθέτηση της αίσιας

έκβασης της απεργίας πείνας των μεταναστών. Αξίζει να επισημανθεί πως η ειδησεογραφική κάλυψη της παρούσας θεματικής στην εφημερίδα, επικεντρώνεται κατά κύριο λόγο στην παρουσίαση θεωρήσεων και διατύπωση πολιτικών επιχειρημάτων ενός πολιτικού χώρου και δη ενός κόμματος της Νέας Δημοκρατίας, τακτική εύκολα ερμηνεύσιμη καθόσον η *Καθημερινή* συνιστά πολιτική εφημερίδα προσκείμενη στο δεξιό-συντηρητικό τόξο.

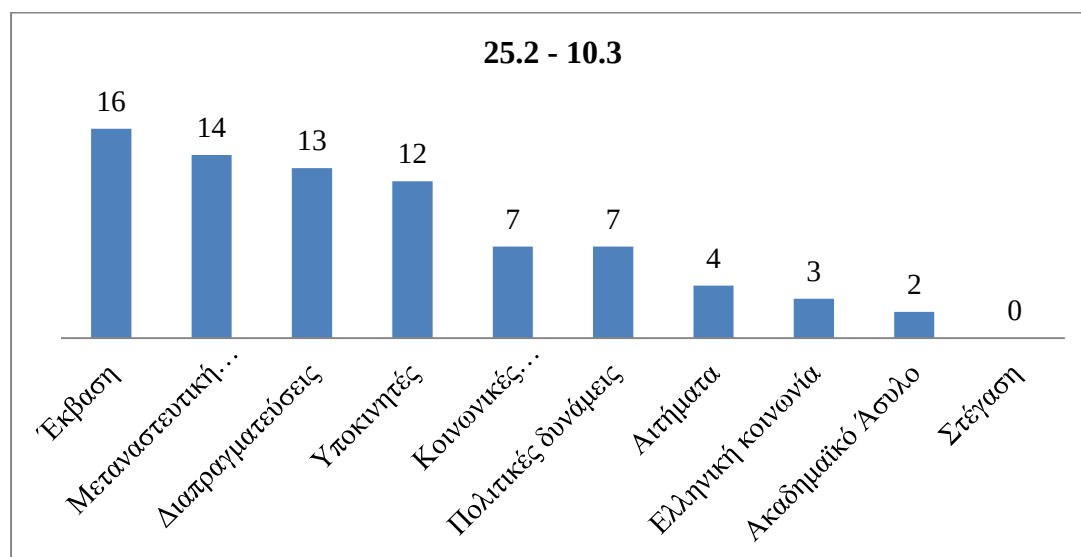
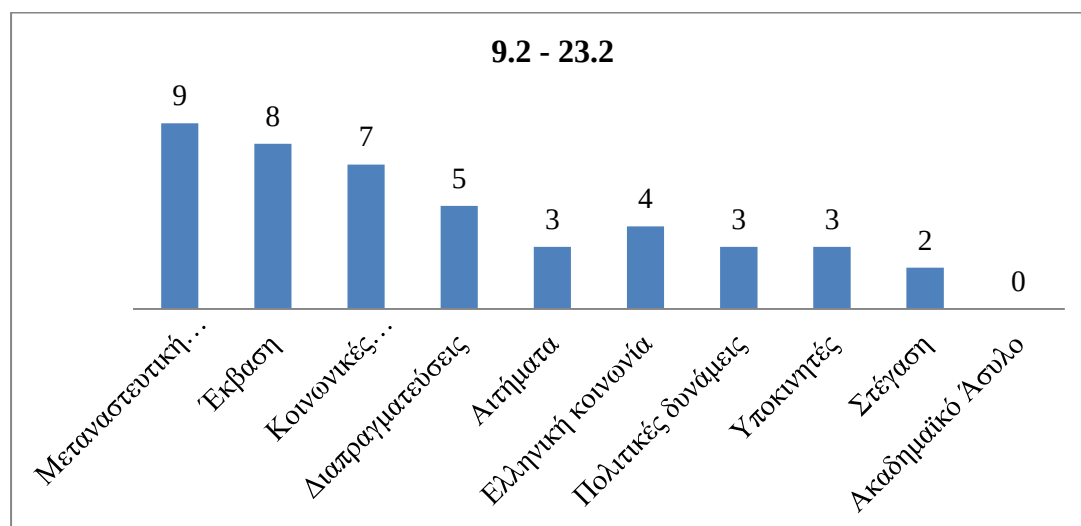
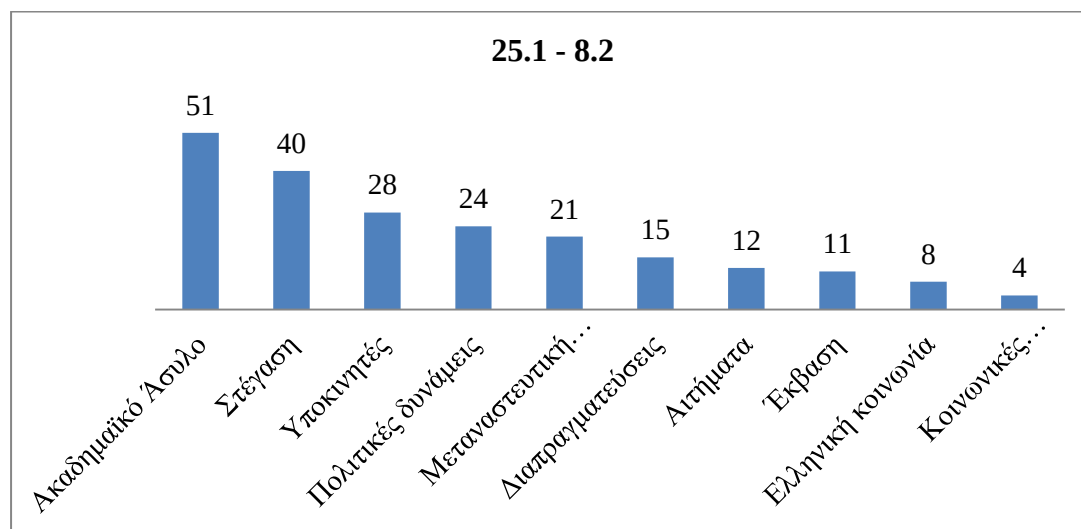
Ένας σεβαστός αριθμός δημοσιευμάτων μνημονεύει τις *Διαπραγματεύσεις* με 33 αναφορές και σταθερό ρυθμό εμφάνισης κατά τη διάρκεια της υπό εξέταση χρονικής περιόδου. Η εν λόγω θεματική ενότητα περιλαμβάνει τις επιμέρους διαπραγματευτικές φάσεις ανάμεσα στους απεργούς πείνας αρχικά με τον Πρύτανη του Πανεπιστημίου Αθηνών, αναφορικά με την ομαλή εκκένωση του κτηρίου της Νομικής και την μεταστέγασή τους στο κτήριο «Υπατία», κι έπειτα με τα αρμόδια κυβερνητικά στελέχη, αναφορικά με την εκπλήρωση των διεκδικήσεών τους και την αίσια έκβαση της απεργίας πείνας.

Η θεματική ενότητα *Αιτήματα* αριθμεί 19 αναφορές. Η θεματική διατρέχει ολόκληρη την υπό εξέταση περίοδο, ωστόσο με ισχνή παρουσίαση των διεκδικήσεων της κινητοποίησης διαμαρτυρίας των μεταναστών. Όπως προκύπτει από την έρευνα που πραγματοποιήσαμε, η *Καθημερινή* κατά την εξεταζόμενη χρονική περίοδο έδωσε βαρύτητα σε άλλα θέματα και ελάχιστη προβολή στα δικαιώματα και στις αξιώσεις των μεταναστών απεργών πείνας.

Επιπροσθέτως, μόλις ένας μικρός αριθμός αναφορών, συγκεκριμένα 18, καταπιάνεται με το θέμα των *Κοινωνικών Κινητοποιήσεων*, κατά κύριο λόγο στη δεύτερη και τρίτη εξεταζόμενη περίοδο. Παρατηρούμε πως το κίνημα αλληλεγγύης στους μετανάστες απεργούς πείνας, που εξαπλώθηκε και πέραν των εγχώριων συνόρων, δεν μονοπώλησε σε καμία περίπτωση το ειδησεογραφικό ενδιαφέρον της *Καθημερινής*, η οποία αρκείται στην αμυδρή κάλυψή του.

Η *Ελληνική κοινωνία*, ως θεματική κατηγορία συναντάται στην *Καθημερινή* σε 15 αναφορές κατά τη διάρκεια της εξεταζόμενης περιόδου. Η εν λόγω θεματική συσχετίστηκε ελάχιστα με την μαζική κινητοποίηση διαμαρτυρίας των μεταναστών, συνοδευόμενη από το επιχείρημα πως στη μνημονιακή Ελλάδα της οικονομικής κρίσης δεν βρίσκεται χώρος πλέον για κοινωνικούς εργατικούς αγώνες πολλώ δε μάλλον για διεκδικήσεις και δικαιώματα μεταναστών.

Διάγραμμα 1.1: Καθημερινή Θεματική κατηγοριοποίηση 25.1.2011 – 10.3.2011
ανά χρονική περίοδο και φθίνουσα σειρά εμφάνισης αναφορών.



5.3. Μορφολογική ανάλυση

Κατά το παρών ερευνητικό εγχείρημα η κατηγοριοποίηση του τρόπου πλαισίωσης του περιεχομένου, της κάλυψης και έκθεσης της πανελλαδικής κινητοποίησης διαμαρτυρίας των μεταναστών, από τις εφημερίδες που αναλύομαι, απέδωσε πέντε μορφολογικές κατηγορίες με διακριτά χαρακτηριστικά η καθεμία. Εν προκειμένω, στην *Καθημερινή* παρατηρούμε πως η πλειονότητα των δημοσιευμάτων, που αφορούν το εξεταζόμενο γεγονός, προβάλλονται αφενός, υπό τη μορφή ειδήσεων, πληροφοριών καθώς και τοποθετήσεων, στη μορφολογική κατηγορία *Ρεπορτάζ-Είδηση* και *Άρθρο Γνώμης* αντίστοιχα, και αφετέρου, με τη μορφή σύντομων αναφορών ή γελοιογραφιών, τα οποία κατηγοριοποιήθηκαν στις ενότητες μορφής *Σχόλιο* και *Σκίτσο*¹⁰⁵.

Στο κύριο σώμα της εφημερίδας τα περισσότερα δημοσιεύματα, αναφορικά με το γεγονός της μαζικής απεργίας πείνας των μεταναστών, εμφανίζονται υπό τη μορφή *Ρεπορτάζ-Είδηση*, αριθμούν 85 δημοσιεύματα σε σύνολο 136, προσδίνοντας, κατ' αυτόν τον τρόπο, έμφαση στην πληροφόρηση του αναγνωστικού της κοινού, τακτική που συνάδει με τον ευρύτερα ενημερωτικό χαρακτήρα της *Καθημερινής*. Καθ' όλη τη διάρκεια της εξεταζόμενης περιόδου το *Ρεπορτάζ-Είδηση*, είναι παρόν σε καθημερινή βάση και καλύπτει με περιεκτικό και σφαιρικό τρόπο ζητήματα που αφορούν την κινητοποίηση διαμαρτυρίας των μεταναστών.

Δεν απουσιάζουν, εντούτοις τόσο οι θεωρήσεις των μόνιμων συνεργατών της *Καθημερινής* όσο και οι τοποθετήσεις μη σταθερών συντακτών της, υπό τη μορφολογική κατηγορία *Άρθρο Γνώμης*, με 31 δημοσιεύματα σε σύνολο 136. Άλλωστε, οι αναλύσεις και τα άρθρα γνώμης εισηγούνται μια εμβριθή αξιολόγηση στα γεγονότα και, ως εκ τούτου, η χρήση της μορφολογικής αυτής κατηγορίας συνιστά δείγμα μιας διεξοδικής καταγραφής και σε βάθος σχολιασμού της πανελλαδικής απεργίας πείνας των μεταναστών. Η *Καθημερινή* ταυτόχρονα με την καθιερωμένη παράθεση των γεγονότων χάριν της ενημέρωσης των αναγνωστών, μεριμνά, συγχρόνως, για την ανάλυση και αποτίμησή τους. Στο πλαίσιο αυτής της πολιτικής της εφημερίδας, οι συντάκτες της προτείνουν το δικό τους τρόπο ανάγνωσης των ζητημάτων περί της κινητοποίησης διαμαρτυρίας των μεταναστών, καταθέτοντας τις προσωπικές τους θεωρήσεις.

¹⁰⁵ Βλ τα κάτωθι διαγράμματα 1.2, στη συνέχεια της μορφολογικής ανάλυσης.

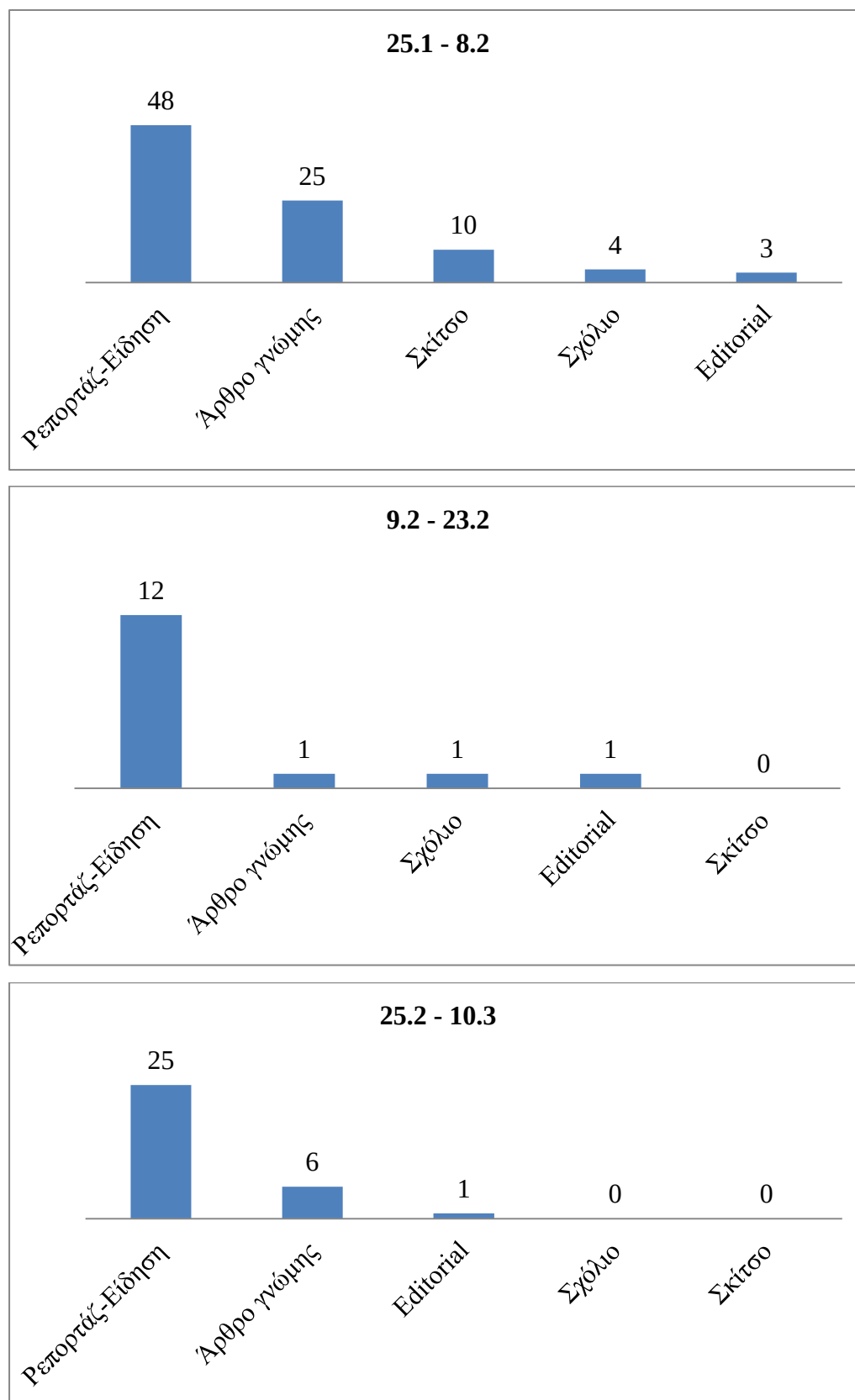
Αξίζει, επίσης, να επισημάνουμε πως η δημοσίευση επικριτικών και ενίοτε αινιγματικών σκίτσων-γελοιογραφιών, καταδεικνύοντας την επικαιρότητα μέσα από μια χιουμοριστική και συχνά ειρωνική οπτική γωνία, αποτελεί πάγια τακτική της *Καθημερινής*. Ως εκ τούτου, δεν προκαλεί έκπληξη ο σημαντικός αριθμός δημοσιευμάτων¹⁰, υπό τη μορφολογική κατηγορία *Σκίτσο*, η οποία έκανε την εμφάνισή της κατά την πρώτη υπό ανάλυση περίοδο κι ύστερα δεν βρίσκονται δημοσιεύματα στην εν λόγω μορφολογική κατηγορία. Η εικόνα και το σκίτσο αντικαθιστούν το λόγο, αλλά και συνδυαστικά με το λόγο παρουσιάζουν με τον πιο παραστατικό τρόπο τα πρώτα κομβικά συμβάντα, τα οποία απασχόλησαν τη δημόσια και πολιτική θεματολογία αναφορικά με την πανελλαδική κινητοποίηση διαμαρτυρίας των μεταναστών.

Η μορφολογική ενότητα *Σχόλιο*, κατατάχθηκε στην τέταρτη θέση σε συχνότητα εμφάνισης άρθρων με μόλις 6 δημοσιεύματα, τα οποία συναντώνται παρά μόνο κατά την πρώτη υπό εξέταση χρονική περίοδο. Το *Σχόλιο* αφορά, μικρής έκτασης αρθρογραφία με τη μορφή απλών αναφορών και σχολιασμών, σκωπτικού χαρακτήρα, καθώς και ένα γράμμα αναγνώστριας της εφημερίδας, περί την απεργία πείνας των μεταναστών. Κατά βάση εντοπίζονται στο σώμα της εφημερίδας, με τον τίτλο «ΣΧΟΛΙΟ» και «ΣΧΟΛΙΟ ΑΝΑΓΝΩΣΤΩΝ» αντίστοιχα.

Το *Editorial*, τέλος, συνιστά την άποψη της εκάστοτε εφημερίδας ή/και την υποκειμενική γνώμη του εκδότη της, όσον αφορά ένα συγκεκριμένο και μείζον θέμα της τρέχουσας επικαιρότητας. Σε αυτή την κατεύθυνση, έχει ταξινομηθεί ως ξεχωριστή μορφολογική κατηγορία, αποφέροντας ισχνή αλλά σταθερή παρουσία με 5 *Editorial* κατά την εξεταζόμενη χρονική περίοδο, τα οποία συναντώνται στο πρωτοσέλιδο της *Καθημερινής*, ανυπόγραφα και υπό την επικεφαλίδα «ΚΥΡΙΟ ΑΡΘΡΟ».

Σε αυτό το σημείο προχωρώντας στη σφαιρική κατανόηση και διεξοδική ερμηνεία, υπογραμμίζουμε grosso modo τη διαλεκτική σχέση του περιεχομένου και των τρόπων προβολής αυτού, καθώς μέσω της αλληλεξάρτησής τους κινητοποιείται ουσιαστικά η επικοινωνιακή έκφραση και το ερμηνευτικό εγχείρημα.

Διάγραμμα 1.2: Καθημερινή Μορφολογική κατηγοριοποίηση 25.1.2011 – 10.3.2011 ανά χρονική περίοδο και φθίνουσα σειρά κατάταξης δημοσιευμάτων.



5.4. Συνδυασμός μορφής-θεμάτων

Η συνύφανση θεμάτων και μορφών παρέχει ιδιαίτερη ερμηνευτική σημασία στο ερευνητικό εγχείρημα της παρούσας εργασίας. Καθόσον αποκομίζονται γόνιμα συμπεράσματα αναφορικά με τη συνολική εστίαση της εκάστοτε εφημερίδας στην πανελλαδική απεργία πείνας των μεταναστών, η οποία εγείρει πέρα από κινηματικές διαστάσεις και ευρύτερες κοινωνικοπολιτικές προεκτάσεις.

Συγκεκριμένα, στην περίπτωση της *Καθημερινής*, όπως έχουμε επισημάνει στην θεματική ανάλυση ανωτέρω, η θεματική ενότητα *Ακαδημαϊκό Άσυλο* κατέχει εξέχουσα θέση στα δημοσιεύματα της εφημερίδας, κατά την εξεταζόμενη χρονική περίοδο. Άλλωστε, το *Ακαδημαϊκό Άσυλο* παρουσιάζεται ποικιλοτρόπως με τη χρήση όλων των μορφολογικών κατηγοριών, στις οποίες ταξινομήθηκε η σχετική αρθρογραφία με κυρίαρχη τη μορφή *Άρθρο γνώμης*, αποδίδοντας, κατ' αυτόν τον τρόπο, αναλυτικό και εμπειριστατωμένο χαρακτήρα στη συγκεκριμένη θεματική. Επιπλέον, η μορφολογική κατηγορία *Ρεπορτάζ-Είδηση*, χρησιμοποιήθηκε εκτενώς για την ανάλυση του εν λόγω θέματος. Τέλος τόσο τα *Σχόλια* όσο και τα *Σκίτσα*, διατήρησαν σταθερή την παρουσία τους, όσον αφορά το *Ακαδημαϊκό Άσυλο*, αναπτύσσοντας την αρθρογραφία με έναν χαρακτήρα σατιρικό, καυστικό έως και κωμικοτραγικό. Ως εκ τούτου, διαπιστώνουμε πως η εν λόγω θεματική προβληματίσε, ιδιαιτέρως, τη δημοσιογραφική και την πολιτική θεματολογία της περιόδου.

Ευρύτερα, παρατηρούμε κατά την πρώτη υπό εξέταση χρονική περίοδο, όπου εντοπίζεται και ο μεγαλύτερος αριθμός δημοσιευμάτων στην *Καθημερινή*, πως τα δημοσιεύματα που κατατάχθηκαν στη πλειοψηφούσα μορφολογική κατηγορία *Ρεπορτάζ-Είδηση*, όπως και στη μορφή *Άρθρο γνώμης*, πραγματεύονται συλλήβδην τις εξής θεματικές ενότητες *Ακαδημαϊκό Άσυλο*, *Μεταναστευτική πολιτική*, *Υποκινητές*, *Πολιτικές δυνάμεις*, *Στέγαση*. Σε αυτή την κατεύθυνση, η *Καθημερινή* παραθέτει άρθρα γνώμης και εκτενή ειδησεογραφία, ούτως ώστε αφενός, να παραθέσει τις ανωτέρω θεματικές στο δημόσιο χώρο προς διαβούλευση, και αφετέρου, να εμπλουτίσει την κάλυψή τους, προσδίδοντας μεγαλύτερη βαρύτητα στην αναλυτική αφήγηση, χαρακτηριστικό που ταιριάζει άλλωστε στον έντυπο ειδησεογραφικό λόγο και δη στη φυσιογνωμία της εφημερίδας.

Επιπροσθέτως, αποσαφηνίζουμε πως οι θεματικές ενότητες *Έκβαση της απεργίας*, *Διαπραγματεύσεις*, και *Κοινωνικές Κινητοποιήσεις* περιλαμβάνονται σε συνάρτηση στη μορφολογική κατηγορία *Ρεπορτάζ-Είδηση*. Καθώς κέντρισαν το ενδιαφέρον της εφημερίδας και κατ' επέκταση του αναγνωστικού κοινού, κατά την δεύτερη και τρίτη υπό ανάλυση περίοδο, καθόσον αναφέρονται τόσο, στα κομβικά ζητήματα υγείας των απεργών πείνας, όσο και, στην ανάληψη πολιτική πρακτική σε αντιδιαστολή με το διευρυνόμενο κίνημα αλληλεγγύης στους απεργούς πείνας.

Επιπλέον, η θεματική κατηγορία *Αιτήματα* και η *Ελληνική κοινωνία*, μνημονεύονται ως επί το πλείστον συνδυαστικά στη μορφή *Άρθρο γνώμης*, υπό το βασικό επιχείρημα πως το «μαξιμαλιστικό και έωλο» αίτημα των απεργών πείνας περί νομιμοποίησης όλων των μη νόμιμων μεταναστών και μεταναστριών στη χώρα, δεν δύναται να εκπληρωθεί σε μια περίοδο οικονομικής ύφεσης και ραγδαίων κοινωνικών αναδιαρθρώσεων.

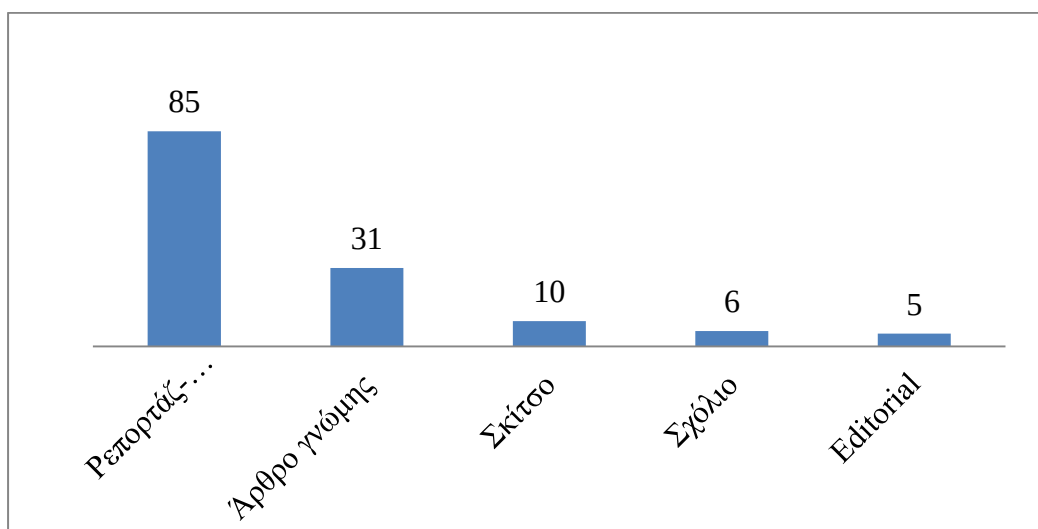
Η μορφή *Σκίτσο*, αναδεικνύει με ιδιόμορφο και χιουμοριστικό τρόπο τις θεματικές ενότητες *Ακαδημαϊκό Άσυλο*, *Διαπραγματεύσεις*, *Πολιτικές δυνάμεις*, *Στέγαση*, *Ελληνική κοινωνία*. Σε αυτό το σημείο, διευκρινίζουμε πως το περιεχόμενο των γελοιογραφιών-σκίτσων, περιστρέφεται στην πολιτική, τους εκπροσώπους της καθώς και τη θεματολογία τους περί της κινητοποίησης διαμαρτυρίας των μεταναστών, με κυρίαρχο το στοιχείο του πολιτικού σαρκασμού. Επίσης θεωρείται, αξιομνημόνευτο πως η εφημερίδα σε καθημερινή βάση φιλοξενεί, κατά μέσο όρο δυο σκίτσα, και η συντριπτική πλειονότητά τους αναφέρεται στην απεργία πείνας των μεταναστών, μόνο κατά την πρώτη υπό εξέταση χρονική περίοδο ωστόσο. Όπως επισημαίνεται, το *Σκίτσο* καθώς και οι γελοιογραφίες εν γένει, καλύπτουν με ιδιάζοντα τρόπο την εκάστοτε επικαιρότητα, κοινοποιώντας στο χώρο του έντυπου λόγου τη αυξανόμενη βαρύτητα και αυτού του τρόπου προβολής της ειδησεογραφίας.

Ακολουθώντας, η μορφολογική κατηγορία *Σχόλιο*, παρατηρούμε πως, κατά την πρώτη εξεταζόμενη χρονική περίοδο εμφάνισής της, συμπεριλαμβάνει τις θεματικές *Ακαδημαϊκό Άσυλο*, *Στέγαση*, και *Υποκινητές*. Καθώς επίσης και ένα γράμμα αναγνώστριας της εφημερίδας, το οποίο αναφέρεται, συνολικά, στα *Αιτήματα* των μεταναστών απεργών πείνας, στην *Ελληνική κοινωνία*, καθώς και στους *Υποκινητές*.

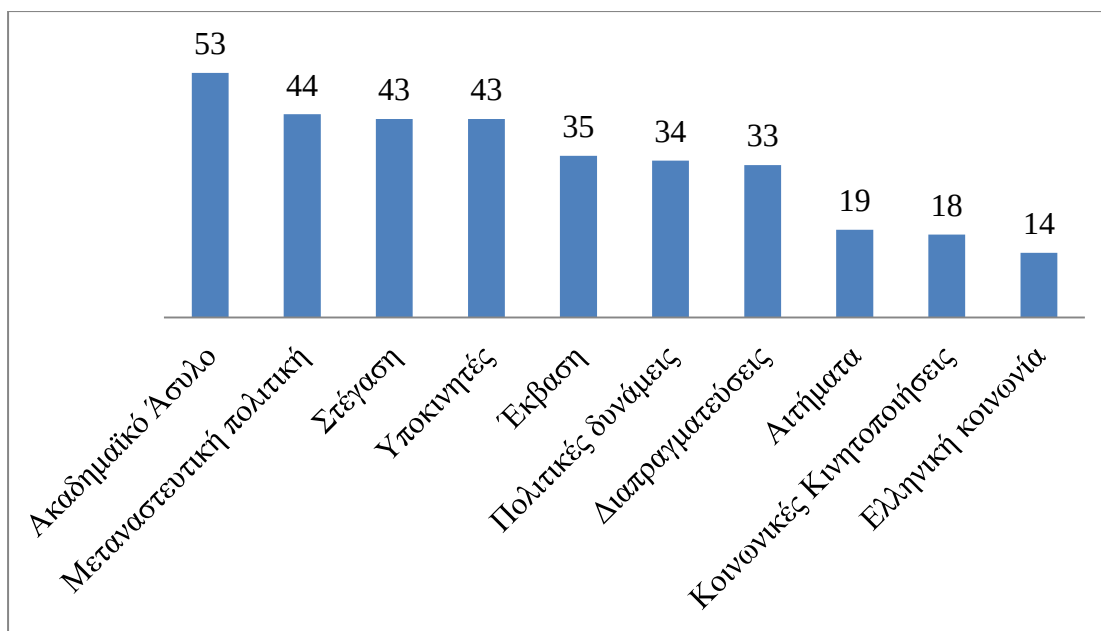
Τέλος, το *Editorial*, το οποίο δηλώνει την ταυτότητα της εκάστοτε εφημερίδας, εν προκειμένω περικλείει συγκεκριμένα τις θεματικές κατηγορίες, κατά την πρώτη περίοδο το *Ακαδημαϊκό Άσυλο*, σε συνδυασμό με τις *Πολιτικές δυνάμεις*, κατά τη

δεύτερη χρονική περίοδο τη *Μεταναστευτική πολιτική*, και τέλος στην τρίτη κατά σειρά περίοδο τα *Αιτήματα* σε συνάρτηση με τη στάση των *Πολιτικών δυνάμεων*, καθώς και τους *Υποκινητές*. Συνοψίζοντας, καθίσταται πασίδηλο, πως η *Καθημερινή* στα *Editorial* επικεντρώνεται, κατά κύριο λόγο, στο πολιτικό επίπεδο, όσον αφορά την πανελλαδική κινητοποίηση διαμαρτυρίας των μεταναστών.

Γράφημα 1.3: *Καθημερινή* Μορφολογική κατηγοριοποίηση επί του συνόλου της περιόδου 25.1 - 10.3.2011 κατά φθίνουσα σειρά κατάταξης δημοσιευμάτων.



Γράφημα 1.4: *Καθημερινή* Θεματική κατηγοριοποίηση επί του συνόλου της περιόδου κατά φθίνουσα σειρά εμφάνισης.



6. Η Ελευθεροτυπία

Η *Ελευθεροτυπία* αποτελεί μια καινοφανή εφημερίδα στο γαλαξία των παραδοσιακών έντυπων μέσων ενημέρωσης, η οποία έκανε την εμφάνισή της μετά τη μεταπολίτευση και εκδόθηκε με πρωτοβουλία των Χρήστου Τεγόπουλου, Χρήστου Σιαμαντά και Αλέκου Φιλιππόπουλου, στις 21 Ιουλίου 1975¹⁰⁶. Η ίδρυση της εφημερίδας, εν πολλοίς, προέκυψε ιστορικά ως ευρύτερη διεκδίκηση εκδημοκρατισμού της ελληνικής κοινωνίας. Η *Ελευθεροτυπία* αποκρυστάλλωσε την συνολικότερη απαίτηση του αναγνωστικού κοινού για ενημέρωση μέσω εντύπων που αξίωναν αφενός, την επιτάχυνση μιας πορείας «αποχουντοποίησης» και αφετέρου, την προώθηση της σύστασης νέων κοινωνικών ρευμάτων¹⁰⁷.

Κατά την άνοιξη του 1976 ανέλαβε διευθυντής ο Σεραφείμ Φυντανίδης, ο οποίος, σύμφωνα με τον Δ. Ψυχογιό, θεωρείται ο μακροβιότερος διευθυντής εφημερίδας στην ιστορία του αθηναϊκού ημερήσιου τύπου¹⁰⁸. Στις καινοτομίες που εισήγαγε η *Ελευθεροτυπία*, συμπεριλαμβάνονται τόσο η εφαρμογή του μικρού σχήματος του φύλλου, το οποίο αποτέλεσε έκτοτε τον κανόνα για το μεγαλύτερο μέρος των αθηναϊκών εφημερίδων¹⁰⁹, όσο και η έκδοση του κυριακάτικου φύλλου, ήδη από τις 30 Νοεμβρίου 1975, καθώς επίσης και η κυκλοφορία του ένθετου περιοδικού Έψιλον από το 1991, αυξάνοντας διαρκώς το αναγνωστικό της κοινό¹¹⁰.

Εκκινώντας τη λειτουργία της η εφημερίδα αυτοπροσδιορίζεται ως *sine qua non* «η εφημερίδα των συντακτών» και αποσκοπεί στην ενημέρωση μέσω συγκλινόντων ή/και αντιμαχόμενων εισηγήσεων. Πράγματι, όπως υπογραμμίζει η Μ. Κομνηνού, η *Ελευθεροτυπία* «προβάλλει με έναν πολυφωνικό τρόπο όλες τις τάσεις του γυναικείου κινήματος αλλά και του φοιτητικού. Το ίδιο ισχύει και για το οικολογικό κίνημα που έχει ιδιαίτερη κάλυψη από τη συγκεκριμένη εφημερίδα»¹¹¹. Εκείνο που καθίσταται πρόδηλο μέσω της αρθρογραφίας και της ειδησεογραφίας της εφημερίδας, κατά τον Δ. Ψυχογιό, είναι η σύμπλευση τόσο παραδοσιακών δημοκρατικών,

¹⁰⁶ Δημήτρης Κ. Ψυχογιός, *Τα Έντυπα Μέσα Επικοινωνίας. Από τον πηλό στο δίκτυο*, ό.π., σ. 477. Βλ., επιπλέον Θεόδωρος Μπενάκης «Ελευθεροτυπία», στο Λουκία Δρούλια, Γιούλα Κουτσοπανάγου, (επιμ.), *Εγκυκλοπαίδεια του Ελληνικού τύπου 1784-1974*, Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών, Ινστιτούτο Νεοελληνικών Ερευνών, Αθήνα, 2008, Β', σ. 121-122.

¹⁰⁷ Κομνηνού Μαρία, *Από την αγορά στο θέαμα*, ό.π., σ. 161-166. Καθώς επίσης Μαριάννα Ψύλλα, *Μεθοδολογία της ανάλυσης ενός γεγονότος από τον έντυπο λόγο*, ό.π., σ. 77.

¹⁰⁸ Δημήτρης Κ. Ψυχογιός, *Τα Έντυπα Μέσα Επικοινωνίας. Από τον πηλό στο δίκτυο*, ό.π., σ. 478.

¹⁰⁹ Μαριάννα Ψύλλα, ό.π., σ. 77.

¹¹⁰ Δημήτρης Κ. Ψυχογιός, *Τα Έντυπα Μέσα Επικοινωνίας. Από τον πηλό στο δίκτυο*, ό.π., σ. 478-480.

¹¹¹ Κομνηνού Μαρία, *Από την αγορά στο θέαμα*, ό.π., σ. 179.

αριστερών και κεντροαριστερών αντιλήψεων, όσο και οικολογικών, αντιπαγκοσμιοποιητικών θέσεων, καθώς επίσης και εθνικιστικών ενίοτε, λαϊκιστικών, αντιμπεριαλιστικών-αντιαμερικανικών θεωρήσεων. Ως εκ τούτου, η Ελευθεροτυπία διαθέτει σημαντική συντακτική ανεξαρτησία και εκτεταμένες αριστερές, ως επί το πλείστον, τοποθετήσεις από οποιαδήποτε άλλη αθηναϊκή απογευματινή εφημερίδα¹¹². Επιπροσθέτως, οι δείκτες της ημερήσιας καθώς και της κυριακάτικης κυκλοφορίας είναι υψηλοί, καταλαμβάνοντας τις πρώτες θέσεις, συναγωνιζόμενη *Τα Νέα* στην ημερήσια έκδοση, και το *Πρώτο Θέμα* ή το *Βήμα* στην κυριακάτικη έκδοση αντίστοιχα¹¹³. Η *Ελευθεροτυπία* συμπεριλαμβάνεται για την διεξαγωγή της παρούσας έρευνας στο πλαίσιο της πολυσχιδούς αρθρογραφίας και της υψηλής αναγνωσιμότητάς της.

Αξίζει να επισημάνουμε πως η εφημερίδα διαθέτει έναν εξαιρετικά εύχρηστο δικτυακό τόπο, www.enet.gr, στον οποίο παρέχεται δωρεάν σε μορφή PDF η έντυπη έκδοση καθώς και ελεύθερη ηλεκτρονική πρόσβαση στο αρχείο της εφημερίδας.

Εντούτοις, στις 22 Δεκεμβρίου 2011, ανεστάλη η κυκλοφορία της *Ελευθεροτυπίας* στο πλαίσιο των εντεινόμενων κινητοποιήσεων των εργαζομένων της¹¹⁴. Οι απεργούντες εργαζόμενοι και εργαζόμενες, έπειτα από έξι μήνες απεργιακών κινητοποιήσεων, αποφάσισαν, κατά τη συνέλευσή τους στις 5 Ιουνίου¹¹⁵, να εκδώσουν απεργιακό φύλλο, εν όψει της πολιτικής συγκυρίας¹¹⁶. Σε αυτή την κατεύθυνση από τον Οκτώβριο έως και σήμερα εκδίδεται η *Η Εφημερίδα των Συντακτών*¹¹⁷. Πρόσφατα δε, στις 10 Ιανουαρίου 2013 εξαγγέλθηκε η επανακυκλοφορία της *Ελευθεροτυπίας*, χωρίς ωστόσο να έχουν εκπληρωθεί τα

¹¹² Δημήτρης Κ. Ψυχογιός, *Τα Έντυπα Μέσα Επικοινωνίας. Από τον πηλό στο δίκτυο*, ό.π., σ. 479-480.

¹¹³ Μαριάννα Ψύλλα, ό.π., σ. 78. Βλ. επίσης το δελτίο κυκλοφορίας εφημερίδων της Ένωσης Ιδιοκτητών Ημερησίων Εφημερίδων http://www.eihea.gr/circ_yr.asp?vyear=2011

¹¹⁴ Το άρθρο-ανακοίνωση των εργαζομένων: <http://www.enet.gr/?i=news.el.ellada&id=333642> Τελευταία Πρόσβαση 7/9/2012.

¹¹⁵ http://ekprosoposelefttherotypias.blogspot.gr/2012/06/blog-post_05.html Τελευταία πρόσβαση 7/9/2012.

¹¹⁶ Αναφορικά με τη διάθεση σε ηλεκτρονική μορφή των τεσσάρων απεργιακών φύλλων των εργαζομένων της Ελευθεροτυπίας <http://ekprosoposelefttherotypias.blogspot.gr/search/label/%CE%B1%CF%80%CE%B5%CF%81%CE%B3%CE%B9%CE%B1%CE%BA%CF%8C%20%CF%86%CF%8D%CE%BB%CE%BB%CE%BF> Τελευταία πρόσβαση 7/9/2012.

¹¹⁷ Βλ. περί την έκδοση της *Εφημερίδας των Συντακτών* η οποία λειτουργείται από τον «Συνεταιρισμός των εργαζομένων σε εφημερίδες και περιοδικά», που συγκρότησαν «οι πρώην εργαζόμενοι της «Ελευθεροτυπίας» και της «Κυριακάτικης Ελευθεροτυπίας» – δημοσιογράφοι, τεχνικοί και διοικητικοί – μετά την κρίση και την αναστολή έκδοσης της εφημερίδας». <http://www.efsyn.gr/?p=78> Τελευταία πρόσβαση 20/1/2013.

αιτήματα των εργαζομένων της, καθώς και να παραμένουν παρασκηνιακοί οι όροι επαναλειτουργίας της εφημερίδας.

6.1. *Ελευθεροτυπία και Απεργία πείνας: επισκόπηση*

Κατά τη διάρκεια της πανελλαδικής απεργίας των μεταναστών, από 25 Ιανουαρίου έως 10 Μαρτίου 2011, η *Ελευθεροτυπία* επιδεικνύει αδιάλειπτο ειδησεογραφικό ενδιαφέρον, αναφορικά με την έκβαση της μαζικής κινητοποίησης διαμαρτυρίας των μεταναστών. Κατόπιν της θεματικής κατηγοριοποίησης που πραγματοποιήθηκε σε σύνολο 45 τευχών και 235 δημοσιεύματα, αναδύθηκαν από τις δέκα θεματικές ενότητες, 487 αναφορές¹¹⁸.

Ημερησίως ο κύριος όγκος των δημοσιευμάτων που αναφέρονται στο γεγονός της πανελλαδικής απεργίας πείνας, ανευρίσκεται στο σώμα της εφημερίδας, καθώς και σε ορισμένα τεύχη του κυριακάτικου περιοδικού ενθέτου Έψιλον. Όπως ανακύπτει από την λεπτομερή ανάλυση που επιχειρήσαμε, πρόκειται κυρίως για *Ρεπορτάζ*, *Σχόλια* και *Άρθρα γνώμης*, τα οποία πραγματεύονται ενδελεχώς ουσιώδεις πτυχές, της μαζικής κινητοποίησης διαμαρτυρίας των μεταναστών, συγκεκριμένα την *Έκβαση της απεργίας*, τις *Κοινωνικές Κινητοποιήσεις*, τη *Μεταναστευτική πολιτική*, τις *Πολιτικές δυνάμεις*, τα *Αιτήματα*. Ως εκ τούτου, καθίσταται καταφανές πως η εφημερίδα μεριμνά για την πλήρη και πολύπλευρη κάλυψη της κινητοποίησης διαμαρτυρίας των μεταναστών, σε καθημερινή βάση¹¹⁹, διατηρώντας, εντούτοις, τον ενημερωτικό της χαρακτήρα, αναφορικά με την πυκνή εγχώρια και διεθνή επικαιρότητα της περιόδου.

6.2. *Θεματική ανάλυση*

Κατά τη θεματική ανάλυση των δημοσιευμάτων της *Ελευθεροτυπίας*, στην υπό εξέταση περίοδο, καταγράψαμε ένα πλούσιο φάσμα θεματικών ενοτήτων, οι οποίες λειτουργούν συνδυαστικά, προβάλλοντας τα σημασιολογικά χαρακτηριστικά, που επέδειξε η εφημερίδα στο γεγονός της πανελλαδικής κινητοποίησης διαμαρτυρίας

¹¹⁸ Βλ., κάτωθι τα γραφήματα 2.3-2.4 της μορφολογικής και θεματικής κατηγοριοποίησης επί του συνόλου της εξεταζόμενης περιόδου.

¹¹⁹ Βλ., επικουρικά το Παράρτημα σ. 101.

των μεταναστών. Οι θεματικές κατηγορίες που κατέχουν, ως προς τη συχνότητα εμφάνισής τους, τα ιεραρχικά πρωτεία στην θεματική κατάταξη, είναι η *Έκβαση της απεργίας*, οι *Κοινωνικές Κινητοποιήσεις*, τα *Αιτήματα*, η *Μεταναστευτική πολιτική*, και οι *Πολιτικές δυνάμεις*¹²⁰.

Πιο συγκεκριμένα, η θεματική ενότητα *Έκβαση της απεργίας*, αριθμεί 70 αναφορές σε σύνολο 487, με καθημερινή συχνότητα εμφάνισης ειδικότερα κατά τη δεύτερη και τρίτη εξεταζόμενη χρονική περίοδο. Η *Ελευθεροτυπία* εστιάζει ιδιαίτερα στην έκβαση της κινητοποίησης διαμαρτυρίας των μεταναστών, φιλοξενώντας στο κύριο σώμα της εφημερίδας πλήθος δημοσιευμάτων, αναφορικά με ζητήματα όπως, τα διαρκώς επιβαρυντικά περιστατικά της υγείας των απεργών πείνας, η επιλογή σκλήρυνσης της απεργίας πείνας και η διακοπή ζάχαρης και αλατιού καθώς και η απεργία δίψας των τελευταίων ημερών, ομοίως, η εξέλιξη της απεργίας πείνας στη Θεσσαλονίκη, και ενίοτε η σποραδική παράθεση αποσπασμάτων από τις συνεντεύξεις τύπου των απεργών πείνας. Ακολουθώντας, η εφημερίδα αφενός, ενημερώνει σε μόνιμη βάση το αναγνωστικό της κοινό αναφορικά με τις καίριες εξελίξεις στην υγεία των απεργών πείνας, καθώς και με πάσης φύσεως τρέχοντα συμβάντα. Αφετέρου, διατυπώνει τις ανησυχίες της και εκθέτει τους προβληματισμούς της, στο δημόσιο χώρο, περί της αβέβαιης λήξης της μαζικής απεργίας πείνας των μεταναστών.

Το ειδησεογραφικό ενδιαφέρον της *Ελευθεροτυπίας* επικεντρώνεται εξίσου και στη θεματική ενότητα *Κοινωνικές Κινητοποιήσεις*, με 67 αναφορές, παρουσιάζοντας σταθερό ρυθμό εμφάνισης από την έναρξη έως και τη λήξη της εξεταζόμενης χρονικής περιόδου. Συνεχής κάλυψη παρέχεται από την εφημερίδα στην έκρηξη της κοινωνικής ευαισθητοποίησης καθώς και της αλληλεγγύης στην πανελλαδική κινητοποίηση διαμαρτυρίας των μεταναστών, τόσο σε εγχώριο, όσο και, σε διεθνές επίπεδο. Σε αυτή την κατεύθυνση, μεταδίδει ανελλιπώς τις εκάστοτε ειδήσεις και τις αλληλέγγυες πρακτικές στην μαζική απεργία πείνας των μεταναστών, όπως ψηφίσματα και επιστολές συμπαράστασης στον αγώνα των απεργών πείνας, καταλήψεις δημόσιων κτηρίων, διαδηλώσεις συμπαράστασης, πορείες διαμαρτυρίας, συναυλίες αλληλεγγύης. Ως εκ τούτου, καθίσταται προφανές πως μονοπωλεί το ενδιαφέρον της εφημερίδας η αυθόρμητη κοινωνική αλληλεγγύη που εκπορεύθηκε από την απεργία πείνας των μεταναστών.

¹²⁰ Βλ. τα διαγράμματα 2.1, στη συνέχεια της θεματικής ανάλυσης.

Στην *Ελευθεροτυπία*, όπως παρατηρήσαμε και στην *Καθημερινή*, κατά την εξεταζόμενη χρονική περίοδο, αφιερώνεται πλήθος δημοσιευμάτων, στο πρωτεύον ζήτημα που αναδύθηκε κατά την κινητοποίηση διαμαρτυρίας των μεταναστών, αναφορικά με τη ισχύουσα *Μεταναστευτική πολιτική* της χώρας. Η θεματική κατέχοντας την τρίτη θέση στη σειρά εμφάνισης θεμάτων, αριθμεί 59 αναφορές με σταθερή συχνότητα εμφάνισης στο σώμα της εφημερίδας, δηλωτικό, άλλωστε, της ενδελεχούς ενασχόλησης της *Ελευθεροτυπίας* με την εν λόγω θεματική ενότητα κατά τη διάρκεια της μαζικής απεργίας πείνας των μεταναστών. Επισημαίνεται εμφατικά, από τα δημοσιεύματα καθώς και από τις τοποθετήσεις των συντακτών της εφημερίδας, το γεγονός της ελλιπούς και περιοριστικής μεταναστευτικής νομοθεσίας, όπως έχει εφαρμοστεί από τα κυβερνητικά κόμματα των τριών τελευταίων δεκαετιών, που διογκώνει αντί να επιλύει τις νομικές δυστοκίες, με τις οποίες έρχονται αντιμέτωποι οι μετανάστες και οι μετανάστριες που διαβιούν στη χώρα. Καταυτό τον τρόπο η εφημερίδα αφενός, προσκομίζει στο δημόσιο χώρο τις διαπιστώσεις της, αναφορικά με την υφιστάμενη μεταναστευτική πολιτική, και αφετέρου, επιδιώκει να πληροφορήσει το αναγνωστικό της κοινό για το μεταναστευτικό καθεστώς της χώρας καθώς και ευρύτερα στην Ευρωπαϊκή Ένωση.

Συνδυαστικά με την *Μεταναστευτική πολιτική* κινείται και η θεματική κατηγορία *Πολιτικές δυνάμεις*, με 57 αναφορές, καταλαμβάνοντας την τέταρτη θέση στη σειρά εμφάνισης θεμάτων, κατά την υπό εξέταση χρονική περίοδο. Η παρούσα θεματική ενότητα, περιλαμβάνει δημοσιεύματα αναφορικά, με την κυβερνητική τακτική και εν γένει τη στάση των κομμάτων, καθώς επίσης και με τις πολιτικές διενέξεις που αναμοχλεύτηκαν κατά την έκβαση της κινητοποίησης διαμαρτυρίας των μεταναστών. Ενδεικτικά αναφέρουμε τα κομβικότερα σημεία, όπως το θέμα της στέγασης των απεργών πείνας στην Αθήνα στο χώρο του πανεπιστημιακού ασύλου, οι εξελίξεις της υγείας των απεργών πείνας και τέλος, η θεσμική εκπλήρωση των αιτημάτων τους για νομιμοποίηση όλων των μεταναστών. Συνεπώς, η *Ελευθεροτυπία*, παρακολουθεί στενά τις πολιτικές εξελίξεις αναφορικά με τη στάση της κυβέρνησης καθώς και τις θέσεις των υπόλοιπων κοινοβουλευτικών κομμάτων, διακρίνοντας στην αρθρογραφία της ένα σκωπτικό ύφος καθώς και επικριτικές τοποθετήσεις συντακτών της, τόσο για τους πολιτικούς χειρισμούς ορισμένων αριστερών κοινοβουλευτικών κομμάτων, όσο και για τις κυβερνητικές πρακτικές, κατά τη διάρκεια της πανελλαδικής κινητοποίησης διαμαρτυρίας των μεταναστών.

Δεσπόζουσα θέση κατέχει, στην *Ελευθεροτυπία*, η πολύπλευρη παρουσίαση και ανάλυση της θεματικής ενότητας *Αιτήματα*, με 56 αναφορές και διαρκή συχνότητα εμφάνισης κατά την εξεταζόμενη περίοδο. Στα δημοσιεύματα της εφημερίδας αποδίδεται αξιόλογη βαρύτητα στις διεκδικήσεις των μεταναστών απεργών πείνας, όπως το αίτημα της χορήγησης άδειας διαμονής και εργασίας στη χώρα, η πρόσβαση στην παροχή ιατροφαρμακευτικής περίθαλψης, καθώς και η άδεια ταξιδιού στη χώρα προέλευσής τους. Άξιο αναφοράς, εντούτοις, αποτελεί το γεγονός πως, είτε μέσω άρθρων συντακτών της εφημερίδας είτε αναδημοσιεύοντας άρθρα από άλλες εφημερίδες, προβάλλονται εκτενώς οι αντικρουόμενες θεωρήσεις αναφορικά με τις αξιώσεις των μεταναστών, και δη η διεκδίκηση περί νομιμοποίησης όλων των μη νόμιμων μεταναστών και μεταναστριών που βρίσκονται στην ελληνική επικράτεια. Με την ανωτέρω πρακτική, η εφημερίδα αποσκοπεί στην ακέραιη και πολυφωνική ενημέρωση του αναγνωστικού της κοινού στο ζήτημα των διεκδικήσεων της μαζικής απεργίας πείνας των μεταναστών.

Ένας σεβαστός αριθμός δημοσιευμάτων αναφέρεται στο *Ακαδημαϊκό Άσυλο*, με 45 αναφορές και συχνότητα εμφάνισης παρά μόνο κατά την πρώτη εξεταζόμενη περίοδο της πανελλαδικής κινητοποίησης διαμαρτυρίας των μεταναστών. Στην παρούσα θεματική ενότητα περιλαμβάνεται αρθρογραφία ή/και σχολιασμός αναφορικά με το πολυσυζητημένο, για την εποχή, γεγονός του ασύλου καθώς και της άρσης του, κατά τις πρώτες μέρες εγκατάστασης των μεταναστών απεργών πείνας σε μια υπό ανακαίνιση πτέρυγα της Νομικής Σχολής του Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών. Η *Ελευθεροτυπία*, το εντάσσει στην ευρύτερη θεματολογία της, για την απεργία πείνας των μεταναστών, διατυπώνοντας τη σαφή εναντίωσή της στην κατάργηση του πανεπιστημιακού ασύλου και ταυτόχρονα, ασκώντας δριμεία κριτική, τόσο στις θεωρήσεις όσο και στην κυβερνητική επιδίωξη περί άρσης του ασύλου.

Ακολούθως, κατά την πρώτη εξεταζόμενη χρονική περίοδο, έντονο ειδησεογραφικό ενδιαφέρον εκ μέρους της *Ελευθεροτυπίας* εντοπίζεται στο ζήτημα της *Στέγασης*, η οποία αριθμεί 35 αναφορές. Η εν λόγω θεματική ενότητα αναφέρεται στην αρχική εγκατάσταση των μεταναστών απεργών πείνας στο κτήριο της Νομικής Σχολής Αθηνών κι έπειτα στην μετεγκατάστασή τους στο γωνιακό οίκημα της οδού Πατησίων και Ηπείρου, στο κτήριο «Υπατία». Η εφημερίδα, κάλυψε εκτενώς τη μετακίνηση των απεργών πείνας, εφιστώντας την προσοχή και επισημαίνοντας στους

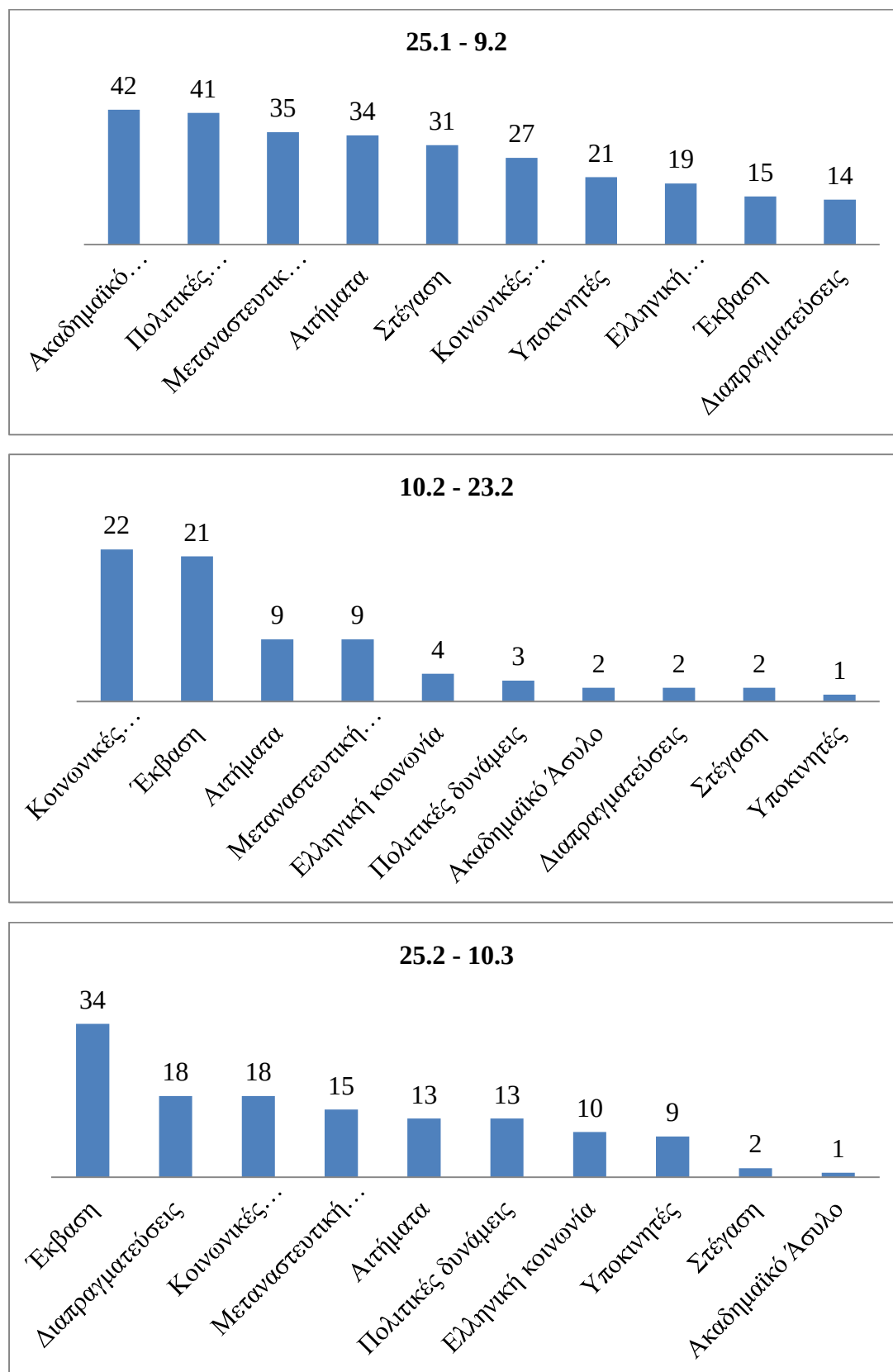
αναγνώστες της πως οι συνθήκες διαβίωσης για τους απεργούς πείνας στη νέα τους στέγη, ήτοι στο υπόγειο και στο ισόγειο του μεγάρου καθώς και στην αυλή του, ενδεχομένως να προκαλούσε σοβαρά προβλήματα έως και επιδείνωσης της υγείας τους, λόγω τόσο της στενότητας χώρου στο συγκεκριμένο κτήριο, όσο και της έλλειψης στοιχειωδών υγειονομικών υποδομών.

Οι *Διαπραγματεύσεις*, αποτελούν μια θεματική ενότητα η οποία διατρέχει το σύνολο της εξεταζόμενης χρονικής περιόδου με 34 αναφορές. Η παρούσα θεματική, πραγματεύεται τις διάφορες διαπραγματευτικές φάσεις ανάμεσα στους απεργούς πείνας και τα κυβερνητικά στελέχη αναφορικά, κατά την πρώτη περίοδο με το ζήτημα της μετεγκατάστασης των απεργών σε άλλο κτήριο, έπειτα στη δεύτερη και κυρίως στην τρίτη, και τελευταία, χρονική περίοδο με την εκπλήρωση των αιτημάτων τους και την αίσια λήξη της πανελλαδικής κινητοποίησης διαμαρτυρίας.

Η θεματική κατηγορία *Ελληνική κοινωνία*, με 33 αναφορές, παρότι δεν συγκαταλέγεται στις εξέχουσες θέσεις στην *Ελευθεροτυπία*, μνημονεύεται καθ' όλη την εξεταζόμενη περίοδο της κινητοποίησης διαμαρτυρίας των μεταναστών. Τα δημοσιεύματα στην εν λόγω θεματική καταδεικνύουν αφενός, τους οργανικούς και βιοτικούς δεσμούς, που έχουν αναπτύξει οι μακροχρόνια διαμένοντες μετανάστες με την εγχώρια κοινωνία, και αφετέρου, την ωφελιμότητα των μεταναστών στον κοινωνικό ιστό και στον οικονομικό τομέα της χώρας, όπως λόγου χάρη στην εξυγίανση της ελληνικής υπαίθρου, στην επάνδρωση και αναβάθμιση οικοδομικών εργασιών καθώς και στην οικιακή φροντίδα.

Τέλος, εντοπίζουμε τη θεματική ενότητα *Υποκινητές*, η οποία αριθμεί 31 αναφορές στο σύνολο της εξεταζόμενης χρονικής περιόδου. Στην παρούσα θεματική εμπεριέχεται αρθρογραφία αναφορικά με τις εισαγγελικές κλητεύσεις τόσο, ορισμένων συμμετεχόντων στην πρωτοβουλία αλληλεγγύης στους 300 απεργούς πείνας, όσο και προσωπικοτήτων, όπως ο πρόεδρος του Πανεπιστημίου Αθηνών Θεοδόσης Πελεγρίνης, καθώς και κάποιων εκπροσώπων της ναυτιλιακής εταιρείας, με την οποία ταξίδεψαν οι μετανάστες απεργοί πείνας από την Κρήτη στην Αθήνα. Σε αυτή την κατεύθυνση η *Ελευθεροτυπία* μέμφεται τις δικαστικές αρχές της χώρας, οι οποίες εκτελώντας κατασταλτικές και εκφοβιστικές κρατικές προσταγές, εισέρχονται σε τροχιά ποινικοποίησης κάθε μορφής αλληλεγγύης απέναντι στους μετανάστες απεργούς πείνας.

Διάγραμμα 2.1: *Ελευθεροτυπία* Θεματική κατηγοριοποίηση 25.1.2011 – 10.3.2011
ανά χρονική περίοδο και φθίνουσα σειρά εμφάνισης αναφορών.



6.3. Μορφολογική ανάλυση

Η *Ελευθεροτυπία* αναδεικνύει το περιεχόμενο της αρθρογραφίας περί την πανελλαδική απεργία πείνας των μεταναστών, εφαρμόζοντας και τις πέντε υπάρχουσες μορφολογικές κατηγορίες. Αρχικά, επισημαίνουμε πως η πλειοψηφία των δημοσιευμάτων, που αφορούν το εξεταζόμενο γεγονός, παρουσιάζεται υπό την παράθεση ειδήσεων και πληροφοριών στη μορφολογική κατηγορία *Ρεπορτάζ-Είδηση*. Εντούτοις, δεν εκλείπουν τόσο ο σκωπτικός σχολιασμός των συμβάντων, όσο και οι εμπεριστατωμένες αναλύσεις και τοποθετήσεις, τα οποία κατατάχθηκαν στις μορφολογικές ενότητες *Σχόλιο* και *Άρθρο Γνώμης* αντίστοιχα¹²¹.

Η μορφολογική κατηγορία *Ρεπορτάζ-Είδηση* μονοπωλεί την αρθρογραφία της *Ελευθεροτυπίας*, αναφορικά με την μαζική κινητοποίηση διαμαρτυρίας των μεταναστών, αριθμώντας 134 δημοσιεύματα σε σύνολο 235. Καθ' όλη τη διάρκεια της εξεταζόμενης περιόδου το *Ρεπορτάζ-Είδηση*, εντοπίζεται σε καθημερινή βάση στο σύνολο της εφημερίδας, καλύπτοντας με περιεκτικό και πολύπλευρο τρόπο την πανελλαδική απεργία πείνας των μεταναστών. Σε αυτή την κατεύθυνση, καθίσταται πρόδηλο το συνεχές ενδιαφέρον της εφημερίδας για τις εξελίξεις της κινητοποίησης διαμαρτυρίας των μεταναστών, κατά την εξεταζόμενη χρονική περίοδο, παραθέτοντας πληθώρα πληροφοριών και ειδήσεων στο αναγνωστικό της κοινό, επιβεβαιώνοντας, καταυτόν τον τρόπο, τον ενημερωτικό της χαρακτήρα.

Ουδόλως ευκαταφρόνητη δεν θεωρείται η παρουσία της μορφολογικής ενότητας *Σχόλιο*, προσδίδοντας σε αυτή τη μορφή απόδοσης γεγονότος, τη δεύτερη θέση σε συχνότητα εμφάνισης άρθρων, με 43 δημοσιεύματα. Το *Σχόλιο* συναντάται στην πρώτη χρονική περίοδο, με αισθητή εμφάνιση κατά την δεύτερη και τρίτη εξεταζόμενη περίοδο, και ενσωματώνεται στο κύριο σώμα της *Ελευθεροτυπίας* στις μόνιμες στήλες της, υπό τους τίτλους «ΠΟΛΙΤΙΚΑ ΠΑΡΑΣΚΗΝΙΑ, ΟΙ ΑΠΟΨΕΙΣ ΜΟΥ, Οι αναγνώστες γράφουν, Ζαπ Ζαπ». Πρόκειται για περιορισμένης έκτασης αρθρογραφία υπό τη μορφή μικρών αναφορών και σχολιασμών, ενυπόγραφων ή μη, καθώς και σύντομα γράμματα αναγνωστών, τα οποία ως επί το πλείστον διακατέχονται τόσο από επικριτική όσο και από σαρκαστική διάθεση περί των εξελίξεων αναφορικά με την απεργία πείνας των μεταναστών.

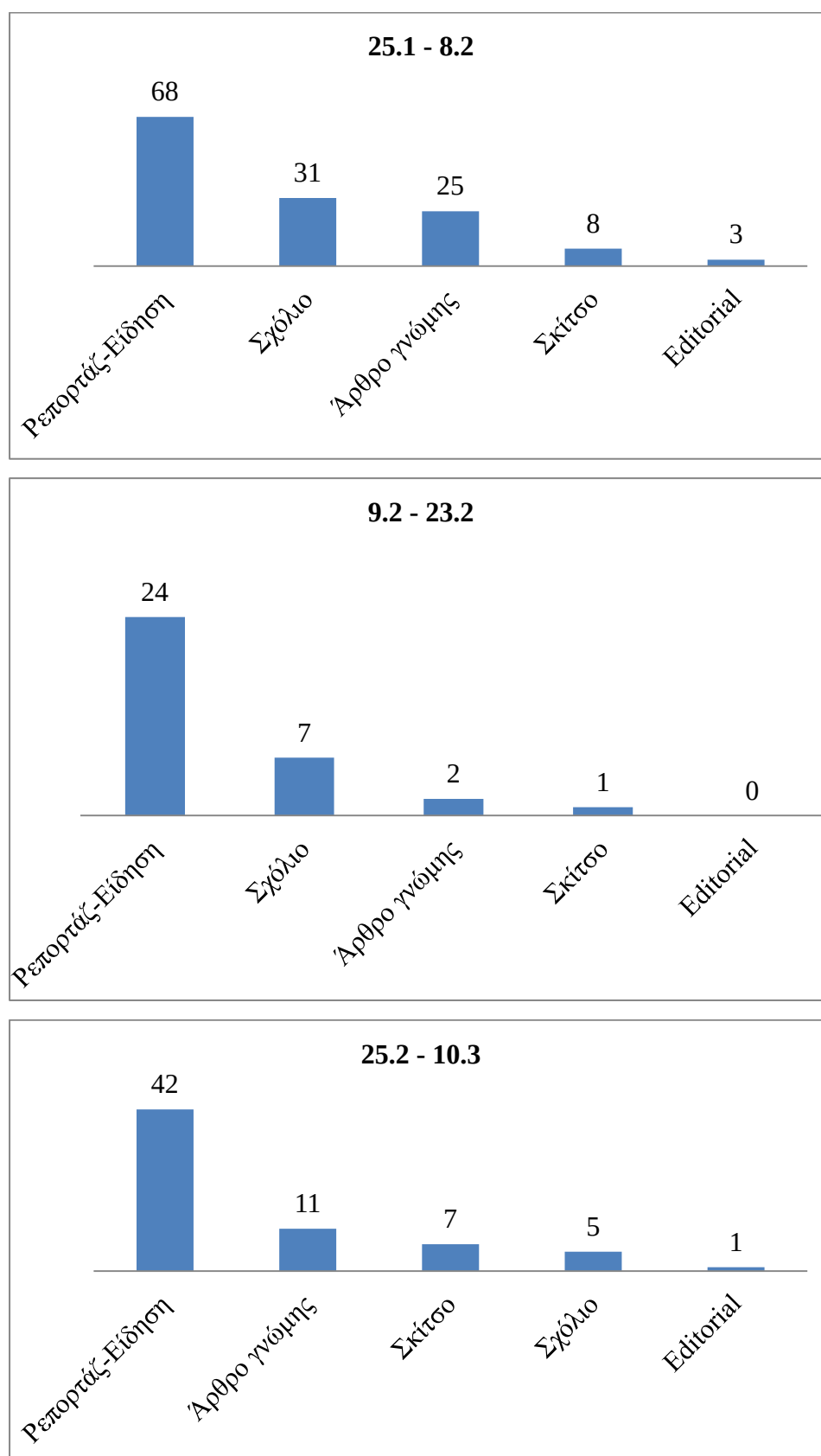
¹²¹ Βλ τα κάτωθι διαγράμματα 2.2 στη συνέχεια της μορφολογικής ανάλυσης.

Επιπροσθέτως, σταθερή συχνότητα εμφάνισης, καθ' όλη τη διάρκεια της εξεταζόμενης περιόδου, κατέχει η μορφολογική κατηγορία *Άρθρο Γνώμης*, με 38 άρθρα. Στις σελίδες της η *Ελευθεροτυπία*, παρέχει βήμα ώστε να εκφράζονται ισοδύναμα τόσο οι απόψεις των μόνιμων συντακτών της, όσο και οι δημόσιες τοποθετήσεις καθηγητών πανεπιστημίου ή/και διανοουμένων, καθώς επίσης και θέσεις συντακτών άλλων εγχώριων εφημερίδων στη μόνιμη στήλη της εφημερίδας υπό τον τίτλο «ο ΤΥΠΟΣ των ήλων - ΕΠΩΝΥΜΩΣ». Εστιάζοντας, ως εκ τούτου, αφενός στον εμπλουτισμό της ενημέρωσης των αναγνωστών της, και αφετέρου στην παράθεση, έως και, αντικρουόμενων θεωρήσεων, στο γεγονός της πανελλαδικής κινητοποίησης διαμαρτυρίας των μεταναστών.

Κατά την εξεταζόμενη περίοδο, η μορφολογική κατηγορία *Σκίτσο*, κατατάσσεται στην τέταρτη θέση σε συχνότητα εμφάνισης άρθρων με 16 δημοσιεύματα. Τόσο το *Σκίτσο* όσο και οι γελοιογραφίες συνιστούν ιδιάζουσα μορφή σχολιασμού ή/και ανάδειξης γεγονότων, και καθιερώνονται σταδιακά στο χώρο της έντυπης ενημέρωσης. Σε αυτή την κατεύθυνση στην *Ελευθεροτυπία* εντοπίζουμε, αναφορικά με την μαζική απεργία πείνας των μεταναστών, σεβαστό αριθμό γελοιογραφιών και σκίτσων, καυστικού και συνάμα σιβυλλικού χαρακτήρα, περί των γεγονότων όπως και των πολιτικών προσωποποιήσεων.

Στο *Editorial*, είθισται να προβάλλεται στο αναγνωστικό κοινό της εκάστοτε εφημερίδας η ταυτότητά της ή/και η υποκειμενική αντίληψη του εκδότη της, αναφορικά με μείζονος σημασίας ζητήματα της επικαιρότητας. Η *Ελευθεροτυπία*, αφιερώνει 4 *Editorial*, στο γεγονός της πανελλαδικής κινητοποίησης διαμαρτυρίας των μεταναστών, 3 κατά την πρώτη περίοδο και 1 κατά την τρίτη εξεταζόμενη χρονική περίοδο, τα οποία τοποθετούνται στη δεύτερη σελίδα, ανυπόγραφα και με τον τίτλο «ΚΥΡΙΟ ΑΡΘΡΟ».

Διάγραμμα 2.2: *Ελευθεροτυπία* Μορφολογική κατηγοριοποίηση 25.1.2011–10.3.2011 ανά χρονική περίοδο φθίνουσα σειρά κατάταξης δημοσιευμάτων.



6.4. Συνδυασμός μορφής-θεμάτων

Ο αλληλοσυσχετισμός μορφής και περιεχομένου καταδεικνύεται ο επαρκέστερος τρόπος καταγραφής και σημασιοδότησης των δημοσιευμάτων που αναφέρονται στην πανελλαδική κινητοποίηση διαμαρτυρίας των μεταναστών. Καθώς η συνάρτηση του τρόπου καθώς και της εκφοράς του περιεχομένου, παρέχει εγκυρότητα και σφαιρικότητα ως προς τη διαδικασία κατανόησης και ερμηνείας ενός κειμένου στον έντυπο λόγο.

Στην *Ελευθεροτυπία*, καθ' όλη τη διάρκεια της εξεταζόμενης περιόδου, οι θεματικές ενότητες *Έκβαση της απεργίας* και *Κοινωνικές Κινητοποιήσεις*, που κατατάσσονται στην πρώτη και δεύτερη θέση στη σειρά εμφάνισης θεμάτων αντίστοιχα, παρουσιάζονται, κατά κύριο λόγο, υπό την δεσπόζουσα μορφολογική κατηγορία *Ρεπορτάζ-Είδηση*. Καθόσον, η πανελλαδική κινητοποίηση διαμαρτυρίας των μεταναστών βρισκόταν σε εξέλιξη, απασχολούσε έντονα την κοινή γνώμη αφενός, η έκβαση της υγείας τους, και αφετέρου, το πρωτοφανές κίνημα συμπαράστασης και αλληλεγγύης στους απεργούς πείνας, το οποίο υπερέβη τα εγχώρια σύνορα και επεκτάθηκε διεθνώς. Σε αυτή την κατεύθυνση, η εφημερίδα, κατά τη δεύτερη και τρίτη εξεταζόμενη περίοδο, φιλοξενώντας στις σελίδες της εκτενή ειδησεογραφία, ενημερώνει αδιαλείπτως το αναγνωστικό της κοινό σε καθημερινή βάση.

Διαπιστώνουμε, ευρύτερα, πως τα δημοσιεύματα που ταξινομήθηκαν στη μορφολογική ενότητα *Ρεπορτάζ-Είδηση* καθώς και στη μορφή *Σχόλιο*, περιλαμβάνουν μεταξύ άλλων τις θεματικές κατηγορίες *Στέγαση*, *Υποκινητές*, *Διαπραγματεύσεις*, καθ' όλη τη διάρκεια της μαζικής απεργίας πείνας των μεταναστών. Εξάλλου, τα πολύκροτα ζητήματα της *Στέγασης* των μεταναστών αρχικά, σε ένα κτήριο της Νομικής Σχολής Αθηνών κι έπειτα στο «Μέγαρο Υπατία», καθώς και των *Υποκινητών*, ως «ηθικών αυτουργών και καθοδηγητών» της κινητοποίησης διαμαρτυρίας των μεταναστών, κέντρισε το δημοσιογραφικό ενδιαφέρον όπως και την πολιτική σκηνή του τόπου. Επιπλέον, οι επιμέρους *Διαπραγματεύσεις*, ανάμεσα στους απεργούς πείνας και σε κυβερνητικά στελέχη, αναφορικά αφενός με τη *Στέγαση*, και αφετέρου με την επίτευξη της αίσιας λήξης της κινητοποίησής τους, παρακολουθούνται στενά από την *Ελευθεροτυπία*, η οποία

επιλέγει τόσο τους σύντομους σχολιασμούς όσο και εκτεταμένα ρεπορτάζ ώστε να καλύψει τις ανωτέρω θεματικές.

Οι θεματικές ενότητες *Ακαδημαϊκό Ασύλο* και *Πολιτικές δυνάμεις* οι οποίες πρωτοστάτησαν σε συχνότητα εμφάνισης θεμάτων κατά την πρώτη εξεταζόμενη χρονική περίοδο, στην *Ελευθεροτυπία* συμπλέκονται στις μορφολογικές κατηγορίες *Άρθρο γνώμης*, *Ρεπορτάζ-Είδηση*, όπως και *Σχόλιο*. Το, ιστορικής φόρτισης και κινηματικής βαρύτητας, ζήτημα του *Ακαδημαϊκού Ασύλου* εγέρθηκε στη δημόσια σφαίρα, κατά την εγκατάσταση των μεταναστών απεργών πείνας στο δημόσιο κτήριο της Νομικής Σχολής Αθηνών, αναφύοντας πλειάδα πολιτικών αντιδράσεων στην κατεύθυνση κατάργησης της πανεπιστημιακής ασυλίας. Καθίσταται αξιοσημείωτο πως η *Ελευθεροτυπία* δεν διστάζει να τοποθετηθεί πολιτικά στη διπλή κατεύθυνση αφενός, υπεράσπισης του πανεπιστημιακού ασύλου, και αφετέρου, κατάργησης της βουλευτικής ασυλίας, εμπλουτίζοντας τα ανωτέρω επιχειρήματα με πλούσια ειδησεογραφία, αναλυτική αρθρογραφία καθώς και σκωπτικού χαρακτήρα σχολιασμό.

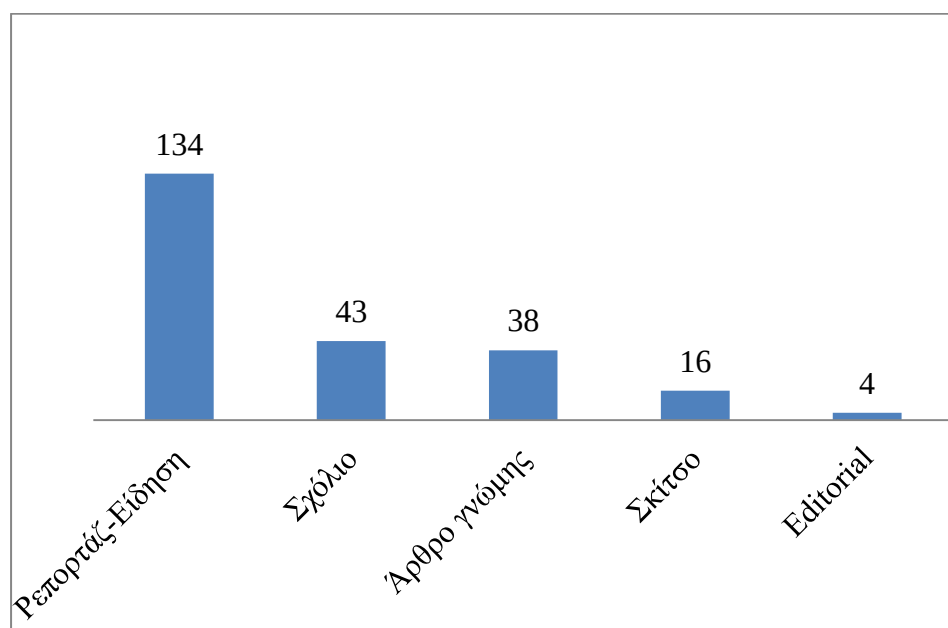
Επιπροσθέτως, οι θεματικές κατηγορίες *Μεταναστευτική πολιτική*, *Αιτήματα*, *Ελληνική κοινωνία*, περιλαμβάνονται συνδυαστικά ως επί το πλείστον, στη μορφολογική ενότητα *Άρθρο γνώμης* κατά τη διάρκεια της εξεταζόμενης χρονικής περιόδου. Καταυτό τον τρόπο, η *Ελευθεροτυπία* επιδιώκει να συμβάλει, στο δημόσιο διάλογο, καταδεικνύοντας την ανεπάρκεια της ισχύουσας μεταναστευτικής πολιτικής, και συγχρόνως να εκθέσει, στους αναγνώστες της τα αιτήματα των μεταναστών απεργών πείνας, υπογραμμίζοντάς τους πως η ελληνική κοινωνία και το κράτος, προ οικονομικής κρίσης, έχουν απομυζήσει τα δέοντα από τους μετανάστες. Προς επίρρωση των εν λόγω σκοπών, η εφημερίδα παραθέτει διεξοδική και εμπεριστατωμένη αρθρογραφία τόσο μόνιμων συντακτών της όσο και αναδημοσιεύσεις άρθρων, από τον έτερο εγχώριο τύπο.

Η μορφολογική κατηγορία, *Σκίτσο*, συμπεριλαμβάνει τις θεματικές *Ακαδημαϊκό Ασύλο*, *Στέγαση*, *Έκβαση της απεργίας*, *Πολιτικές δυνάμεις*, με τακτική παρουσία καθ' όλη τη διάρκεια της υπό εξέταση περιόδου. Διευκρινίζουμε πως οι γελοιογραφίες και τα σκίτσα αναφορικά με την απεργία πείνας των μεταναστών, αναπαριστούν γλαφυρά και με σατιρικό τρόπο, κατά την πρώτη εξεταζόμενη περίοδο, το ζήτημα του πανεπιστημιακού ασύλου σε αντιδιαστολή με τη βουλευτική ασυλία, και επίσης κατά

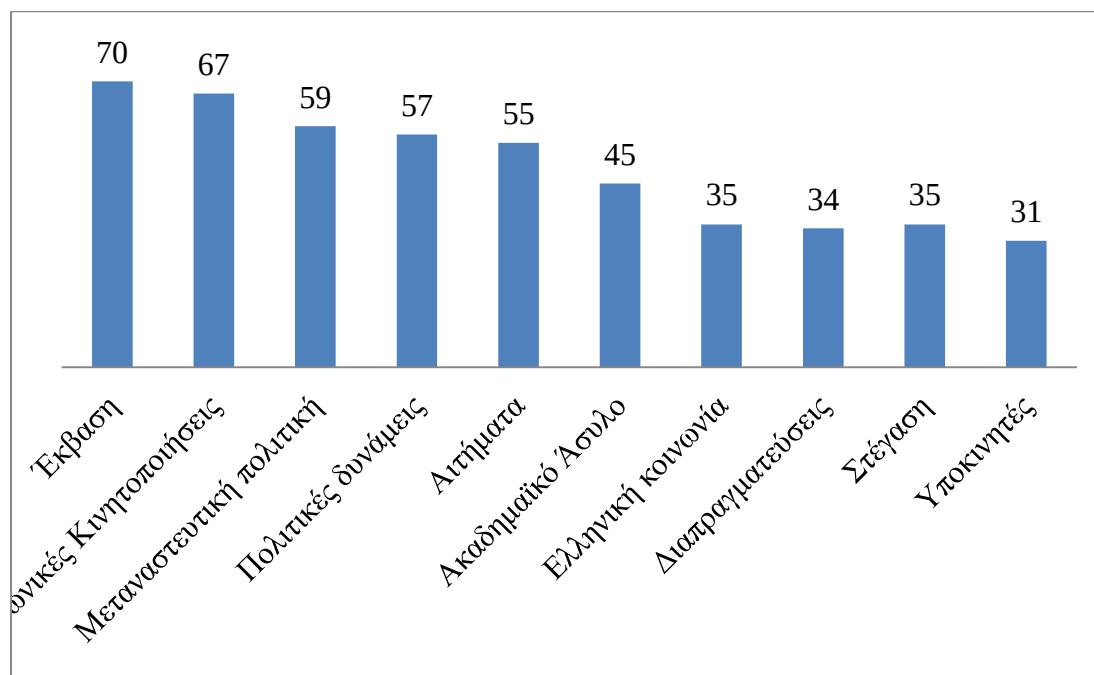
τη δεύτερη και τρίτη περίοδο, την αδράνεια των πολιτικών δυνάμεων μπροστά στις εξελίξεις της υγείας των μεταναστών απεργών πείνας.

Μολονότι στη μορφή *Editorial*, αφιερώθηκαν στην *Ελευθεροτυπία* μόνο 4 *Editorial*, αναφορικά με την μαζική απεργία πείνας των μεταναστών, κάλυψαν ωστόσο συνολικά 8 θεματικές ενότητες, πραγματεύοντας, συγκεκριμένα, κατά την πρώτη περίοδο τα *Αιτήματα*, τη *Στέγαση*, τους *Υποκινητές*, την *Ελληνική κοινωνία* καθώς και τη *Μεταναστευτική πολιτική*, και ακολούθως κατά την τρίτη εξεταζόμενη χρονική περίοδο, την *Έκβαση της απεργίας*, τις *Διαπραγματεύσεις*, και τέλος, τις *Πολιτικές δυνάμεις*. Καταυτό τον τρόπο η εφημερίδα προσδίδει πολυθεματικό χαρακτήρα στα *Editorial*, περικλείοντας και συμπυκνώνοντας κομβικές πτυχές της πανελλαδικής κινητοποίησης διαμαρτυρίας των μεταναστών.

Γράφημα 2.3: *Ελευθεροτυπία* Μορφολογική κατηγοριοποίηση επί του συνόλου της περιόδου 25.1 - 10.3.2011, κατά φθίνουσα σειρά κατάταξης δημοσιευμάτων.



Γράφημα 2.4: *Ελευθεροτυπία* Θεματική κατηγοριοποίηση επί του συνόλου της περιόδου 25.1- 10.3.2011, κατά φθίνουσα σειρά αναφορών.



7. Η Αυγή

Η *Αυγή* αποτελεί ιστορική πρωινή εφημερίδα της Αριστεράς¹²². Ιδρύεται τον Αύγουστο του 1952, αρχικά, ως *Εβδομαδιαία Δημοκρατική Εφημερίδα του Λαού*, και τον Οκτώβριο του ίδιου έτους, κυκλοφορεί σε καθημερινή βάση ώστε να ενισχύσει τον προεκλογικό αγώνα του κόμματος Ενιαία Δημοκρατική Αριστερά¹²³.

Νόμιμα Η *Αυγή* επανακυκλοφορεί τον Αύγουστο του 1974 ως πολιτικό όργανο του ΚΚΕ Εσωτερικού¹²⁴ και διευθύνεται, μέχρι το 1980, από συντακτική επιτροπή. Σύμφωνα με τον Δ. Ψυχογιό οι αλλαγές των διευθυντών της εφημερίδας σχετίζονταν ως επί το πλείστον με τις εκάστοτε πολιτικές επιλογές των επιτελικών κομματικών οργάνων, από την ΕΔΑ προδικτατορικά, έως το ΚΚΕ Εσωτερικού, την ΕΑΡ, και το Συνασπισμό μετέπειτα¹²⁵.

Η δεκαετία του 1970 έχει επικρατήσει να θεωρείται η καλύτερη περίοδος της εφημερίδας. Καθόσον, αφενός, οι δείκτες κυκλοφορίας είχαν αυξηθεί κατακόρυφα, και αφετέρου, στη διαμόρφωση του περιεχομένου της, και δη της κυριακάτικης έκδοσης, συνέπρατταν πληθώρα αριστερών διανοουμένων και καλλιτεχνών¹²⁶. Η έντονη πτώση του φύλλου το 1978 επήλθε και ως επακόλουθο της διάσπασης της κομματικής νεολαίας του ΚΚΕ Εσωτερικού, της ΕΚΟΝ Ρήγας Φεραίος¹²⁷.

Επιπροσθέτως, κατά τη δεκαετία του 1980 λόγω της ισχυρής κομματικής έντασης και των συγκρούσεων στο εσωτερικό της εφημερίδας, μεταξύ των συντακτών, η *Αυγή* αντιμετώπισε ραγδαία πτώση στην κυκλοφορία της, η οποία αναχαιτίστηκε κατά το

¹²² Ιωάννα Παπαθανασίου «Η Αυγή», στο Λουκία Δρούλια, Γιούλα Κουτσοπανάγου (επιμ.), *Εγκυκλοπαίδεια του Ελληνικού τύπου 1784-1974*, Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών, Ινστιτούτο Νεοελληνικών Ερευνών, Αθήνα, 2008, Α', σελ. 319-322.

¹²³ Βλ., αναφορικά με τον μετεμφυλιακό και προδικτατορικό, αριστερό σχηματισμό της Ενιαίας Δημοκρατικής Αριστεράς το δίτομο πόνημα, Τάσος Τρίκκας, *ΕΔΑ 1951-1967. Το νέο πρόσωπο της αριστεράς*, Θεμέλιο, Αθήνα, 2009. Για περαιτέρω ιστορική εμβάθυνση βλ, ενδεικτικά Ιωάννα Παπαθανασίου, *Ενιαία Δημοκρατική Αριστερά. Το αρχείο 1951-1967*, Θεμέλιο, Αθήνα, 2001. Μιχάλης Π. Λυμπεράτος, *Από το ΕΑΜ στην ΕΔΑ. Η ραγδαία ανασυγκρότηση της ελληνικής Αριστεράς και οι μετεμφυλιακές πολιτικές αναγκαιότητες*, Στοχαστής, Αθήνα, 2011. Βλ., τέλος ως προς την πρόσφατη και σύγχρονη πολιτική διαδρομή του Συνασπισμού έως τη διαμόρφωση του ΣΥΡΙΖΑ-Ενωτικό Κοινωνικό Μέτωπο, το πόνημα του Γιάννη Μπαλάφα, *20 χρόνια χρειάστηκαν. Το χρονικό του εγχειρήματος του Συνασπισμού*, νήσος, Αθήνα, 2012.

¹²⁴ Τάκης Μπενάς, *Το ελληνικό '68: Συμβολή στην ιστορία του ΚΚΕ Εσωτερικού. Η ρήξη και η γέννηση του ΚΚΕ Εσωτερικού - Η ανανεωτική πορεία του*, Θεμέλιο, Αθήνα, 2011.

¹²⁵ Δημήτρης Κ. Ψυχογιός, *Τα Έντυπα Μέσα Επικοινωνίας. Από τον πηλό στο δίκτυο*, ό.π., σ. 462-463.

¹²⁶ Δημήτρης Κ. Ψυχογιός, *Τα Έντυπα Μέσα Επικοινωνίας. Από τον πηλό στο δίκτυο*, ό.π., σ. 461.

¹²⁷ Αργύρης Υφαντόπουλος, «Η οργανωτική ανάπτυξη του “Ρήγα Φεραίου” στα πρώτα μεταδικτατορικά χρόνια. Η περίπτωση των συνοικιακών οργανώσεων της Αθήνας», στο Βαγγέλης Καραμανωλάκης, Εύη Ολυμπίτου, Ιωάννα Παπαθανασίου (επιμ.), *Η ελληνική νεολαία στον 20ό αιώνα. Πολιτικές διαδρομές, κοινωνικές πρακτικές και πολιτιστικές εκφράσεις*, Θεμέλιο, Αρχαία Σύγχρονης Κοινωνικής Ιστορίας, Ινστιτούτο Νίκος Πουλαντζάς, Αθήνα, 2010, σ. 94-99.

1993 και έκτοτε διατηρείται σταθερή. Μολονότι, από το 1985 κι έπειτα, στρέφεται στην προσέλκυση αναγνωστών από τον ευρύτερο χώρο της αριστεράς, αντιμετωπίζεται, ωστόσο, ως κομματικό φύλλο όπως και ισχύει στην πραγματικότητα παρά τις όποιες αποστάσεις κρατούνται, ως αξιώνεται¹²⁸.

Αναφορικά με τη μορφολογία των φύλλων, η *Αυγή* καθιερώνει το μικρό σχήμα από το 1987. Παρότι δεν διαθέτει υψηλή ποιότητα εκτύπωσης, διακρίνεται για την έξοχη κριτική επιχειρηματολογία καθώς και τον ιδιάζοντα λόγο ορισμένων εκ των συντακτών της. Συγκεκριμένα, από το 1996 η κυριακάτικη έκδοση της *Αυγής* αποκτά εκ νέου παρεμβατικό χαρακτήρα στα πολιτικά και πολιτιστικά δρώμενα της χώρας, μέσω της πολυσχιδούς και προσεγμένης αρθρογραφίας στο ειδικό ένθετο της εφημερίδας *Ενθέματα*¹²⁹.

Στις σελίδες της εφημερίδας, ευρύτερα, φιλοξενούνται οι σημαντικές ειδήσεις της επικαιρότητας, αποφεύγοντας τους κραυγαλέους, επιθετικούς τίτλους και ενίοτε καταφεύγοντας σε ειρωνικούς ή χιουμοριστικούς. Η *Αυγή* δεν ασπάζεται τα εθνικά και λαϊκιστικά ρεύματα που, σε έναν βαθμό, διατρέχουν τον ελληνικό τύπο. Όπως υπογραμμίζει ο Δ. Ψυχογιός η εφημερίδα «Αναδεικνυε θέματα που είχαν να κάνουν με τα νέα κινήματα όπως η οικολογία και ο φεμινισμός, ήταν πάντα στραμμένη προς την Ευρώπη και ενταγμένη αρχικά μεν, στο ευρύτερο ρεύμα της κομμουνιστικής αριστεράς που ονομάστηκε *ευρωκομμουνισμός*¹³⁰ (σε αντιδιαστολή προς τον σοβιετικό κομμουνισμό), εν συνεχεία δε, στο ρεύμα της δημοκρατικής πλουραλιστικής Αριστεράς – αν και το περιεχόμενό της έχει μπολιαστεί με ισχυρές δόσεις αντιπαγκοσμειντικής ρητορικής τα τελευταία χρόνια»¹³¹. Ως εκ τούτου, καθίσταται πρόδηλο πως Η *Αυγή* προσφέρεται για την διεξαγωγή της παρούσας έρευνας, λόγω τόσο του πολιτικού αριστερού προσανατολισμού, που τη διέπει, όσο και του διεκδικητικού κινηματικού λόγου, που διατρέχει την αρθρογραφία της.

¹²⁸ Δημήτρης Κ. Ψυχογιός, *ό.π.*, σ. 462-463.

¹²⁹ <http://enthemata.wordpress.com/about/> Τελευταία πρόσβαση 8/9/2012.

¹³⁰ Fernando Claudin, *Ευρωκομμουνισμός και σοσιαλισμός*, Μπουκουμάνης, Αθήνα, 1978. Βλ. ενδεικτικά το πόνημα σταθμό του Perry Anderson, *Ο δυτικός μαρξισμός*, Κέδρος, Αθήνα, 2005. Προσβάσιμο <http://fr.scribd.com/doc/107152258/%CE%A0%CE%AD%CF%81%CF%85%CE%86%CE%BD%CF%84%CE%B5%CF%81%CF%83%CE%BF%CE%BD%CE%9F%CE%B4%CF%85%CF%84%CE%B9%CE%BA%CF%8C%CF%82%CE%BC%CE%B1%CF%81%CE%BE%CE%B9%CF%83%CE%BC%CF%8C%CF%82>

¹³¹ Δημήτρης Κ. Ψυχογιός, *ό.π.*, σ. 463.

Διευκρινίζουμε, τέλος, πως παρέχει στη διάθεση των αναγνωστών της το λειτουργικό δικτυακό τόπο www.avgi.gr, καθώς και ελεύθερη πρόσβαση στο αρχείο της εφημερίδας σε μορφή PDF.

7.1. *Αυγή και Απεργία πείνας: επισκόπηση*

Η *Αυγή* κατά την περίοδο της πανελλαδικής απεργίας πείνας των μεταναστών, από 25 Ιανουαρίου έως 10 Μαρτίου 2011, παρακολουθεί στενά την έκβαση της μαζικής κινητοποίησης στο σύνολο των 37 τευχών κυκλοφορίας της, και παραθέτει 223 δημοσιεύματα, καταδεικνύοντας 543 αναφορές, στο πλαίσιο των δέκα θεματικών ενότητων που ανέκυσαν κατά τη θεματική κατηγοριοποίηση¹³².

Από τη μελέτη των ημερήσιων τευχών της *Αυγής* διαπιστώνουμε πως ο βασικός όγκος των δημοσιευμάτων, κατά τη διάρκεια της εξεταζόμενης περιόδου, εντοπίζεται στο σώμα της εφημερίδας καθώς και στο κυριακάτικο ένθετο *Ενθέματα*. Όπως προέκυψε από την ανάλυση του πραγματοποιήσαμε, πρόκειται κατά κύριο λόγο για *Ρεπορτάζ* και *Άρθρα Γνώμης*, τα οποία επεξεργάζονται, εις βάθος και μέσα από ένα πολιτικό πρίσμα, κομβικά ζητήματα για την εξέλιξη της κινητοποίησης διαμαρτυρίας των μεταναστών, όπως *Κοινωνικές Κινητοποιήσεις*, *Έκβαση της απεργίας*, *Πολιτικές δυνάμεις*, *Ελληνική κοινωνία*, *Μεταναστευτική πολιτική*. Η εφημερίδα στρέφει το ειδησεογραφικό της ενδιαφέρον στην πανελλαδική απεργία πείνας των μεταναστών καλύπτοντας αδιάκοπα το γεγονός¹³³, χωρίς ωστόσο να παρακάμπτει την ενημέρωση του αναγνωστικού της κοινού, αναφορικά με τα υπόλοιπα τρέχοντα ζητήματα της εγχώριας και διεθνούς επικαιρότητας.

¹³² Βλ., κάτωθι τα γραφήματα 3.3-3.4 της μορφολογικής και θεματικής κατηγοριοποίησης επί του συνόλου της εξεταζόμενης περιόδου.

¹³³ Βλ., συμβουλευτικά το Παράρτημα σ. 102.

7.2. Θεματική ανάλυση

Προτού υπεισέλθουμε στην θεματική ανάλυση των δημοσιευμάτων της *Αυγής*, αναφορικά με την πανελλαδική απεργία πείνας των μεταναστών, οφείλουμε, εν πρώτοις, να παρατηρήσουμε πως, κατά την εξεταζόμενη περίοδο, στην *Αυγή* εντοπίζονται σε καθημερινή βάση δημοσιεύματα¹³⁴ και καταγράφονται συνολικά 543 αναφορές¹³⁵. Ως εκ τούτου, διαφαίνεται, αφενός, το αμέριστο ενδιαφέρον της εφημερίδας για το γεγονός της μαζικής κινητοποίησης διαμαρτυρίας των μεταναστών, και αφετέρου, η πυκνή και πολυποίκιλη κάλυψή του.

Όπως προκύπτει, από τη θεματική κατηγοριοποίηση που επιχειρήσαμε, οι θεματικές ενότητες που πρωτοστατούν στην θεματική κατάταξη, ως προς τη συχνότητα εμφάνισής τους, είναι οι *Κοινωνικές Κινητοποιήσεις*, η *Έκβαση της απεργίας*, οι *Πολιτικές δυνάμεις*, η *Ελληνική κοινωνία* καθώς και η *Μεταναστευτική πολιτική*¹³⁶.

Αναλυτικότερα, η θεματική κατηγορία *Κοινωνικές Κινητοποιήσεις*, αριθμεί 88 αναφορές σε σύνολο 543, παρουσιάζοντας σταθερό ρυθμό εμφάνισης από την έναρξη έως και τη λήξη της πανελλαδικής απεργίας πείνας των μεταναστών. Η *Αυγή*, όπως άλλωστε διαπιστώσαμε και στην *Ελευθεροτυπία*, προβάλλει ανελλιπώς την αυξανόμενη, εγχώρια καθώς και διεθνή, κοινωνική αλληλεγγύη στη μαζική κινητοποίηση διαμαρτυρίας των μεταναστών. Σε αυτή την κατεύθυνση, φιλοξενεί στις σελίδες της εκτενή δημοσιεύματα αναφορικά με κάθε εκδήλωση αλληλεγγύης, όπως πληθώρα ψηφισμάτων και επιστολών συμπαράστασης στον αγώνα των απεργών πείνας από συνδικάτα, από πανεπιστημιακούς, από διανοούμενους Έλληνες και διεθνούς φήμης, συμβολικές καταλήψεις δημόσιων κτηρίων, εγχώριες πορείες διαμαρτυρίας καθώς και πανευρωπαϊκές διαδηλώσεις συμπαράστασης, πανελλαδικές συναυλίες αλληλεγγύης. Ως εκ τούτου, καθίσταται πρόδηλο πως η εφημερίδα, καθ' όλη τη διάρκεια της εξεταζόμενης περιόδου, πληροφορεί αδιάλειπτα το αναγνωστικό της κοινό, μεριμνώντας για την σταθερή κάλυψη των εκάστοτε κοινωνικών

¹³⁴ Βλ., το Παράρτημα αναφορικά με την συχνότητα εμφάνισης των δημοσιευμάτων ανά ημέρα με την *Αυγή* σ. 107,108.

¹³⁵ Αντιπαραβάλλοντας τις 336 αναφορές στην *Καθημερινή* και τις 487 στην *Ελευθεροτυπία*, όπως προέκυψε κατά την καταμέτρηση που προβήκαμε.

¹³⁶ Βλ. τα διαγράμματα 3.1 στη συνέχεια της θεματικής ανάλυσης.

κινητοποιήσεων, και ακολούθως επιδιώκει να παροτρύνει το δημόσιο χώρο, εν γένει, για περαιτέρω συμμετοχή και κοινωνική δράση.

Το ειδησεογραφικό ενδιαφέρον της *Αυγής*, όπως και στην περίπτωση της *Ελευθεροτυπίας*, περιστρέφεται εξίσου και στη θεματική ενότητα *Έκβαση* της πανελλαδικής κινητοποίησης διαμαρτυρίας των μεταναστών, τη δεύτερη σε σειρά θεματικής κατάταξης, με 75 αναφορές και σταθερή συχνότητα εμφάνισης καθ' όλη τη διάρκεια της εξεταζόμενης περιόδου. Η *Αυγή* επικεντρώνεται στο ζήτημα της έκβασης της μαζικής απεργίας πείνας των μεταναστών, αφενός παραθέτοντας στο σώμα της εφημερίδας πλειάδα δημοσιευμάτων αναφορικά πρωτίστως, με τα ουσιώδη ζητήματα της διακύμανσης της υγείας των απεργών πείνας σε Αθήνα και Θεσσαλονίκη, επιπλέον, με τα κατά τόπους αποσπάσματα από τις συνεντεύξεις τύπου των απεργών πείνας, και τέλος με την απόφαση σκλήρυνσης της απεργίας και τη διακοπή ζάχαρης και αλατιού καθώς και την απεργία δίψας των τελευταίων ημερών. Αφετέρου, υπογραμμίζοντας απευθυνόμενη κατά κύριο λόγο στην κυβέρνηση, τον ιδιόμορφο χαρακτήρα ενός τέτοιου παράτολμου εγχειρήματος, όπως η απεργία πείνας. Σε αυτή την κατεύθυνση, η εφημερίδα ενημερώνει σε μόνιμη βάση το αναγνωστικό της κοινό, περί των καίριων εξελίξεων στην υγεία των απεργών πείνας, και ταυτόχρονα εφιστά την προσοχή, ιδιαιτέρως στα κυβερνητικά στελέχη, ούτως ώστε να μην ακολουθήσουν λανθασμένους χειρισμούς και σκληρές πρακτικές στην πορεία της κινητοποίησης διαμαρτυρίας των μεταναστών.

Προς επίρρωση της κριτικής στάσης της εφημερίδας προς τους πολιτικούς ιθύνοντες, κατά την πανελλαδική απεργία πείνας των μεταναστών, η *Αυγή* πραγματεύεται τη θεματική κατηγορία *Πολιτικές δυνάμεις*, η οποία καταλαμβάνει δεσπόζουσα θέση, με 70 αναφορές και διαρκή συχνότητα εμφάνισης κατά τη διάρκεια της εξεταζόμενης χρονικής περιόδου. Στην παρούσα θεματική ενότητα περιέχονται δημοσιεύματα, αναφορικά αφενός, με την εκάστοτε κυβερνητική τακτική και τις θέσεις των υπόλοιπων κοινοβουλευτικών, και εξωκοινοβουλευτικών κομμάτων. Αφετέρου, με τους επιμέρους πολιτικούς διαξιφισμούς, που αναδύονταν κατά την εξέλιξη της κινητοποίησης διαμαρτυρίας των μεταναστών, με πρωτεύον το ζήτημα του πανεπιστημιακού ασύλου, κατά τη στέγαση των απεργών πείνας στην Αθήνα στο δημόσιο χώρο της Νομικής Σχολής, έπειτα το θέμα της υγείας των απεργών πείνας, και την αποφυγή μιας ενδεχόμενης ανθρωπιστικής κρίσης σε

περίπτωση ενός θανάτου, και τέλος, τη θεσμική κατοχύρωση των διεκδικήσεών τους για νομιμοποίηση όλων των μεταναστών.

Ως επί το πλείστον, διαπιστώνουμε πως συνδυαστικά με τις *Πολιτικές δυνάμεις* συναντάται και η θεματική ενότητα *Μεταναστευτική πολιτική*, αριθμώντας 59 αναφορές και κατέχοντας την τέταρτη θέση στη σειρά εμφάνισης θεμάτων, κατά την υπό εξέταση χρονική περίοδο. Η *Αυγή*, στην εν λόγω θεματική προβάλλοντας δημοσιεύματα συντακτών της και εισηγήσεις μεταναστευτικών φορέων ή/και κομμάτων, αναδεικνύει την ανεπάρκεια της ισχύουσας μεταναστευτικής πολιτικής, και παραθέτει νέες βιώσιμες προτάσεις. Ως εκ τούτου, η εφημερίδα δεν αρκείται μόνο στις *a priori* επικρίσεις των υφιστάμενων κυβερνητικών μεταναστευτικών σχεδιασμών, αλλά προσφέρει προς δημόσια διαβούλευση τις θέσεις που καταρτίστηκαν για το μεταναστευτικό με θρυαλλίδα τη μαζική απεργία πείνας των μεταναστών.

Στην *Αυγή*, προσλαμβάνει ιδιαίτερη μνεία η θεματική κατηγορία *Ελληνική κοινωνία*, με 59 αναφορές και υψηλή συχνότητα εμφάνισης, κατά κύριο λόγο, στην πρώτη περίοδο, χωρίς ωστόσο να εκλείπει και από τη δεύτερη και τρίτη εξεταζόμενη περίοδο. Στην παρούσα θεματική ενότητα, περιλαμβάνονται δημοσιεύματα, που αφορούν τοποθετήσεις περί την ελληνική μνημονιακή κοινωνία της κρίσης, προσλαμβάνοντας, το μεταναστευτικό ζήτημα εν γένει καθώς και την πανελλαδική κινητοποίηση διαμαρτυρίας των μεταναστών, όχι ως συγκυριακά φαινόμενα, επείσασκα και απομακρυσμένα από την ελληνική κοινωνία αλλά, αντιθέτως, ως άρρηκτα συνδεδεμένα με τις επιμέρους πτυχές της σύγχρονης ελληνικής πραγματικότητας και του εργατικού κινήματος εν συνόλω. Καταθέτοντας, καταυτό τον τρόπο, στο δημόσιο χώρο μια διαφορετική αφήγηση, αναφορικά με την πρόσληψη των μεταναστών και μεταναστριών, που διαβιούν στην ελληνική επικράτεια, η οποία δεν τους αντιμετωπίζει ως έναν απειλητικό και εχθρικό πληθυσμό εντός του ελληνικού κορμού, αλλά ως ζωτικό τμήμα της κοινωνικής, οικονομικής και πολιτικής οντότητας της χώρας.

Το ειδησεογραφικό ενδιαφέρον της εφημερίδας μονοπωλείται σε μεγάλο βαθμό, κατά την πρώτη εξεταζόμενη περίοδο, από τη θεματική ενότητα *Ακαδημαϊκό Άσυλο*, όπως άλλωστε στην περίπτωση της *Ελευθεροτυπίας* και της *Καθημερινής*. Ειδικότερα, όσον αφορά τη θεματική *Ακαδημαϊκό Άσυλο*, με 48 αναφορές, η *Αυγή* τάσσεται ευθέως κατά της καταπάτησης και κατάργησης του πανεπιστημιακού ασύλου, λόγω

της εγκατάστασης στη Νομική Σχολή Αθηνών των απεργών πείνας. Επισημαίνοντας εμφατικά πως η ουσιώδης σπουδαιότητα της υπόστασης του ασύλου, έγκειται στην υπεράσπιση και στην έμπρακτη υποστήριξη του εκάστοτε κοινωνικού αγώνα, όπως εν προκειμένω η κινητοποίηση διαμαρτυρίας των μεταναστών.

Σε αυτή την κατεύθυνση, επιπροσθέτως, τέθηκε επιτακτικά στο δημόσιο διάλογο το ζήτημα της *Στέγας* των απεργών πείνας στην Αθήνα. Στην *Αυγή* η θεματική της *Στέγας*, αριθμώντας 40 αναφορές, μνημονεύτηκε κατά την πρώτη υπό εξέταση περίοδο, καθώς προέκυψε η μετεγκατάσταση των απεργών πείνας, από τη Νομική Σχολή Αθηνών στο περιβόητο κτήριο Υπατία. Η εφημερίδα διατείνεται, στα δημοσιεύματά της, πως οι συνθήκες διαβίωσης για τους απεργούς πείνας στο νέο οίκημα είναι ακατάλληλες, εξαιτίας της στενότητας χώρου καθώς και της παντελούς απουσίας στοιχειωδών υγειονομικών υποδομών.

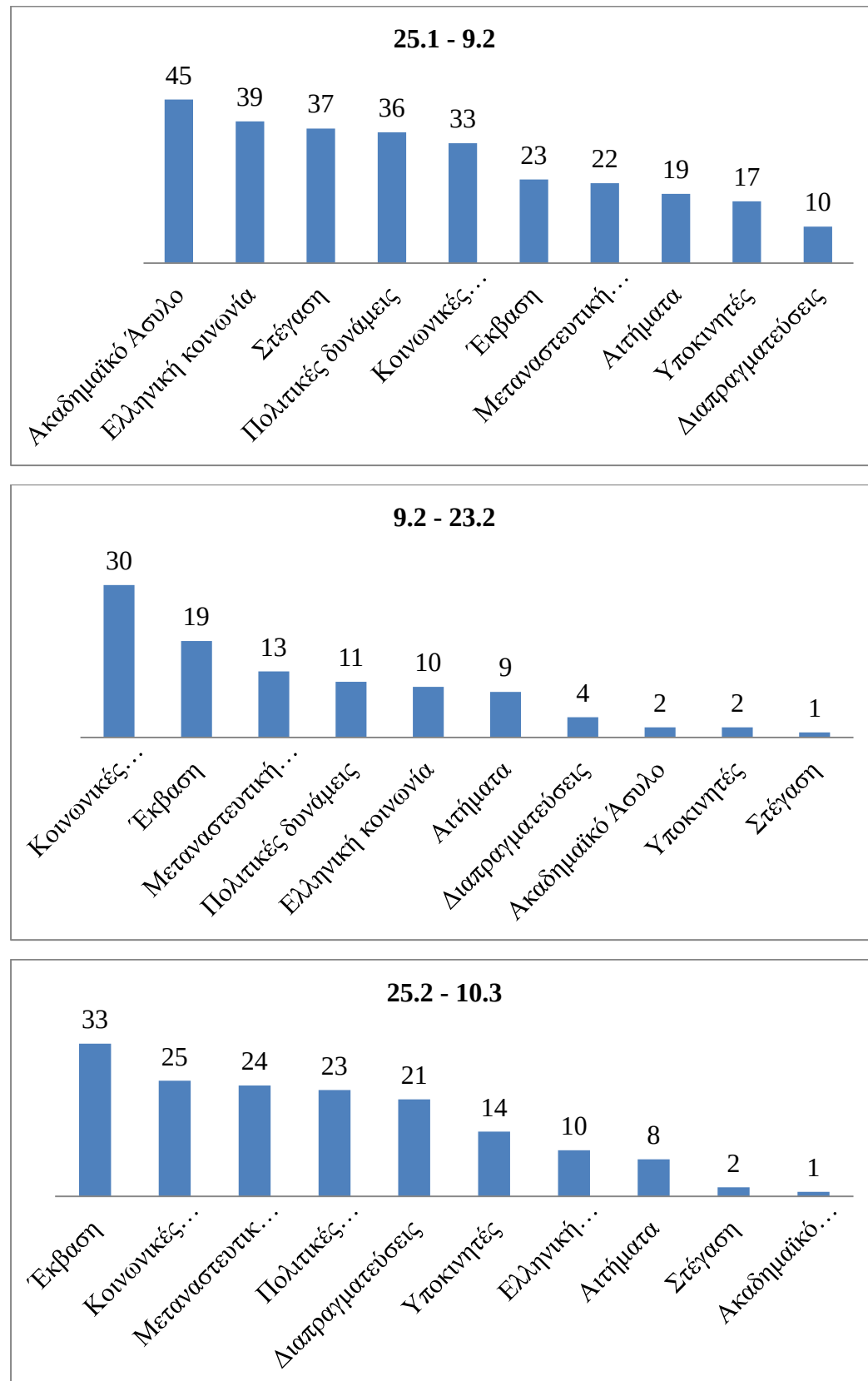
Η θεματική κατηγορία *Αιτήματα*, εντοπίζεται με 36 αναφορές και σταθερή συχνότητα εμφάνισης, καθ' όλη τη διάρκεια της πανελλαδικής κινητοποίησης διαμαρτυρίας των μεταναστών. Η *Αυγή* παρουσιάζει στους αναγνώστες της, τις διεκδικήσεις των μεταναστών, αναφορικά με τη νομιμοποίησή τους, καθώς και το αίτημα για ισάξια εργασιακά δικαιώματα με των Ελλήνων εργαζόμενων, και συγχρόνως, τονίζει στην κυβέρνηση πως οφείλει να τις λάβει υπόψη, ούτως ώστε να επαναπροσδιοριστεί η ισχύουσα μεταναστευτική πολιτική.

Οι *Διαπραγματεύσεις* στην *Αυγή*, αριθμώντας 35 αναφορές, παρότι διατρέχουν το σύνολο της εξεταζόμενης χρονικής περιόδου, χαίρουν σημαντικής δημοσιογραφικής κάλυψης, κατά την τρίτη υπό ανάλυση περίοδο. Η παρούσα θεματική ενότητα, αφορά τις διαπραγματευτικές φάσεις ανάμεσα στους απεργούς πείνας και τα κυβερνητικά στελέχη, πρώτα, κατά την μετεγκατάσταση των απεργών της Αθήνας σε νέο οίκημα, έπειτα, στην τελευταία χρονική περίοδο, περί την αίσια έκβαση της απεργίας πείνας, την επίτευξη συμφωνίας των απεργών πείνας με τα αρμόδια μέλη της κυβέρνησης, και τέλος περί την μερική εκπλήρωση των αιτημάτων τους.

Η θεματική κατηγορία, τέλος, *Υποκινητές*, με ισχνή συχνότητα εμφάνισης στην *Αυγή*, αριθμεί 33 αναφορές στο σύνολο της εξεταζόμενης χρονικής περιόδου. Στην εν λόγω θεματική ενότητα, περιλαμβάνονται δημοσιεύματα αναφορικά με τις πολιτικές μομφές και την επίρριψη ευθυνών από τα υπόλοιπα κόμματα, σε συνιστώσες του ΣΥΡΙΖΑ για την ενορχήστρωση της απεργίας πείνας και την «χειραγώγηση» των μεταναστών. Καθώς επίσης, με τις εισαγγελικές κλητεύσεις προς συμμετέχοντες στην

πρωτοβουλία αλληλεγγύης στους απεργούς πείνας, στον πρότανη του Πανεπιστημίου Αθηνών Θεοδόση Πελεγρίνη, και σε μερίδα εκπροσώπων της ναυτιλιακής εταιρείας που χρησιμοποίησαν οι μετανάστες απεργοί πείνας, για το ταξίδι τους από την Κρήτη στην Αθήνα. Η *Αυγή* εντάσσει τις δοξασίες περί καθοδηγητών των μεταναστών, στη γενικευμένη πρόθεση της κυβέρνησης, καθώς και ορισμένων κοινοβουλευτικών κομμάτων, να αποπροσανατολίσουν την προσοχή της κοινωνίας, από τα ουσιαστικά προβλήματα και τις θεμελιώδεις διεκδικήσεις των μεταναστών απεργών πείνας. Συνακολούθως, η εφημερίδα, αποδίδει τις εισαγγελικές κλήσεις σε μέλη της πρωτοβουλίας αλληλεγγύης στο συνολικότερο εγχείρημα χάλκευσης και ποινικοποίησης κάθε μορφής αλληλεγγύης, και κατ' επέκταση στην καλλιέργεια συναισθημάτων τρομοκράτησης της κοινωνίας.

Διάγραμμα 3.1: *Αυγή* Θεματική κατηγοριοποίηση 25.1.2011 – 10.3.2011 ανά χρονική περίοδο και φθίνουσα σειρά εμφάνισης αναφορών.



7.3. Μορφολογική ανάλυση

Η *Αυγή* ενδύει το περιεχόμενο των δημοσιευμάτων αναφορικά με την πανελλαδική απεργία πείνας των μεταναστών, πραγματώνοντας και τις πέντε μορφολογικές κατηγορίες. Εξαρχής, διαπιστώνουμε πως η αδιάλειπτη ειδησεογραφική κάλυψη, καθώς και οι εμπεριστατωμένες αναλύσεις, επί του εξεταζόμενου θέματος, δίνουν τον τόνο στην εφημερίδα υπό τις μορφολογικές ενότητες *Ρεπορτάζ-Είδηση*, *Άρθρο Γνώμης* και *Editorial*. Χωρίς εντούτοις να παρακάμπτονται ούτε ο σαρδόνιος σχολιασμός ούτε οι γελοιογραφίες, τα οποία εντάξαμε στις μορφολογικές κατηγορίες *Σχόλιο* και *Σκίτσο* αντίστοιχα¹³⁷.

Στην *Αυγή* η πλειοψηφία των δημοσιευμάτων, που πραγματεύονται την μαζική κινητοποίηση διαμαρτυρίας των μεταναστών, εμφανίζεται με τη μορφολογική ενότητα *Ρεπορτάζ-Είδηση*, η οποία κατέχει τα μορφολογικά πρωτεία αριθμώντας 140 δημοσιεύματα σε σύνολο 223. Καθ' όλη τη διάρκεια της εξεταζόμενης περιόδου το *Ρεπορτάζ-Είδηση*, εντοπίζεται σε καθημερινή βάση στο σύνολο της εφημερίδας, καλύπτοντας με εκτενή και πολυθεματική ειδησεογραφία τα εκάστοτε ζητήματα που ανέκυπταν κατά την έκβαση της απεργίας πείνας των μεταναστών. Ως εκ τούτου, καθίσταται πρόδηλο το συνεχές ενδιαφέρον της εφημερίδας, για τις τρέχουσες εξελίξεις της πανελλαδικής κινητοποίησης διαμαρτυρίας των μεταναστών, παραθέτοντας πληθώρα πληροφοριών και ειδήσεων στο αναγνωστικό της κοινό, και κατ' επέκταση επαληθεύοντας τον πληροφοριακό της χαρακτήρα.

Ακολούθως, κατά τη διάρκεια της εξεταζόμενης περιόδου, η μορφολογική κατηγορία *Άρθρο Γνώμης* συναντάται στην *Αυγή*, στη δεύτερη θέση με 45 δημοσιεύματα και πυκνή συχνότητα εμφάνισης, κατά κύριο λόγο, την πρώτη και την τρίτη χρονική περίοδο. Στην εφημερίδα, περί της μαζικής απεργίας πείνας των μεταναστών, αφιερώνεται αξιοσημείωτη αρθρογραφία στις τοποθετήσεις των μόνιμων συνεργατών της, στις δημόσιες εισηγήσεις καθηγητών πανεπιστημίου ή/και αριστερών διανοουμένων, καθώς και στις θέσεις συντακτών άλλων εγχώριων εφημερίδων, στη μόνιμη στήλη της εφημερίδας υπό τον τίτλο «ΑΡΘΡΑ-ΕΝ ΤΥΠΩΣΕΙΣ». Καταυτό τον τρόπο, η *Αυγή*, πέραν της συνηθισμένης ειδησεογραφικής κάλυψης των γεγονότων, αποθέτει τις ενδεδειγμένες αναλύσεις και τις προσωπικές

¹³⁷ Βλ τα κάτωθι διαγράμματα 3.2, στη συνέχεια της μορφολογικής ανάλυσης.

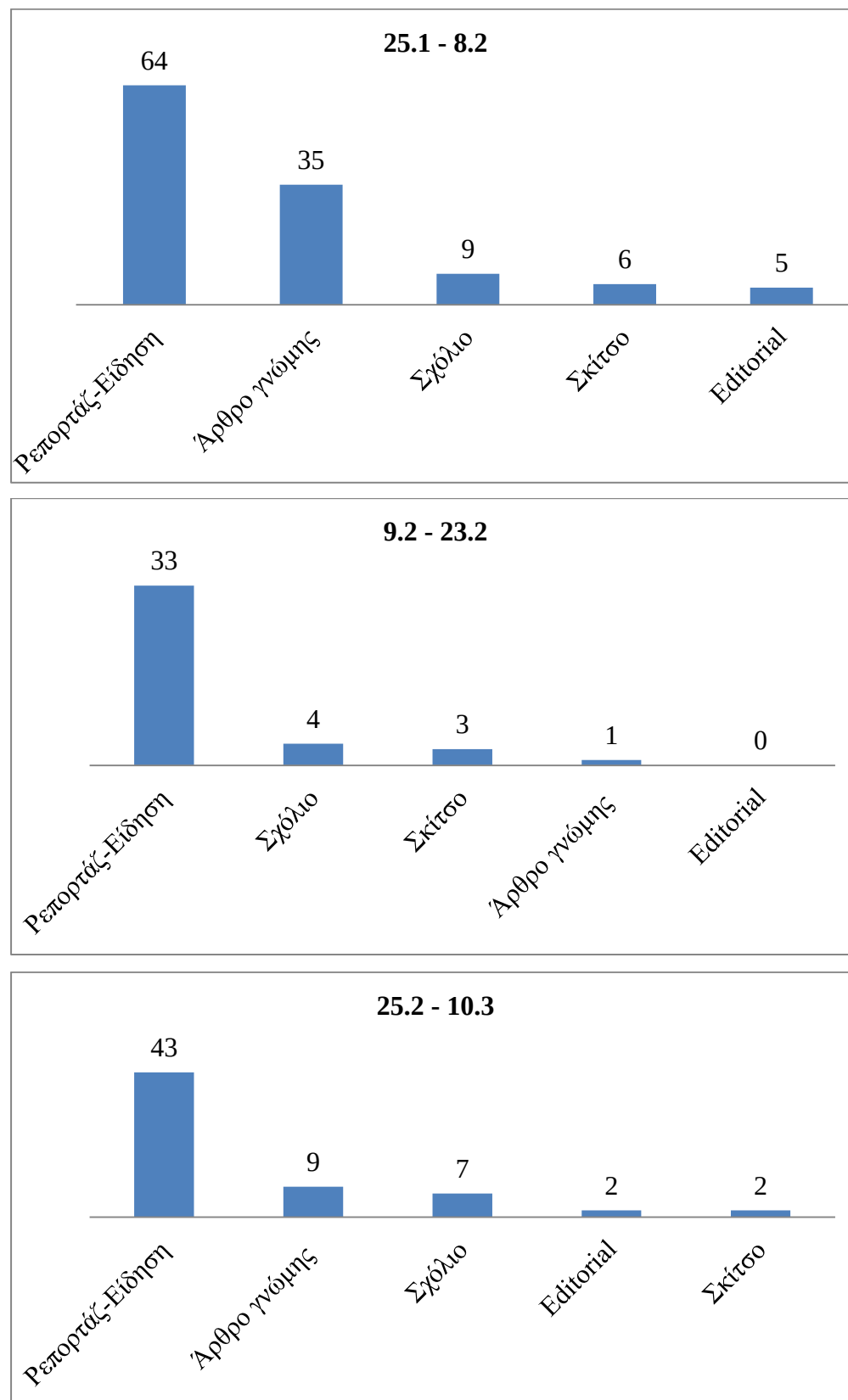
αξιολογήσεις των συντακτών της, προς συλλογισμό και δράση στους αναγνώστες της, και στη δημόσια σφαίρα, εν γένει.

Η μορφολογική ενότητα *Σχόλιο* διατρέχει το σύνολο της εξεταζόμενης περιόδου, κατατάσσεται στην τρίτη θέση σε σειρά εμφάνισης άρθρων και αριθμεί 20 δημοσιεύματα. Το *Σχόλιο*, περιλαμβάνεται στο κύριο σώμα της *Αυγής*, στις μόνιμες στήλες της υπό τους τίτλους «ΡΗΣΕΙΣ&ΑΝΤΙΡΡΗΣΕΙΣ, ΚΑΚΟΗΘΕΙΕΣ, ΚΑΤΑ ΤΑ ΛΟΙΠΑ». Πρόκειται για περιορισμένης έκτασης αρθρογραφία υπό τη μορφή ευσύνοπτων αναφορών και σχολιασμών, εκφράζοντας επικριτική διάθεση και σκωπτικό ύφος γραφής περί των εξελίξεων αναφορικά με την κινητοποίηση διαμαρτυρίας των μεταναστών.

Επιπροσθέτως, στην *Αυγή* η μορφολογική κατηγορία *Σκίτσο*, κάνει αισθητή την παρουσία της καθ' όλη τη διάρκεια της εξεταζόμενης περιόδου, με 11 δημοσιεύματα. Το *Σκίτσο* καθώς και οι γελοιογραφίες, όπως έχουμε επισημάνει τόσο στην *Καθημερινή* όσο και στην *Ελευθεροτυπία*, συγκροτούν πρωτότυπο τρόπο σχολιασμού της πραγματικότητας, σαρκάζοντας, κατά κύριο λόγο, επίμαχες πολιτικές προσωπικότητες, και αποκαλύπτουν ενδιαφέρουσες πτυχές των γεγονότων, στηλιτεύοντας τους εκάστοτε πολιτικούς χειρισμούς.

Η *Αυγή* φιλοξενεί σε 7 *Editorial* το ζήτημα της πανελλαδικής απεργίας πείνας των μεταναστών, 5 κατά την πρώτη και 2 την τρίτη εξεταζόμενη περίοδο. Το *Editorial* παρουσιάζεται από την εφημερίδα στην δεύτερη σελίδα με τον τίτλο «Η ΑΥΓΗ» που ακολουθείται από ένα μακροσκελές άρθρο, το οποίο συμπυκνώνει τη συνολική θέση της εφημερίδας σε σημαίνοντα ζητήματα της τρέχουσας επικαιρότητας.

Διάγραμμα 3.2: *Αυγή* Μορφολογική κατηγοριοποίηση 25.1.2011 – 10.3.2011 ανά χρονική περίοδο και φθίνουσα σειρά κατάταξης δημοσιευμάτων.



7.4. Συνδυασμός μορφής-θεμάτων

Προσανατολιζόμενοι στην κατεύθυνση της σφαιρικής έρευνας και διεξοδικής ανάλυσης, επιστρατεύουμε, για τη συνένωση του ερμηνευτικού μας εγχειρήματος, την αντίστιξη του περιεχομένου και του τρόπου εκφοράς του, στο εκάστοτε έντυπο μέσο και εν προκειμένω στην *Αυγή*. Ερευνητική πρόταση, που όπως έχουμε υπογραμμίσει στα προηγούμενα κεφάλαια, παρέχει πρόσφορο έδαφος, στην άρθρωση της επικοινωνιακής έκφρασης και απόδοσης της μαζικής απεργίας πείνας των μεταναστών, στον έντυπο λόγο.

Συγκεκριμένα, οι θεματικές κατηγορίες *Κοινωνικές Κινητοποιήσεις*, *Έκβαση της απεργίας*, *Πολιτικές δυνάμεις*, οι οποίες καταλαμβάνουν τις τρεις πρώτες θέσεις στη σειρά εμφάνισης θεμάτων, καθώς επίσης και οι θεματικές ενότητες *Στέγαση* και *Υποκινητές*, με υψηλή συχνότητα εμφάνισης κατά την πρώτη εξεταζόμενη χρονική περίοδο, εμφανίζονται στην *Αυγή*, ως επί το πλείστον υπό τη δεσπόζουσα μορφολογική ενότητα *Ρεπορτάζ-Είδηση*. Αρχικά, καθώς η πανελλαδική κινητοποίηση διαμαρτυρίας των μεταναστών εκκινεί, η στέγασή τους σε μια υπό ανακαίνιση πτέρυγα της Νομικής Σχολής Αθηνών, και η μετεγκατάστασή τους σε άλλο κτήριο, αποτελεί μείζον ζήτημα στο δημόσιο χώρο, όπως και η «καθοδήγηση» του αγώνα τους, που έλαβε μορφή εισαγγελικών κλήσεων. Έπειτα, ενόσω η απεργία πείνας των μεταναστών βρισκόταν σε εξέλιξη, το ειδησεογραφικό ενδιαφέρον της εφημερίδας στράφηκε πρώτον, στο κίνημα συμπαράστασης και αλληλεγγύης στους απεργούς πείνας, το οποίο άλλωστε επεκτάθηκε πέραν των εγχώριων συνόρων και διεθνώς, δεύτερον, στην πορεία της υγείας τους, και τρίτον, στις έντονες πολιτικές διαμάχες που προέκυψαν με αφετηρία τη απεργία πείνας, κατά τη διάρκεια της εξεταζόμενης περιόδου. Το ανωτέρω τρίπτυχο θεματικών ενοτήτων συμπυκνώνει την αμείωτη ενασχόληση της εφημερίδας με την πανελλαδική κινητοποίηση διαμαρτυρίας των μεταναστών, φιλοξενώντας στις σελίδες της σε καθημερινή βάση εκτενή *Ρεπορτάζ*.

Επιπροσθέτως, οι θεματικές ενότητες *Μεταναστευτική πολιτική*, *Ελληνική κοινωνία*, *Ακαδημαϊκό Άσυλο*, συμπλέκονται και διαλαμβάνονται στη μορφολογική κατηγορία *Άρθρο γνώμης*. Η *Αυγή*, κατά την εξεταζόμενη χρονική περίοδο, με εμπεριστατωμένη αρθρογραφία συντακτών της, καθώς και

πανεπιστημιακών ή/και διανοουμένων, αφενός, αναλύει την εφαρμοζόμενη μεταναστευτική πολιτική, υπερτονίζοντας την ανάγκη άμεσης τροποποίησής της, και εισηγείται, ταυτόχρονα, βιώσιμες προτάσεις για το μεταναστευτικό ζήτημα. Αφετέρου, υπερασπίζεται σθεναρά, την ακεραιότητα της θεμελιώδους υπόστασης και αξίας του πανεπιστημιακού ασύλου για την ελληνική κοινωνία, καταδικάζοντας εκείνες τις πολιτικές προτάσεις κοινοβουλευτικών κομμάτων, αναφορικά με την κατάργηση του ασύλου. Καταυτό τον τρόπο, η εφημερίδα συνυφαίνει, τόσο το μεταναστευτικό ζήτημα, όσο και την υπόσταση του πανεπιστημιακού ασύλου, στο context της γενικότερης προάσπισης των δικαιωμάτων από το σύνολο της ελληνικής κοινωνίας, που παρότι βρισκόμενη σε κρίση, εξακολουθεί να αντιστέκεται στην ριζική εκθεμελίωση κοινωνικών δικαιωμάτων.

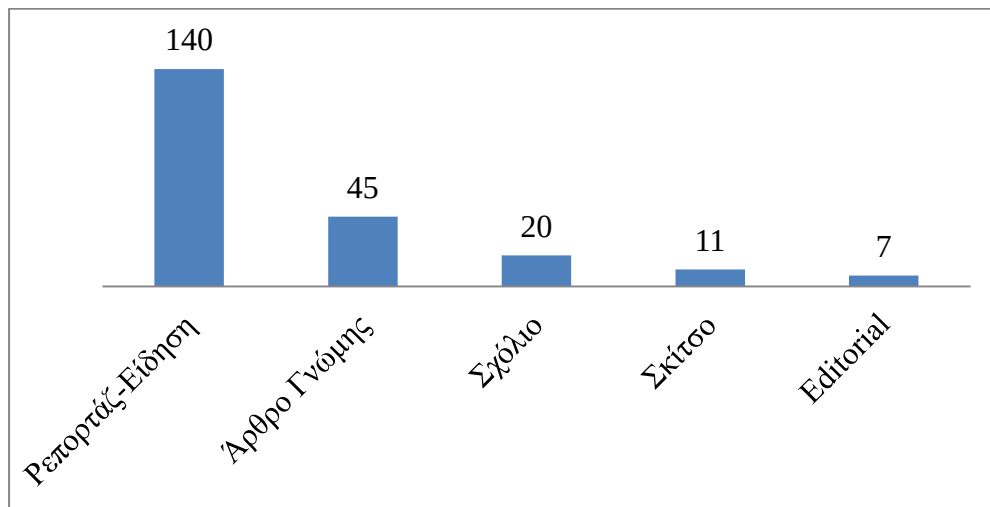
Οι μορφές *Άρθρο γνώμης* και *Ρεπορτάζ-Είδηση* επεξεργάζονται επιπλέον και τις θεματικές κατηγορίες *Αιτήματα* και *Διαπραγματεύσεις*, οι οποίες, μολονότι δεν καταλαμβάνουν τις πρώτες θέσεις στη συχνότητα εμφάνισης θεμάτων στην *Αυγή*, διατρέχουν το σύνολο της εξεταζόμενης περιόδου. Συγκεκριμένα, η εφημερίδα εκθέτει, μέσω της αναλυτικής αρθρογραφίας της, τις διεκδικήσεις των μεταναστών απεργών πείνας, και ενημερώνει τους αναγνώστες της, για την πορεία των διαβουλεύσεων με την κυβέρνηση, αναφορικά με την αίσια έκβαση και λήξη της απεργίας πείνας, καθώς και την συμφωνία περί μερικής εκπλήρωσης των αιτημάτων τους.

Η μορφολογική κατηγορία *Σχόλιο* στην *Αυγή*, καθ' όλη τη διάρκεια της εξεταζόμενης περιόδου, πραγματεύεται τις θεματικές ενότητες *Ακαδημαϊκό Άσυλο*, *Στέγαση*, *Έκβαση της απεργίας*, *Κοινωνικές Κινητοποιήσεις*, *Μεταναστευτική πολιτική*, *Πολιτικές δυνάμεις*, *Υποκινητές*, χρησιμοποιώντας σύντομους, επικριτικούς, και ενίοτε καυστικούς σχολιασμούς, περί των ανωτέρω θεμάτων.

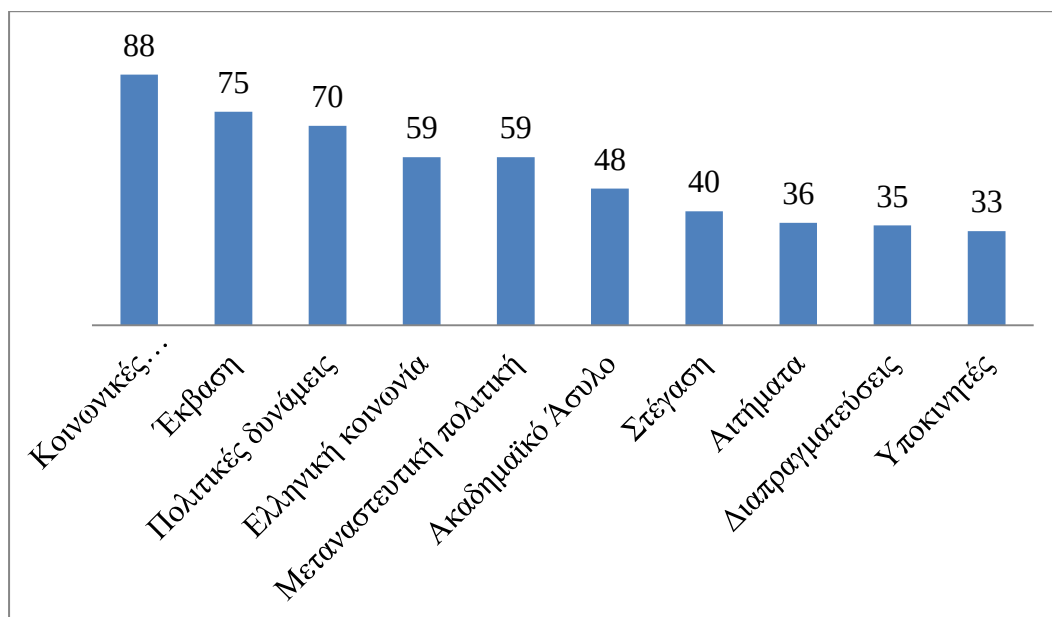
Στην ίδια κατεύθυνση, η μορφολογική ενότητα *Σκίτσο*, παρότι δεν διαθέτει υψηλή συχνότητα εμφάνισης στην εφημερίδα, περικλείει, εντούτοις, πλήθος θεματικών κατηγοριών όπως *Στέγαση*, *Ακαδημαϊκό Άσυλο*, *Αιτήματα*, *Έκβαση της απεργίας*, *Πολιτικές δυνάμεις*, *Υποκινητές*, προσδίδοντας, κατά κόρον, μια σκωπτική διάσταση στις εν λόγω θεματικές, που αφορούν την μαζική απεργία πείνας των μεταναστών.

Τέλος, σε 7 *Editorial* της *Αυγής* γίνεται λόγος στην πανελλαδική κινητοποίηση διαμαρτυρίας των μεταναστών, μνημονεύοντας κατά την πρώτη χρονική περίοδο, τις θεματικές ενότητες *Ακαδημαϊκό Άσυλο, Ελληνική κοινωνία, Αιτήματα, Μεταναστευτική πολιτική, Πολιτικές δυνάμεις, Υποκινητές Κοινωνικές Κινητοποιήσεις*, και κατά την τρίτη εξεταζόμενη περίοδο τα ζητήματα *Έκβαση της απεργίας, Διαπραγματεύσεις, Κοινωνικές Κινητοποιήσεις, Πολιτικές δυνάμεις, Μεταναστευτική πολιτική*. Ως εκ τούτου, καθίσταται άξιο αναφοράς πως η εφημερίδα αποτυπώνει στα *Editorial*, συνολικά όλες τις θεματικές κατηγορίες που προέκυψαν, επιδιώκοντας, καταυτό τον τρόπο, να αναδείξει συμπυκνωτικά στο δημόσιο χώρο όλο το φάσμα των εκφάνσεων της μαζικής απεργίας πείνας των μεταναστών.

Γράφημα 3.3: *Αυγή* Μορφολογική κατηγοριοποίηση επί του συνόλου της περιόδου 25.1 - 10.3.2011, κατά φθίνουσα σειρά κατάταξης δημοσιευμάτων.



Γράφημα 3.4: *Αυγή* Θεματική κατηγοριοποίηση επί του συνόλου της περιόδου 25.1.2011-10.3.2011, κατά φθίνουσα σειρά αναφορών.



Συμπερασματικές παρατηρήσεις

8. Η απεργία πείνας των 300 μεταναστών συγκριτικά στον εθνικό τύπο

Πρώτος στόχος της παρούσας μελέτης ήταν να αναδειχθούν οι πολυσχιδείς εκφάνσεις στον καθορισμό του μεταναστευτικού ζητήματος, όπως αποκρυσταλλώνονται στους εκάστοτε συσχετισμούς της μιντιακής ατζέντας, της δημόσιας δράσης και των πολιτικών δρώντων, στον ελλαδικό χώρο κατά τις τελευταίες δύο δεκαετίες. Σε αυτή την κατεύθυνση, οι ερευνητές του μεταναστευτικού φαινομένου, συγκλίνουν πως το μεταναστευτικό ζήτημα συνιστά μόνιμη θεματολογία των μέσων επικοινωνίας, και δη του έντυπου λόγου, υποδεικνύοντας, καταυτό τον τρόπο, την καίρια συνεισφορά τους στη συγκρότηση των βασικών αντιλήψεων, περί του μεταναστευτικού φαινομένου.

Δεύτερος στόχος, να διερευνηθεί η εγγραφή της πανελλαδικής μαζικής απεργίας πείνας των μεταναστών, από 25 Ιανουαρίου έως 10 Μαρτίου 2011, στην πολιτική ατζέντα και στο δημόσιο διάλογο, μέσω της διύλισής της, από τις αφηγηματικές τεχνικές και τις αναπαραστασιακές πρακτικές του εκάστοτε έντυπου λόγου. Είτε εάν η απεργία πείνας αναγνωσθεί ως ένα γεγονός-ερέθισμα¹³⁸ είτε ως μια συγκυρία κρίσης¹³⁹, εισέρχεται απευθείας στη θεματολογία των έντυπων μέσων επικοινωνίας. Όπου μέσω της διαμεσολάβησης του συμβάντος στον έντυπο λόγο, καθίσταται εφικτό να συναχθούν γόνιμα συμπεράσματα για την πορεία και τη συζήτηση, περί την κινητοποίηση διαμαρτυρίας των μεταναστών, τόσο στο δημόσιο χώρο όσο και στην εγχώρια κεντρική πολιτική σκηνή.

Συγκεκριμένα, κατά τη διάρκεια της εξεταζόμενης περιόδου, από τον ημερήσιο τύπο πανελλαδικής εμβέλειας, επιλέχθηκαν, ενδεικτικά, οι εφημερίδες *Καθημερινή*, *Ελευθεροτυπία*, *Αυγή*, με γνώμονα τις ιδεολογικοπολιτικές τους τοποθετήσεις, το κοινό στο οποίο απευθύνονται, όπως και την υφολογική φυσιογνωμία της καθεμιάς, ήτοι το είδος της γραφής και το σχήμα τους. Εφόσον, αναδιφήσαμε στη μελέτη της αρθρογραφίας, περί την πανελλαδική κινητοποίηση διαμαρτυρίας των μεταναστών,

¹³⁸ James W.Dearing, Everett M.Rogers, *Ορίζοντας τα θέματα. Τα ΜΜΕ, οι πολιτικοί και το κοινό*, ό.π., σ.141.

¹³⁹ Φανή Κουντούρη, «Ο οικονομικός μετανάστης στην πολιτική ατζέντα: Η δημόσια συγκρότηση του μεταναστευτικού ζητήματος στη μεταπολίτευση», ό.π., σ.64, υποσημείωση 26.

συγκεντρώνουμε τους κάτωθι κεντρικούς άξονες σύγκλισης και απόκλισης των τριών έντυπων μέσων επικοινωνίας.

Κατ' αρχάς, διαπιστώνουμε πως το γεγονός της μαζικής απεργίας πείνας των μεταναστών, εγγράφεται στη θεματολογία της *Καθημερινής*, της *Ελευθεροτυπίας*, και της *Αυγής*, με ορισμένες μεταπτώσεις, ωστόσο, ως προς την πυκνότητα και την περιοδικότητα των δημοσιευμάτων, κατά τη διάρκεια της εξεταζόμενης περιόδου. Καθώς ο χρονικός διαχωρισμός της εξεταζόμενης χρονικής περιόδου των 45 ημερών σε τρία χρονικά διαστήματα των δεκαπέντε ημερών, αποκαλύπτει τις συνέχειες και ασυνέχειες στην ειδησεογραφική βαρύτητα που προσφέρεται από την εκάστοτε εφημερίδα, στην πανελλαδική κινητοποίηση διαμαρτυρίας των μεταναστών. Αναλυτικότερα, παρατηρούμε πως στην *Καθημερινή*, το υψηλότερο ποσοστό των δημοσιευμάτων, περί το εξεταζόμενο γεγονός, εντοπίζεται κατά την πρώτη υπό εξέταση περίοδο¹⁴⁰. Ενώ στη δεύτερη χρονική περίοδο, το ειδησεογραφικό ενδιαφέρον μειώνεται κατακόρυφα, οδηγώντας έως και σε πλήρη απουσία αρθρογραφίας κάποιες ημέρες. Κατά την τρίτη και τελευταία χρονική περίοδο, ανακάμπτει ο ρυθμός εμφάνισης των δημοσιευμάτων, παρότι δεν εκτοξεύεται, όπως την πρώτη περίοδο. Σε ένα βαθμό, παρόμοιες διακυμάνσεις του συνολικού αριθμού δημοσιευμάτων, ανά τις τρεις χρονικές περιόδους, παρατηρούμε στην *Ελευθεροτυπία* και την *Αυγή*. Εντούτοις, το διαφοροποιητικό τους στοιχείο από την *Καθημερινή*, έγκειται στο ότι, τόσο η *Ελευθεροτυπία* όσο και η *Αυγή*¹⁴¹, διατηρούν σημαντικά υψηλό αριθμό δημοσιευμάτων καθ' όλη τη διάρκεια της εξεταζόμενης περιόδου. Ειδικότερα η *Αυγή*, πραγματεύεται στις σελίδες της σε καθημερινή βάση τη μαζική κινητοποίηση διαμαρτυρίας των μεταναστών¹⁴². Καταυτόν τον τρόπο, διαφαίνεται πως η ειδησεογραφική κάλυψη κατανέμεται ανισομερώς στις εν λόγω εφημερίδες, μολονότι επικεντρώνεται, ιδιαζόντως στην πρώτη εξεταζόμενη περίοδο, ως επακόλουθο ορισμένων επίμαχων ζητημάτων, που αναδύθηκαν στο δημόσιο χώρο κατά την εκκίνηση της απεργίας πείνας των μεταναστών.

¹⁴⁰ Από 25.1 έως 8.2 ποσοστό 65% επί του συνόλου των δημοσιευμάτων, βλέπε, για περαιτέρω ανάπτυξη στο Παράρτημα Διάγραμμα 4.1 και Γράφημα 4.2, καθώς και Διαγράμματα 7.1, και Γραφήματα 7.2 σ. 100, 103, 104.

¹⁴¹ Βλ., για περαιτέρω τεκμηρίωση, στο Παράρτημα Διαγράμματα 5.1, 6.1, και τα αντίστοιχα Γραφήματα 5.2, 6.2, σ. 101, 105, 106.

¹⁴² Αναφορικά με το συνολικό αριθμό δημοσιευμάτων και τη συχνότητα εμφάνισης τους ανά ημέρα στην *Αυγή*, βλέπε το Παράρτημα Διαγράμματα 9.1 και Γραφήματα 9.2, σ. 102, 107, 108.

Κατά δεύτερον, επισημαίνουμε πως το περιεχόμενο των θεματικών ενοτήτων, περί την πανελλαδική κινητοποίηση διαμαρτυρίας των μεταναστών, και συγχρόνως η ιεράρχησή τους, απέχουν παρασάγγας στην εκάστοτε εφημερίδα. Όπως κατέδειξε η θεματική ανάλυση που πραγματοποιήσαμε, από τις δέκα θεματικές κατηγορίες, χαίρουν ιδιαίτερης μνείας, στο σύνολο των εξεταζόμενων εφημερίδων, οι θεματικές *Ακαδημαϊκό Άσυλο*, *Μεταναστευτική πολιτική*, *Πολιτικές δυνάμεις*, *Υποκινητές*, *Κοινωνικές Κινητοποιήσεις*, *Έκβαση της απεργίας*¹⁴³.

Αναλυτικότερα, η *Καθημερινή*, παρουσίασε, στο αναγνωστικό της κοινό, κατά την πρώτη περίοδο τα επίδικα ζητήματα του *Ακαδημαϊκού Ασύλου* και της *Στέγασης* των απεργών πείνας, αρχικά στην υπό ανακαίνιση πτέρυγα της Νομικής Σχολής Αθηνών κι έπειτα στο «μέγαρο Υπατία». Σε αυτή την κατεύθυνση, αφενός, εκθέτει τις τοποθέτηση των κοινοβουλευτικών κομμάτων, ΝΔ, ΠΑΣΟΚ και ΛΑΟΣ, συναινώντας a priori στην κατάργηση του θεσμού της πανεπιστημιακής ασυλίας. Αφετέρου, επιρρίπτει ευθύνες σε συνιστώσες του ΣΥΡΙΖΑ, κατονομάζοντάς τους ως *Υποκινητές* και πολιτικούς ενορχηστρωτές της πανελλαδικής κινητοποίησης διαμαρτυρίας των μεταναστών. Κατά τη δεύτερη και τρίτη εξεταζόμενη περίοδο, η εφημερίδα διαλαμβάνει, κατά κύριο λόγο, τις ακόλουθες τρεις θεματικές κατηγορίες, με πρώτη τη *Μεταναστευτική πολιτική*, διατείνοντας πως εν γένει η μεταναστευτική πολιτική της χώρας είναι πολλαπλώς αναποτελεσματική, και υπογραμμίζοντας πως περαιτέρω θεσμικές μεταναστευτικές επιδιώξεις, δε δύνανται να εκπληρωθούν εν μέσω ελληνικής οικονομικής ύφεσης. Επιπλέον απασχόλησε έντονα τη θεματολογία της εφημερίδας, τόσο, η θεματική της *Έκβασης της απεργίας*, λόγω της αβεβαιότητας στην εξέλιξη μιας τόσο οριακής μορφής διεκδικητικής δράσης, όσο και οι *Διαπραγματεύσεις*, οι οποίες έλαβαν χώρα ανάμεσα στους απεργούς πείνας με αρμόδια κυβερνητικά στελέχη, κυρίως κατά τις τελευταίες ημέρες της κινητοποίησης διαμαρτυρίας τους.

Η *Ελευθεροτυπία*, εντούτοις, κατά την πρώτη εξεταζόμενη περίοδο, μνημονεύει συνδυαστικά τις θεματικές ενότητες *Ακαδημαϊκό Άσυλο* και *Πολιτικές δυνάμεις*, εκφέροντας αντίθετη θεώρηση από εκείνη της *Καθημερινής*, εκφράζει την έντονη διαφωνία της στην κατάλυση του πανεπιστημιακού ασύλου, και συνάμα παρουσιάζει τις βασικές πολιτικές αψιμαχίες της περιόδου περί τη θεσμική κατάλυση της

¹⁴³ Βλ., ενδεικτικά ανωτέρω τα Διαγράμματα 1.1, 1.3, 2.1, 2.3, 3.1, 3.3, στη θεματική ανάλυση της *Καθημερινής*, της *Ελευθεροτυπίας*, και της *Αυγής*, σ. 39, 45, 53, 60, 69, 76.

πανεπιστημιακής ασυλίας. Η εφημερίδα, επιπλέον, αναφέρεται εκτενώς στη *Μεταναστευτική πολιτική* σε συνάρτηση με τα *Αιτήματα* των απεργών πείνας, επισημαίνοντας την ανεπάρκεια του ισχύοντος ελληνικού και ευρωπαϊκού μεταναστευτικού καθεστώτος, και ταυτόχρονα αναδεικνύοντας πολύπλευρα τις διεκδικήσεις των μεταναστών απεργών πείνας. Εν συνεχεία, κατά τη δεύτερη και τρίτη υπό εξέταση περίοδο, μονοπωλείται το ειδησεογραφικό ενδιαφέρον της *Ελευθεροτυπίας* από τις θεματικές κατηγορίες, *Έκβαση της απεργίας* και *Κοινωνικές Κινητοποιήσεις*. Ενημερώνοντας αδιαλείπτως το ευρύ κοινό, τόσο περί των εξελίξεων στην υγεία των απεργών πείνας, όσο και, για τις πρωτοφανείς κινητοποιήσεις συμπαράστασης και αλληλεγγύης στον αγώνα τους.

Επιπροσθέτως, η *Αυγή* κινούμενη σε παρεμφερή κατεύθυνση με την *Ελευθεροτυπία*, κατά την πρώτη εξεταζόμενη περίοδο, συγκαταλέγει, μεταξύ άλλων, το τρίπτυχο των θεματικών ενοτήτων *Ακαδημαϊκό Άσυλο*, *Ελληνική κοινωνία*, *Πολιτικές δυνάμεις*. Η εφημερίδα, περιγράφοντας τις πολιτικές αντιδικίες περί της κατάργησης ή μη του πανεπιστημιακού ασύλου, υπερασπίζεται σθεναρά τη διατήρηση της ακαδημαϊκής ασυλίας, υπογραμμίζοντας, emphaticά, τη σπουδαιότητα της οντότητας του πανεπιστημιακού ασύλου, το οποίο έχει κατακτηθεί διαχρονικά ως μνημειώδης διεκδίκηση της ελληνικής κοινωνίας. Ακολούθως, κατά τη δεύτερη και τρίτη εξεταζόμενη περίοδο, το ειδησεογραφικό ενδιαφέρον της *Αυγής*, περιστρέφεται στις θεματικές *Κοινωνικές Κινητοποιήσεις*, *Έκβαση της απεργίας*, και *Μεταναστευτική πολιτική*. Αφενός, γνωστοποιεί στους αναγνώστες της τις τεράστιες διαστάσεις που έλαβε το κίνημα αλληλεγγύης στους απεργούς πείνας, καθώς και τις εκάστοτε μεταβολές, αναφορικά με την υγεία των απεργών πείνας. Αφετέρου, διατυπώνει τις ενστάσεις της κατά των εφαρμοζόμενων κυβερνητικών μεταναστευτικών πρακτικών, και εισηγείται ad hoc νέων λυσιτελών μεταναστευτικών σχεδιασμών. Ως εκ τούτου, καθίσταται πρόδηλο πως η σημασιολογική συγκρότηση των κατηγοριών καθώς και η θεματική τους διάρθρωση, διαφοροποιείται αισθητά από εφημερίδα σε εφημερίδα, υποδηλώνοντας, εν πολλοίς, τις ιδεολογικοπολιτικές τους καταβολές, ήτοι τον συντηρητικό δεξιό, τον εναλλακτικό κεντροαριστερό, καθώς και τον κινηματικό αριστερό χώρο.

Κατά τρίτον, βάσει της εφαρμοζόμενης μεθοδολογικής προσέγγισης που υιοθετήσαμε, αναφορικά με τη διερεύνηση του σημασιολογικού περιεχομένου καθώς και της μορφολογικής απόδοσής του. Οφείλουμε να απαντήσουμε στο ερώτημα εάν

διακρίνονται συγκλίνουσες και αποκλίνουσες τάσεις, στους τρόπους εκφοράς του σημασιολογικού περιεχομένου, όπως ανέκυψαν κατά τη μορφολογική ανάλυση, που επιχειρήσαμε. Σε αυτή την κατεύθυνση, αναγνωρίσθηκε, εξ αρχής, ένα κοινό υπόδειγμα μορφολογικής πλαισίωσης των εκάστοτε θεματικών, το οποίο πραγματώθηκε υπό την πλειοψηφούσα μορφή *Ρεπορτάζ-Είδηση*¹⁴⁴. Χωρίς ωστόσο να εκλείπουν οι υπόλοιπες τέσσερις μορφολογικές ενότητες.

Ευρύτερα, η *Καθημερινή*, η *Ελευθεροτυπία*, και η *Αυγή*, καθ' όλη τη διάρκεια της εξεταζόμενης περιόδου, αποδίδουν το περιεχόμενο των θεματικών ενοτήτων, *Έκβαση της απεργίας*, *Κοινωνικές Κινητοποιήσεις*, *Πολιτικές δυνάμεις*, *Υποκινητές*, *Στέγαση*, *Διαπραγματεύσεις*, στη δεσπόζουσα μορφολογική κατηγορία *Ρεπορτάζ-Είδηση*. Αφενός, επιβεβαιώνοντας τον ενημερωτικό τους χαρακτήρα, και αφετέρου, αποκαλύπτοντας την ανάγκη διαρκούς πληροφόρησης περί των εξελίξεων, που εγέρθηκαν από ένα τόσο απρόβλεπτο γεγονός όσο η απεργία πείνας των μεταναστών. Επιπλέον, οι τρεις εφημερίδες παραθέτουν, υπό τη μορφολογική ενότητα *Άρθρο γνώμης*, ως επί το πλείστον τις θεματικές ενότητες *Ακαδημαϊκό Άσυλο*, *Μεταναστευτική πολιτική*, *Αιτήματα*, *Ελληνική κοινωνία*. Εντούτοις, καθίσταται αξιομνημόνευτο πως στην *Καθημερινή* και στην *Αυγή*, η μορφή *Άρθρο γνώμης* καταλαμβάνει τη δεύτερη θέση στην κατάταξη των μορφολογικών κατηγοριών, ενώ στην *Ελευθεροτυπία*, τη συναντάμε στην τρίτη θέση. Πρακτική που εξηγείται, λαμβάνοντας υπόψη πως η *Αυγή* και η *Καθημερινή*, διακρίνονται για το λόγιο ύφος γραφής τους, καθώς και για τις ενδελεχείς αναλύσεις, είτε των μόνιμων συντακτών τους, είτε συντακτών έτερων εγχώριων εφημερίδων, είτε πανεπιστημιακών ή/και διανοουμένων, αποσκοπώντας σε μια πολυπρισματική παρουσίαση των εκάστοτε ζητημάτων.

Ακολούθως, όσον αφορά τις μορφολογικές ενότητες *Σχόλιο* καθώς και *Σκίτσο*, μολονότι διατρέχουν το σύνολο της εξεταζόμενης περιόδου, διαθέτουν ισχύη παρουσία στην *Αυγή*, και παντελή έλλειψη στην *Καθημερινή* κατά τη δεύτερη και τρίτη εξεταζόμενη περίοδο. Στην *Ελευθεροτυπία* ωστόσο το *Σχόλιο*, κατατάσσεται στη δεύτερη θέση σε συχνότητα εμφάνισης άρθρων, καθώς και το *Σκίτσο*, χαίρει επαρκούς φιλοξενίας στις σελίδες της εφημερίδας. Επιδιώκοντας, καταυτό τον τρόπο, η εφημερίδα να τοποθετηθεί, με ευσύνοπτο και γλαφυρό τρόπο, περί την

¹⁴⁴ Βλ., ενδεικτικά τα Διαγράμματα 1.1, 1.4, 2.1, 2.4, 3.1, 3.4, στη μορφολογική ανάλυση της *Καθημερινής*, της *Ελευθεροτυπίας*, και της *Αυγής*, σ.42, 45, 56, 60, 72, 76.

κινητοποίηση διαμαρτυρίας των μεταναστών. Τόσο το *Σχόλιο* όσο και το *Σκίτσο*, συμπεριλαμβάνουν, το σύνολο των δέκα θεματικών κατηγοριών, προσδίδοντας τους, ως επί το πλείστον, αποδοκιμαστική πολιτική χροιά και συνάμα, σκωπτική ή/και σιβυλλική διάσταση. Καταληκτικά, τα τρία εξεταζόμενα έντυπα μέσα επικοινωνίας σε ορισμένα *Editorial* τους, υπεισέρχονται στην πανελλαδική απεργία πείνας των μεταναστών, με πενιχρή παρουσία, αλλά όχι αμελητέα. Ειδικότερα, στην *Καθημερινή* έγινε μνεία στις θεματικές ενότητες *Ακαδημαϊκό Άσυλο*, *Πολιτικές δυνάμεις*, *Υποκινητές*, *Αιτήματα*, *Μεταναστευτική πολιτική*, εστιάζοντας στις πολιτικές προεκτάσεις της κινητοποίησης διαμαρτυρίας των μεταναστών. Ενώ η *Ελευθεροτυπία* και η *Αυγή* στα *Editorial* τους, διατυπώνουν ολόκληρο το φάσμα των θεματικών κατηγοριών, συμπυκνώνοντας τις πολλαπλές εκφάνσεις, που αναδύθηκαν στο δημόσιο προσκήνιο κατά τη μαζική απεργία πείνας των μεταναστών.

Σε αδρές γραμμές, συνοψίζουμε τα συγκλίνοντα και τα διαφοροποιητικά σημεία που απορρέουν κατά τη σύγκριση σε *Καθημερινή*, *Ελευθεροτυπία* και *Αυγή*. Συνάγουμε πως πρώτον, το γεγονός της πανελλαδικής κινητοποίησης διαμαρτυρίας των μεταναστών, εγγράφηκε στην ειδησεογραφική θεματολογία, των τριών έντυπων μέσων ενημέρωσης, με ιδιαίτερη έμφαση κατά την πρώτη και τρίτη εξεταζόμενη περίοδο, και ακροθιγώς κατά το μεσοδιάστημα, με ευκρινείς διακυμάνσεις από εφημερίδα σε εφημερίδα. Δεύτερον, το σημασιολογικό περιεχόμενο καθώς και η διάρθρωση των θεματικών κατηγοριών, περί την κινητοποίηση διαμαρτυρίας των μεταναστών, αφενός, εμφορείται εν πολλοίς από τα πολιτικά ιδεώδη ή/και το εκάστοτε εκδοτικό ιδιοκτησιακό καθεστώς των εφημερίδων. Αφετέρου, αμφίδρομα διαμορφώνει και διαμορφώνεται από το δημόσιο λόγο και την κοινωνική δράση. Τρίτον, οι μορφολογικές επιλογές των τριών εφημερίδων, ως προς την πλαισίωση των θεματικών ενοτήτων, απορρέουν τόσο, από το γεγονός καθεαυτό, ως ενός επίκαιρου συμβάντος υψηλής ανθρωπιστικής επισφάλειας, όσο και από τα ιδιαίτερα υφολογικά χαρακτηριστικά των τριών εξεταζόμενων έντυπων μέσων επικοινωνίας.

9. Το μέλλον των (μεταναστευτικών) διεκδικήσεων διαρκεί πολύ

«Δεν έχουμε άλλο τρόπο για να ακουστεί η φωνή μας, για να μάθετε το δίκιο μας Τριακόσιοι (300) από εμάς ξεκινάμε Πανελλαδική Απεργία Πείνας σε Αθήνα και Θεσσαλονίκη, στις 25 του Γενάρη» με αυτό τον αγώνα συστήθηκαν στο δημόσιο χώρο κι έπειτα από 44 ημέρες απεργίας πείνας, το αμφίσημο διάβημα των απεργών πείνας έλαβε αίσια λήξης, «Ο αγώνας ολοκληρώθηκε. Με τα χαρτιά στο χέρι και το κεφάλι ψηλά επιστρέφουμε δικαιωμένοι στα σπίτια και τις δουλείες μας...»¹⁴⁵ επιτυγχάνοντας το ακατόρθωτο σε μια εξαιρετικά δυσμενή συγκυρία για τη χώρα.

Οι μετανάστες απεργοί πείνας, οδεύοντας προς το θάνατο, αντιστρέφουν τη διαλεκτική των *homines sacri*¹⁴⁶, και διεκδικούν την κοινωνική και θεσμική τους ορατότητα, αγωνιζόμενοι για αναγνώριση και αξιοπρέπεια στη ζωή και στην εργασία τους.

Στο διάστημα των 44 ημερών, η μαζική κινητοποίηση διαμαρτυρίας των μεταναστών κατόρθωσε να μετατοπίσει την κυρίαρχη ατζέντα της περιόδου, ως απόρροια τόσο της σθεναρής αντοχής και της αταλάντευτης αποφασιστικότητας, που επέδειξαν οι απεργοί πείνας στη διάρκεια του αγώνα τους, όσο και της κοινωνικής δυναμικής, που έλαβε χαρακτήρα κινήματος αλληλεγγύης πέραν των εγχώριων συνόρων, καθώς επίσης και της συμβολής των μέσων επικοινωνίας, που εγγράφοντας το ζήτημα στην ημερήσια διάταξή τους, το δημοσιοποίησαν ποικιλοτρόπως στο ευρύ κοινό. Σε αυτή την κατεύθυνση, οι μετανάστες απεργοί πείνας αφενός, συστήθηκαν στο δημόσιο χώρο, ως κοινωνικό και πολιτικό υποκείμενο φορέας θεμελιωδών δικαιωμάτων. Αφετέρου, επανέφεραν στον πολιτικό διάλογο, το επίμαχο ζήτημα της νομιμοποίησης των μη νόμιμων μεταναστών, διαμορφώνοντας τη μεταναστευτική ατζέντα στη βάση της διατύπωσης σαφών αιτημάτων και διεκδικητικού λόγου¹⁴⁷.

¹⁴⁵ <http://hungerstrike300.espivblogs.net/2011/03/13/keimeno-apergon-1332011/> Τελευταία πρόσβαση 5/2/2013.

¹⁴⁶ *homines sacri* «είναι τα άτομα που νομικά δεν υπάρχουν και άρα αποτελούν μη πρόσωπα, που το κράτος, οι εργοδότες, οι ιδιοκτήτες και η ξενοφοβική μειονότητα μπορούν να τα μεταχειριστούν με τον πιο σκληρό τρόπο», αναφέρεται στο Κώστας Δουζίνας, *Αντίσταση και φιλοσοφία στην κρίση. Πολιτική, ηθική και Στάση Σύνταγμα*, Αλεξάνδρεια, Αθήνα, 2011, σ. 147.

¹⁴⁷ Όπως αναφέρουν χαρακτηριστικά με ένα κείμενο που δημοσιεύτηκε στο ιστολόγιο της απεργίας πείνας «Για μας νομιμοποίηση δεν είναι ένα γενικό και αόριστο σύνθημα...» Βλ., <http://hungerstrike300.espivblogs.net/2011/02/22/apof-syn-aperg/> <http://hungerstrike300.espivblogs.net/2011/03/07/apantisi-apergon-703/> Τελευταία πρόσβαση 5/2/2013.

Κατόπιν πολλαπλών εκκλήσεων προς την πολιτική ηγεσία για την εκκίνηση των διαπραγματεύσεων με τους μετανάστες απεργούς πείνας, όντας στα νοσοκομεία η πλειονηφία τους, σε προ κωματώδη κατάσταση και με τον κίνδυνο να υποστούν μη αναστρέψιμες βλάβες στην υγεία τους, και των αλληπάλλληλων αρνήσεων της κυβέρνησης να συνομιλήσει μαζί τους. Επιτεύχθηκε, εν τέλει, στις 8 Μαρτίου, ένα βασικό consensus στην εκπλήρωση των αιτημάτων τους, τόσο για τους απεργούς πείνας όσο και για το σύνολο των μεταναστών και μεταναστριών, που διαβιούν στη χώρα¹⁴⁸.

Έκτοτε και με θρυαλλίδα τη μαζική απεργία πείνας των μεταναστών, επακολούθησαν τα κινήματα ανυπακοής και αντίστασης των κατοίκων της *Κερατέας* και του *Δεν Πληρώνω*, το κίνημα των πλατειών η *Στάση Σύνταγμα*, με κεντρική τους συνιστώσα την αντίδραση στο εντεινόμενο *μνημονιακό* καθεστώς, στη δημοκρατική ανεπάρκεια καθώς και στον αυταρχισμό της πολιτικής εξουσίας¹⁴⁹. Το πλέγμα της αντίστασης και της ανυπακοής δίνοντας το στίγμα της περιόδου, επέφερε μετασχηματισμούς στους πολιτικούς συσχετισμούς δυνάμεων της χώρας. Το πρόταγμα, εντούτοις, της θεσμικής ακύρωσης των μνημονιακών συμβάσεων και της εφαρμογής εναλλακτικών *αντιμνημονιακών* προτάσεων¹⁵⁰, παραμένει ανοιχτό επίδικο στην κατεύθυνση της αντίστασης και ανατροπής της ισχύουσας *κρυσιακής κατάστασης έκτακτης ανάγκης*¹⁵¹.

Διακύβευμα, άλλωστε, που εντάσσεται στην ευρύτερη αξίωση της κοινωνικής και πολιτικής ισονομίας όπως και της υπεράσπισης, διατήρησης και δημοκρατικότητας

¹⁴⁸ Συγκεκριμένα, βάσει του Άρθρου 24 του Νόμου 3907/2011, *Τόρση Υπηρεσίας Ασύλου και Υπηρεσίας Πρώτης Υποδοχής*, 26 Ιανουαρίου 2011, στους μετανάστες απεργούς πείνας αποδόθηκε καθεστώς ανοχής 6 μηνών ανανεώσιμο για περισσότερους μήνες, το οποίο θα εξετάζεται από την αστυνομία και θα αποφασίζεται η ανανέωση της άδειας παραμονής τους. Κατά το καθεστώς ανοχής θα δύνανται να ταξιδεύουν στην χώρα καταγωγής τους για ανθρωπιστικούς λόγους. Και επιπλέον, την κατοχύρωση για τους υπόλοιπους μετανάστες μετανάστριες, τη μείωση του προαπαιτούμενου χρόνου παραμονής στη χώρα σε 10ετία (από 12ετία) για την έκδοση ειδικής άδειας διαμονής, μολονότι η αρχική συμφωνία με την κυβέρνηση αφορούσε 8ετία, καθώς και μείωση του αριθμού των ενσήμων, από 200 σε 120, για ανανέωση της ετήσιας άδειας διαμονής τους, με την Κοινή Υπουργική Απόφαση *Χορήγηση & Ανανέωση Άδειας Διαμονής*, Απόφαση 15055/546, 25/8/201. Βλ. ενδεικτικά <http://omadadikigorwnnomothesia.blogspot.fr/> καθώς και στο Συνήγορο του Μετανάστη <http://www.synigoros.gr/?i=foreigner.el.metanastis-nomoi>

¹⁴⁹ Βλ. ενδεικτικά τη σύντομη μνεία αναφορικά με τα κινήματα ανυπακοής στο Κώστας Δουζίνας, *Αντίσταση και φιλοσοφία στην κρίση. Πολιτική, ηθική και Στάση Σύνταγμα*, ό.π., Κεφάλαιο 4, σελ. 142-165.

¹⁵⁰ Βλ. ενδεικτικά τα κάτωθι πονήματα που αποδοθούν την κυρίαρχη αφήγηση περί ελληνικής κρίσης, Χρήστος Λάσκος, Ευκλείδης Τσακαλώτος, *22 πράγματα που μας λένε για την ελληνική κρίση και δεν είναι έτσι*, ΚΥΜ, 2012. Νικόλας Σεβαστάκης, *Η τυραννία του αυτονόητου. Σχόλια για τον ψυχισμό της εποχής*, Ενθέματα της Αυγής, 2012.

¹⁵¹ Αθηνά Αθανασίου, *Η κρίση ως κατάσταση "έκτακτης ανάγκης". Κριτικές και αντιστάσεις*, Σαββάλας, 2012.

του πολιτεύματος. Καθόσον, έπειτα από τις πρόσφατες εκλογικές αναμετρήσεις της 6^{ης} Μαΐου και της 17^{ης} Ιουνίου 2012¹⁵², κατατέθηκε και ψηφίστηκε στη Βουλή το τρίτο κατά σειρά, *Μεσοπρόθεσμο Πλαίσιο Δημοσιονομικής Στρατηγικής 2013-2016*¹⁵³, γνωστό ως τρίτο μνημόνιο. Ενισχύοντας, καταυτό τον τρόπο, την καταβαράθρωση κεκτημένων εργασιακών δικαιωμάτων και κοινωνικών διεκδικήσεων, συνοδευόμενη ταυτόχρονα από ένα πρωτοφανές, για τα μεταπολιτευτικά ιστορικά δεδομένα, κράμα αυταρχικών και αντισυνταγματικών κυβερνητικών πρακτικών, με επιστρατεύσεις εργατικών απεργιών¹⁵⁴, και συνάμα απηνούς καταστολής και καταπάτησης θεμελιωδών ατομικών δικαιωμάτων, με βασανισμούς κρατουμένων, στρατόπεδα συγκέντρωσης μεταναστών, εντεινόμενους αστυνομικούς ελέγχους¹⁵⁵, ανάκληση νομοθετικών διατάξεων¹⁵⁶, καθώς και επιθέσεις ή/και δολοφονίες μεταναστών από νεοφασίστες¹⁵⁷.

Ως εκ τούτου, το μέλλον των μεταναστευτικών, κοινωνικών και πολιτικών επαναδιεκδικήσεων φαίνεται να *διαρκεί πολύ*¹⁵⁸.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

¹⁵² Κατά τις οποίες δεν στάθηκε εφικτό να σχηματίσουν μονοκομματική κυβέρνηση, συνθέτοντας εν τέλει μια τρικομματική διακυβέρνηση, απαρτιζόμενη από τη *Νέα Δημοκρατία*, το *ΠΑΣΟΚ* και τη *Δημοκρατική Αριστερά*, με πρωθυπουργό τον Αντώνη Σαμαρά. Βλ., περί των εκλογικών αποτελεσμάτων Μαΐου και Ιουνίου 2012 <http://ekloges.ypes.gr/>

¹⁵³ http://www.google.fr/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&sqi=2&ved=0CCsQFjAA&url=http%3A%2F%2Fwww.minfin.gr%2Fcontent-api%2F%2FbinaryChannel%2Fminfin%2Fdatastore%2Fa7%2F91%2Fb0%2Fa791b0bf4bc73a9679bac65792933157d4cf7b27%2Fapplication%2Fpdf%2F%25CE%259C%25CE%2595%25CE%25A3%25CE%259F%25CE%25A0%25CE%25A1%25CE%259F%25CE%2598%25CE%2595%25CE%25A3%25CE%259C%25CE%259F_2013.pdf&ei=RFAdUcz0LMGm0QWwkYC4DQ&usq=AFQjCNGTtkCP4v_gtI9DCLKZ4FBHivEqKA&sig2=p6IleTrvUVZziQ0XPfeGaA&bvm=bv.42452523,d.d2k

¹⁵⁴ Κήρυξη επιστράτευσης στους απεργούς στα μέσα μεταφοράς στις 24 Ιανουαρίου και στους ναυτεργάτες στις 5 Φεβρουαρίου 2013.

¹⁵⁵ Περί την Αστυνομική επιχείρηση *ΞΕΝΙΟΣ ΖΕΥΣ* για την αντιμετώπιση της μη νόμιμης μετανάστευσης. http://www.astynomia.gr/index.php?option=ozo_content&lang=%27..%27&perform=view&id=18437&Itemid=950&lang= Τελευταία πρόσβαση 5/2/2013.

¹⁵⁶ Αναφερόμαστε στην απόφαση του ΣτΕ περί αντισυνταγματικότητας διατάξεων του Νόμου 3838/2010, για την κτήση της ελληνικής ιθαγένειας σε παιδιά μεταναστών, που είτε έχουν γεννηθεί στην ελληνική επικράτεια είτε έχουν φοιτήσει σε ελληνικό σχολείο. Βλέπε ενδεικτικά <http://www.hllr.gr/details.php?id=738> <http://enthemata.wordpress.com/2013/02/10/tsitselikis-2/#more-10857> <http://enthemata.wordpress.com/2013/02/10/an-kou-lia/#more-10864>

¹⁵⁷ Στις 17 Ιανουαρίου 2013 δολοφονείται ο Shehzad Luqman (Σαχτζάτ Λουκμάν), μετανάστης από το Πακιστάν. http://www.astynomia.gr/index.php?option=ozo_content&lang&perform=view&id=23977&Itemid=1028 Τελευταία πρόσβαση 5/2/2013. Καθώς επίσης και ο Babacar Ndiaye (Μαμπακάρ Ντιαέ) από τη Σενεγάλη, βρέθηκε νεκρός στις ράγες του τρένου στον ηλεκτρικό σταθμό του ΗΣΑΠ στο Θησείο, κατόπιν καταδίωξης του από τη δημοτική αστυνομία.

¹⁵⁸ Παραφράζοντας τον τίτλο του αυτοβιογραφικού πονήματος του γάλλου μαρξιστή φιλοσόφου Λουί Αλτουσέρ, *Το μέλλον διαρκεί πολύ. Τα γεγονότα*, Άγγελος Ελεφάντης, Ρούλα Κυλινθηρέα (μτφρ), Ο Πολίτης, Αθήνα, 1992.

Βιβλιογραφία

I. Ελληνόγλωσση

Agamben G., *Homo Sacer. Κυρίαρχη εξουσία και γυμνή ζωή*, Γ. Σταυρακάκης (επιμ.), Scripta, Αθήνα, 2005.

Αθανασίου Α., *Η κρίση ως κατάσταση "έκτακτης ανάγκης"*. Κριτικές και αντιστάσεις, Σαββάλας, 2012.

Αλτουσέρ Λ., *Το μέλλον διαρκεί πολύ. Τα γεγονότα*, Α. Ελεφάντης, Ρ. Κυλιντηρέα (μτφρ), Ο Πολίτης, Αθήνα, 1992.

Anderson P., *Ο δυτικός μαρξισμός*, Κέδρος, Αθήνα, 2005. Προσβάσιμο <http://fr.scribd.com/doc/107152258/%CE%A0%CE%AD%CF%81%CF%85-%CE%86%CE%BD%CF%84%CE%B5%CF%81%CF%83%CE%BF%CE%BD-%CE%9F-%CE%B4%CF%85%CF%84%CE%B9%CE%BA%CF%8C%CF%82-%CE%BC%CE%B1%CF%81%CE%BE%CE%B9%CF%83%CE%BC%CF%8C%CF%82>

Αρανίτου Β., Παπαβλασόπουλος Ε., Σπουρδαλάκης Μ., «Από την πολυεπίπεδη διακυβέρνηση στο ... Μνημόνιο: Το "χρονικό" μιας προαναγγελλείσας κρίσης», *Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών*, 134-135, Α' - Β' 2011, 37-50.

Balandier G., *Πολιτική ανθρωπολογία*, Παπαζήσης, Αθήνα, 1990.

Βαρουξή Χ., «Μεταναστευτική πολιτική και Δημόσια Διοίκηση: μια ανθρωποδικαιωματική προσέγγιση. Συμπεράσματα έρευνας πεδίου», στο Χ. Βαρουξή, Ν. Σαρρή, Α. Φραγκίσκου (επιμ.), Ι. Τσίγκανου (επιστημονική υπεύθυνη υποέργου), *Όψεις μετανάστευσης και μεταναστευτικής πολιτικής στην Ελλάδα σήμερα*, ΕΚΚΕ, Αθήνα, 2009, σ. 101-122 Προσβάσιμο στο http://www2.ekke.gr/open_books/EKKE_BOOK_10.pdf

Βέλτσος Γ. (επιμ.), *Η διαμάχη. Κείμενα για τη Νεοτερικότητα*, Πλέθρον, Αθήνα, 2004.

Βλάχου Α., Θεοχαράκης Ν., Μυλωνάκης Δ. (επιμ.), *Οικονομική κρίση και Ελλάδα*, Gutenberg - Γιώργος & Κώστας Δαρδανός, 2011.

Claudin F., *Ευρωκομμουνισμός και σοσιαλισμός*, Μπουκουμάνης, Αθήνα, 1978.

Γεωργαράκης Ν., «Η Μεταναστευτική Πολιτική: Στάσεις και Αντιστάσεις στην Ελληνική Διοίκηση», στο Χ. Βαρουξή, Ν. Σαρρή, Α. Φραγκίσκου (επιμ.), Ι. Τσίγκανου (επιστημονική υπεύθυνη υποέργου), *Όψεις μετανάστευσης και μεταναστευτικής πολιτικής στην Ελλάδα σήμερα*, ΕΚΚΕ, Αθήνα, 2009, σ. 33-60.

Γεωργούλας Σ., 2001, «Η νέα μεταναστευτική κοινωνική πολιτική στην Ελλάδα και η νομιμοποίησή της», στο Αθ. Μαρβάκης, Δ. Παρσάνογλου, Μ. Παύλου (επιμ.), *Μετανάστες στην Ελλάδα*, Αθήνα, Ελληνικά Γράμματα, 7η έκδοση, 2009, σ. 199-226.

Γκλαρνέτατζης Ν., 2001, «Μια ματιά στο αντιρατσιστικό κίνημα στην Ελλάδα-Η περίπτωση της Αντιρατσιστικής Πρωτοβουλίας Θεσσαλονίκης», στο Αθ. Μαρβάκης, Δ. Παρσάνογλου, Μ. Παύλου (επιμ.), *Μετανάστες στην Ελλάδα*, Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα, 7η έκδοση, 2009, σ. 391-400.

Dearing J. W., Rogers E. M., *Ορίζοντας τα θέματα. Τα ΜΜΕ, οι πολιτικοί και το κοινό*, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα, 2005.

Della Porta D., Diani M., *Κοινωνικά κινήματα. Μια εισαγωγή*, Σ. Σεφεριάδης (επιμ.), Κριτική, Αθήνα, 2010.

Δεμερτζής Ν., *Πολιτική Επικοινωνία, διακινδύνευση, δημοσιότητα, διαδίκτυο*, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα, 2002.

Δοξιάδης Κ., *Ανάλυση λόγου. Κοινωνικο-φιλοσοφική θεμελίωση*, Πλέθρον, Αθήνα, 2008.

Δουζίνας Κ., *Αντίσταση και φιλοσοφία στην κρίση. Πολιτική, ηθική και Στάση Σύνταγμα*, Αλεξάνδρεια, Αθήνα, 2011.

Ζέρη Π., *Θεσμοί Εποπτείας στο Ραδιοτηλεοπτικό Σύστημα. Στόχοι, διαδικασίες, δυνατότητες δράσης*, Οδυσσέας, Αθήνα, 1996.

Foucault M., *Η αρχαιολογία της γνώσης*, Εξάντας, Αθήνα, 1987.

Foucault M., *Η ιστορία της σεξουαλικότητας. Η βούληση για γνώση*, Πλέθρον, Αθήνα, 2011.

Foucault M., *Η τάξη του λόγου*, Ηριδανός, Αθήνα, 1977.

Habermas J., «Ο επικοινωνιακός λόγος: μια άλλη δυνατότητα εξόδου από τη φιλοσοφία του υποκειμένου», στο Γ. Βέλτσος (επιμ.), *Η διαμάχη. Κείμενα για τη Νεωτερικότητα*, Πλέθρον, Αθήνα, 2004, σ.73-82.

Habermas J., *Ο φιλοσοφικός λόγος της Νεωτερικότητας*, Αλεξάνδρεια, Αθήνα, 1993.

Habermas J., *Αλλαγή δομής της δημοσιότητας : έρευνες πάνω σε μια κατηγορία της αστικής κοινωνίας*, νήσος, Αθήνα, 1997.

Hall S., Gieben B., *Η διαμόρφωση της νεωτερικότητας. Οικονομία, κοινωνία, πολιτική, πολιτισμός*, Θ. Τσακίρης, Β. Τσακίρης (μτφρ.), Σαββάλας, Αθήνα, 2003.

Hall S., Held D, McGrew A., *Η νεωτερικότητα σήμερα. Οικονομία, κοινωνία, πολιτική, πολιτισμός*, Θ. Τσακίρης, Β. Τσακίρης (μτφρ.), Σαββάλας, Αθήνα, 2003.

Hering G., *Τα πολιτικά κόμματα στην Ελλάδα 1821-1936*, Θ. Παρασκευόπουλος (μτφρ.), MIET, Αθήνα, 2008.

Ιατρίδης Γ. Ο. (επιμ.), *Η Ελλάδα στη δεκαετία 1940-1950. Ένα έθνος σε κρίση*, Μαργαρίτα Δρίτσα-Αμαλία Λυκιαρδοπούλου (μτφρ.), Θεμέλιο, Αθήνα, 1984.

Καρύδης Β., *Η εγκληματικότητα των μεταναστών στην Ελλάδα. Ζητήματα θεωρίας και αντεγκληματικής πολιτικής*, Παπαζήσης, Αθήνα, 1996.

Κομνηνού Μ., *Από την αγορά στο θέαμα. Μελέτη για τη συγκρότηση της δημόσιας σφαίρας και του κινηματογράφου στη σύγχρονη Ελλάδα 1950-2000*, Παπαζήσης, Αθήνα, 2002.

Κοντιάδης Ξ. Ι., Παπαθεοδώρου Θ. Π. (επιμ.), *Η μεταρρύθμιση της μεταναστευτικής πολιτικής*, Παπαζήσης, Αθήνα, 2007.

Κουντούρη Φ., «Ο οικονομικός μετανάστης στην πολιτική ατζέντα: Η δημόσια συγκρότηση του μεταναστευτικού ζητήματος στη μεταπολίτευση», *Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών*, 128 Α΄, 2009.

Κουντούρη Φ., *Ο μετανάστης στον ελληνικό Τύπο: 1950-2005. Η περίπτωση της εφημερίδας Τα Νέα*, Κείμενα Εργασίας, Νο15, ΕΚΚΕ, Αθήνα, 2008.

Κουντούρη Φ., *Πολιτική Δημοσιότητα και Εξουσία, Κόμματα και ΜΜΕ στην Ελλάδα τη δεκαετία του 2000*, Τυπωθήτω - Γιώργος Δαρδανός, Αθήνα, 2011.

Κυριαζή Ν., *Η κοινωνιολογική έρευνα. Κριτική επισκόπηση των μεθόδων και των τεχνικών*, Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα, 2003.

Κωνσταντινίδου Χ., *Κοινωνικές αναπαραστάσεις του εγκλήματος. Η εγκληματικότητα των Αλβανών μεταναστών στον αθηναϊκό Τύπο*, Αντ. Ν. Σάκκουλας, Αθήνα-Κομοτηνή 2001.

Lagroye J., *Πολιτική Κοινωνιολογία*, τυπωθήτω-Γιώργος Δαρδανός, Αθήνα, 2008.

Λέανδρος Ν., *Μαζικά Έντυπα Επικοινωνίας στην Ελλάδα. Οικονομικές και Τεχνολογικές Προσεγγίσεις*, Δελφίνι, Αθήνα, 1992.

Λάσκος Χ., Τσακαλώτος Ε., *22 πράγματα που μας λένε για την ελληνική κρίση και δεν είναι έτσι*, ΚΨΜ, 2012.

Λεάνδρος Ν., Παπαδοπούλου Δ., Ψύλλα Μ., «Η “κρίση” τον τύπο. Μια θεματική και γλωσσολογική ανάλυση», *Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών*, 134-135, Α΄ - Β΄ 2011, 237-255.

Λυμπεράτος Μ. Π., *Από το ΕΑΜ στην ΕΔΑ. Η ραγδαία ανασυγκρότηση της ελληνικής Αριστεράς και οι μετεμφυλιακές πολιτικές αναγκαιότητες*, Στοχαστής, Αθήνα, 2011.

Μ. ΜακΚομπς , Ε. Εϊνσίντελ, Ντ. Ουίβερ, *Τα μέσα μαζικής ενημέρωσης και η διαμόρφωση της κοινής γνώμης*, Στέλιος Παπαθανασόπουλος (επιμ.), Καστανιώτης, Αθήνα, 1996.

Meynaud J., Μερλόπουλος Π., Νοταράς Γ., *Οι πολιτικές δυνάμεις στην Ελλάδα*, Α΄ και Β΄ τόμος, Στ. Στεφάνου (επιμ.), Π. Μερλόπουλος (μτφρ.), Σαββάλας, Αθήνα, 2002.

Μοσχοπούλου Α., *Η εγκληματικότητα των μεταναστών. Απεικόνιση του φαινομένου στον απογευματινό τύπο 1990-1999*, Αντ. Ν. Σάκκουλας, Αθήνα, 2005.

Μουρίκη Α., Μπαλούρδος Δ., Παπαλιού Ό., κ.ά. (επιμ), *Το Κοινωνικό Πορτραίτο της Ελλάδας 2012. Όψεις της κρίσης*, ΕΚΚΕ, Αθήνα, 2012. Διαθέσιμο <http://www2.ekke.gr/main.php?id=382>.

Μπάγκαβος Χ., Παπαδοπούλου Δ., *Μεταναστευτικές τάσεις και ευρωπαϊκή μεταναστευτική πολιτική*, ΙΝΕ-ΓΣΕΕ-ΑΔΕΔΥ, Αθήνα, 2002.

Μπαλάφας Γ., *20 χρόνια χρειάστηκαν. Το χρονικό του εγχειρήματος του Συνασπισμού*, νήσος, Αθήνα, 2012.

Μπενάκης Θ., «Ελευθεροτυπία», στο Λ. Δρούλια, Γ. Κουτσοπανάγου, (επιμ.), *Εγκυκλοπαίδεια του Ελληνικού τύπου 1784-1974*, Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών, Ινστιτούτο Νεοελληνικών Ερευνών, Αθήνα, 2008, Β΄, σ. 121-122.

Μπενάς Γ., *Το ελληνικό '68: Συμβολή στην ιστορία του ΚΚΕ Εσωτερικού. Η ρήξη και η γέννηση του ΚΚΕ Εσωτερικού - Η ανανεωτική πορεία του*, Θεμέλιο, Αθήνα, 2011.

Muller P., Surel Y., *Η ανάλυση των πολιτικών του κράτους. Ανάλυση των Δημόσιων πολιτικών*, Τυπωθήτω - Γιώργος Δαρδανός, Αθήνα, 2002.

Παπαδημητρίου Δ., «Η Καθημερινή», στο Λ. Δρούλια, Γ. Κουτσοπανάγου, (επιμ.), *Εγκυκλοπαίδεια του Ελληνικού τύπου 1784-1974*, Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών, Ινστιτούτο Νεοελληνικών Ερευνών, Αθήνα, 2008, Β', σ. 476-477.

Παπαδημητρίου Δ., *Από τον λαό των νομιμοφρόνων στο έθνος των εθνοκοφρόνων, Η συντηρητική σκέψη στην Ελλάδα 1922-1967*, Σαββάλας, Αθήνα, 2006.

Παπαθανασίου Ι., «Η Αυγή», στο Λ. Δρούλια, Γ. Κουτσοπανάγου, (επιμ.), *Εγκυκλοπαίδεια του Ελληνικού τύπου 1784-1974*, Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών, Ινστιτούτο Νεοελληνικών Ερευνών, Αθήνα, 2008, Α', σελ. 319-322.

Παπαθανασίου Ι., *Ενιαία Δημοκρατική Αριστερά. Το αρχείο 1951-1967*, Θεμέλιο, Αθήνα, 2001.

Παύλου Μ., «“Οι λαθρέμποροι του φόβου”»: ρατσιστικός λόγος και μετανάστες στον τύπο μιας υποψήφιας μητρόπολης», στο Α. Μαρβάκης, Δ. Παρσάνογλου, Μ. Παύλου (επιμ.), *Μετανάστες στην Ελλάδα*, Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα, 7η έκδοση, 2009, σ. 147, 127-162.

Παύλου Μ., «Λόγος και Πολιτικές για τους μετανάστες», στο Μίλτος Παύλου, Αθηνά Σκουλαρίκη (επιμ.), *Μετανάστες και Μειονότητες*, Σειρά μελετών ΚΕΜΟ Β' 3, Βιβλιόραμα, Αθήνα, 2009, σ. 21-55.

Παύλου Μ., «Η Ελλάδα της μετανάστευσης με αριθμούς», στο Μ. Παύλου, Δ. Χριστόπουλος (επιμ.), *Η Ελλάδα της μετανάστευσης. Κοινωνική συμμετοχή, δικαιώματα και ιδιότητα του πολίτη*, Κριτική, Αθήνα, 2004 σ. 367-402.

Παύλου Μ., «Οι μετανάστες "σαν κι εμάς": όψεις της απόκρισης στο μεταναστευτικό φαινόμενο στην Ελλάδα και την Ευρώπη», στο Μ. Παύλου, Δ. Χριστόπουλος (επιμ.), *Η Ελλάδα της μετανάστευσης. Κοινωνική συμμετοχή, δικαιώματα και ιδιότητα του πολίτη*, Κριτική, Αθήνα, 2004 σ. 62. 39-87.

Phillips L., Jorgensen M. W., *Ανάλυση λόγου. Θεωρία και μέθοδος*, Γ. Σταυρακάκης (επιμ.), Παπαζήσης, Αθήνα, 2009.

Σαρρής Ν., «Οι αντιφατικές διαστάσεις της μεταναστευτικής πολιτικής στην Ευρωπαϊκή Ένωση», στο Χ. Βαρουξή, Ν. Σαρρής, Α. Φραγκίσκου (επιμ.), Ι. Τσίγκανου (επιστημονική υπεύθυνη υποέργου), *Όψεις μετανάστευσης και μεταναστευτικής πολιτικής στην Ελλάδα σήμερα*, ΕΚΚΕ, Αθήνα, 2009, σ. 61-84.

Σεβαστάκης Ν., *Η τυραννία του αυτονόητου. Σχόλια για τον ψυχισμό της εποχής, Ενθέματα της Αυγής*, 2012.

Σεραφετινίδου Μ., *Κοινωνιολογία των Μέσων Μαζικής Επικοινωνίας*, Gutenberg, Αθήνα, 1991.

Σεφεριάδης Σ., «Συγκρουσιακή πολιτική, συλλογική δράση, κοινωνικά κινήματα: μια αποτύπωση», *Ελληνική Επιθεώρηση Πολιτικής Επιστήμης*, τχ. 27, Μάιος 2006, σ.7-42.

Skinner Q., *Μετά τον εμπειρισμό-Φιλοσοφία και σύγχρονες θεωρητικές αναζητήσεις στις επιστήμες του ανθρώπου: Hans-Georg Gadamer, Jacques Derrida, Michael Foucault, Thomas Kuhn, John Rawls, Jurgen Habermas, Louis Althusser, Claude Levi-Strauss, ιστορικοί των Annales*, Κάτοπτρο, Αθήνα, 2006.

Σταθοπούλου Θ., «Μετανάστες και μετανάστευση στον ελληνικό τύπο 2003-2006», στο Χ. Βαρουξή, Ν. Σαρρής, Α. Φραγκίσκου (επιμ.), Ι. Τσίγκανου (επιστημονική υπεύθυνη υποέργου), *Όψεις μετανάστευσης και μεταναστευτικής πολιτικής στην Ελλάδα σήμερα*, ΕΚΚΕ, Αθήνα, 2009, σ. 218-219.

Σωτηρόπουλος Δ. Α., Νικολακόπουλος Η., Λυριντζής Χ., *Κοινωνία και πολιτική: όψεις της Γ' ελληνικής δημοκρατίας 1974-1994*, Θεμέλιο, Αθήνα, 1996.

Tilly Ch., *Κοινωνικά κινήματα 1768-2004*, Σαββάλας, Αθήνα, 2010.

Tilly Ch., *Οι ευρωπαϊκές επαναστάσεις 1492-1992*, Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα, 1998.

Τρίκκας Τ., *ΕΔΑ 1951-1967. Το νέο πρόσωπο της αριστεράς*, Θεμέλιο, Αθήνα, 2009.

Τσίγκανου Ι., Λαμπράκη Ι., Φατούρου Ι., Χαϊνός Ε. (επιμ.), *Μετανάστευση και εγκληματικότητα-Μύθοι και πραγματικότητα*, ΕΚΚΕ, Αθήνα, 2010. Προσβάσιμο στο http://www2.ekke.gr/open_books/EKKE_BOOK_11.pdf.

Ύπατη Αρμοστεία Ο.Η.Ε. για τους Πρόσφυγες, *Επετηρίδα δικαίου προσφύγων και αλλοδαπών 2010*, Σάκκουλας Αντ. Ν., Αθήνα, 2012.

Υφαντόπουλος Α., «Η οργανωτική ανάπτυξη του “Ρήγα Φεραίου” στα πρώτα μεταδικτατορικά χρόνια. Η περίπτωση των συνοικιακών οργανώσεων της Αθήνας», στο Β. Καραμανωλάκης, Ε. Ολυμπίτου, Ι. Παπαθανασίου (επιμ.), *Η ελληνική νεολαία στον 20ό αιώνα. Πολιτικές διαδρομές, κοινωνικές πρακτικές και πολιτιστικές εκφράσεις*, Θεμέλιο, Αρχαία Σύγχρονης Κοινωνικής Ιστορίας, Ινστιτούτο Νίκος Πουλαντζάς, Αθήνα, 2010, σ. 94-99.

Χριστόπουλος Δ., *Ποιός είναι Έλληνας πολίτης; Το καθεστώς ιθαγένειας από την ίδρυση του ελληνικού κράτους ως τις αρχές του 21ου αιώνα*, Βιβλιόραμα, Αθήνα, 2012.

Ψύλλα Μ., «Το μήνυμα ως αντικείμενο ερμηνείας και ανάλυσης στο πλαίσιο της επικοινωνιακής πράξης», στο Γ. Παπαγεωργίου (επιμ.), *Μέθοδοι στην κοινωνιολογική έρευνα*, Τυπωθήτω - Γιώργος Δαρδανός, Αθήνα, 2004, σ. 73-113.

Ψύλλα Μ., *Η Πολιτική ως δράση και λόγος*, Εκδόσεις Τυπωθήτω - Γιώργος Δαρδάνος, Αθήνα, 2003.

Ψύλλα Μ., *Μεθοδολογία της ανάλυσης ενός γεγονότος από τον έντυπο λόγο*, Τυπωθήτω - Γιώργος Δαρδάνος, Αθήνα, 2010.

Ψυχογιός Δ. Κ., *Τα Έντυπα Μέσα Επικοινωνίας. Από τον πηλό στο δίκτυο*, Καστανιώτη Αθήνα, 2004.

Ψυχοπαίδης Κ. «Δημόσιος χώρος και κοινωνικές πολιτικές αξίες», *Πολιτική μέσα στις έννοιες*, νήσος, Αθήνα, 1997, σ. 210-229.

II. Ξενόγλωσση

Abastado C., *Messages des médias*, CEDIC, Paris, 1980.

Bardin L., *L'analyse de contenu*, Presses Universitaires de France, Paris, 1989.

Cobb R., Elder Ch., *Participation in American politics. The dynamics of Agenda-building*, Johns Hopkins, University Press, Baltimore/Londres, 1983, 2nd edition.

Cobb R., Elder Ch., Ross J. K., Ross M. H., “Agenda building as a comparative political process”, *The American Political Science Review*, 70 (1), 1976, p.126-138.

Διαθέσιμο στο
http://www.unc.edu/~fbaum/teaching/POLI891_Sp10/articles/Cobb_Ross_and_Ross_1976.pdf

Cohen B., *The press and foreign policy*, NJ: Princeton University Press, Princeton, 1963.

Garraud Ph., «Politiques nationales: élaboration de l'agenda », *L'Année sociologique*, vol. 40, 1990, p. 17-41.

Ghiglione R. et alii, *Manuel d'analyse de contenu*, A. Colin, Paris, 1980.

Kountouri F., *L'agenda politique au quotidien. La construction des problèmes publics en Grèce*, Thèse de Doctorat, Paris, Panthéon-Sorbonne I, 2006.

McCombs M., Shaw D., “The agenda-setting function of Mass Media”, *Public Opinion Quarterly*, 1972, pp.176-187.

Paillé P., Mucchielli A., *L'analyse qualitative en sciences humaines et sociales*, Armand Colin, Paris, 2003.

Quéré L., “L'espace public: de la théorie politique à la métathéorie sociologique”, στο *Quaderni*, N.18, *Les espaces publics*, Automne 1992, pp. 75-92. Διαθέσιμο στο: http://www.persee.fr/web/revues/home/prescript/article/quad_09871381_1992_num_18_1_972

Siméant J., «La violence d'un répertoire: les sans-papiers en grève de la faim», *Cultures & Conflits*, 09-10, 1993, p. 1-15. Διαθέσιμο στο <http://conflits.revues.org/index218.html>.

Siméant J., *La grève de la faim*, Presse de Sciences Po, Paris, 2009.

III. Νομικές Πηγές

Μεσοπρόθεσμο Πλαίσιο Δημοσιονομικής Στρατηγικής 2013-2016.

http://www.google.fr/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&sqi=2&ved=0CCsQFjAA&url=http%3A%2F%2Fwww.minfin.gr%2Fcontent-api%2F%2FbinaryChannel%2Fminfin%2Fdatastore%2Fa7%2F91%2Fb0%2Fa791b0bf4bc73a9679bac65792933157d4cf7b27%2Fapplication%2Fpdf%2F%25CE%259C%25CE%2595%25CE%25A3%25CE%259F%25CE%25A0%25CE%25A1%25CE%259F%25CE%2598%25CE%2595%25CE%25A3%25CE%259C%25CE%259F_2013.pdf&ei=RFAdUcz0LMGm0QWwkYC4DQ&usg=AFQjCNGTkCP4v_gtI9DCLKZ4FBHiuvEqKA&sig2=p6IleTrvUVZZiq0XPfeGaA&bvm=bv.42452523,d.d2k

Νόμος 1975/1991, *Είσοδος-έξοδος, παραμονή, εργασία, απέλαση αλλοδαπών, διαδικασία αναγνώρισης προσφύγων και άλλες διατάξεις*, 4 Δεκεμβρίου 1991.

http://www.et.gr/ids-nph/search/pdfViewerForm.html?args=5C7QrtC22wGVo0BSic6eqXdtvSoClrL8yb7l1HobT0h5MXD0LzQTLWPU9yLzB8V68knBzLCmTXKaO6fpVZ6Lx3UnKl3nP8NxdnJ5r9cmWyJWelDvWS_18kAEhATUkJb0x1LIdQ163nV9K--td6SIueeIJoJs1I6VdeUr6rm8dH48BoqugQMf4xf9ptudgeYw

Νόμος 2910/2001, *Είσοδος και παραμονή αλλοδαπών στην Ελληνική Επικράτεια. Κτήση της ελληνικής ιθαγένειας με πολιτογράφηση*, 2 Μαΐου 2001.

http://www.et.gr/ids-nph/search/pdfViewerForm.html?args=5C7QrtC22wHgZIpql00T4HdtvSoClrL8r598mVlpWhjtIl9LGdkF53UIxsx942CdyqxSQYNuqAGCF0IfB9HI6qSYtMQEkEHLwnFqmgJSA5WIsluV-nRwO1oKqSe4BlOTSpEWYhszF8P8UqWb_zFijGyQaXOfIMvGdYZ1iQoCDRzEqRHm3k4nRwq2YCFqFiAP

Νόμος 3386/2005, *Είσοδος, διαμονή και κοινωνική ένταξη υπηκόων τρίτων χωρών στην Ελληνική Επικράτεια*, 23 Αυγούστου 2005.

http://www.et.gr/ids-nph/search/pdfViewerForm.html?args=5C7QrtC22wHrZvzjsKBkq3dtvSoClrL8t1gGx0xF8l15MXD0LzQTLWPU9yLzB8V68knBzLCmTXKaO6fpVZ6Lx3UnKl3nP8NxdnJ5r9cmWyJWelDvWS_18kAEhATUkJb0x1LIdQ163nV9K--td6SIuR5ONx6WQQBheVTPaBfRs8y7W086C_AHDuuZqKvVkkq-f

Νόμος 3838/2010, *Σύγχρονες διατάξεις για την Ελληνική Ιθαγένεια και την πολιτική συμμετοχή ομογενών και νομίμως διαμενόντων μεταναστών και άλλες ρυθμίσεις*, 24 Μαρτίου 2010.

<http://www.et.gr/ids-nph/search/pdfViewerForm.html?args=5C7QrtC22wGYK2xFpSwMnXdtvSoClrL8mLbN9MULyzrtIl9LGdkF53UIxsx942CdyqxSQYNuqAGCF0IfB9HI6qSYtMQEkEHLwnFqmgJSA5WIsluV->

nRwO1oKqSe4BlOTSpEWYhszF8P8UqWb_zFijB9UIgXvF7adz4j0BgDMm_MGD
vIFgwiKJHMwNyW089aQ

Προεδρικά Διατάγματα, του Υπουργείου Εργασίας, 358&359/28 Νοεμβρίου 1997.

http://www.et.gr/idos-nph/search/pdfViewerForm.html?args=5C7QrtC22wEWFzYWFtEvQndtvSoClrL847AG_mgQA5p5MXD0LzQTLWPU9yLzB8V68knBzLCmTXKaO6fpVZ6Lx3UnKl3nP8NxdnJ5r9cmWyJWelDvWS_18kAEhATUkJb0x1LIdQ163nV9K--td6SIuXDExcC8cVPnrSY-ox8Kcb4gSSSAiV9JnYm47fawrNBL

Νόμος 3907/2011, *Τύρωση Υπηρεσίας Ασύλου και Υπηρεσίας Πρώτης Υποδοχής*, 26 Ιανουαρίου 2011.

http://www.dspatras.gr/v2/attachments/article/3099/n_3907_2011%20%281%29.pdf

Κοινή Υπουργική Απόφαση. 15055/546 - 25/8/2011, *Χορήγηση & Ανανέωση Άδειας Διαμονής*

http://www.et.gr/idos-nph/search/pdfViewerForm.html?args=5C7QrtC22wFYAFdDx4L2G3dtvSoClrL8aNhcfNN6bEUfP1Rf9veiteJInJ48_97uHrMts-zFzeyCiBSQOpYnTy36MacmUFCx2ppFvBej56Mmc8Qdb8ZfRJqZnsIAdk8Lv_e6czmhEembNmZCMxLMtXmnSnZaS22cR9qnUmKyAlqDA2yxUko8mBQUHOu6LMfg

IV. Δικτυακοί Τόποι

Ανοιχτή Πρωτοβουλία Αλληλεγγύης στους 300 Μετανάστες Απεργούς Πείνας στην Θεσσαλονίκη

<http://allilmap.wordpress.com/>

Αποτελέσματα δημοτικών και βουλευτικών εκλογών

<http://ekloges-prev.singularlogic.eu>

Δράση του Χαροκοπείου Πανεπιστημίου-Τμήμα Γεωγραφίας με τίτλο: «Συγκέντρωση στοιχείων για Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις (Μ.Κ.Ο.) και Συλλόγους Μεταναστών που δραστηριοποιούνται στην ελληνική επικράτεια σε θέματα μετανάστευσης», Δεκέμβριος 2009.

<http://galaxy.hua.gr/~metanastes/>

Ελευθεροτυπία

www.enet.gr

Ελληνική Ένωση για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου

<http://www.hlhr.gr>

Ελληνικό Φόρουμ Μεταναστών

<http://www.migrant.gr>

Ενθέματα της Κυριακάτικης Αυγής

<http://enthemata.wordpress.com/about/>

Ένωση Ιδιοκτητών Ημερησίων Εφημερίδων

<http://www.eihea.gr>

Η Αυγή

www.avgi.gr

Η Εφημερίδα των Συντακτών

<http://www.efsyn.gr/?p=78>

Η Καθημερινή

www.kathimerini.gr

Ιστότοπος Εκπροσώπου Συντακτών της «Ελευθεροτυπίας»

http://ekprosoposeleftherotypias.blogspot.gr/2012/06/blog-post_05.html

Ιστότοπος Πανελλαδικής Απεργίας Πείνας Μεταναστών

<http://hungerstrike300.espivblogs.net>

Καμπάνια «όχι στο Ρατσισμό από την κούνια»

<http://www.kounia.org/>

Κύκλος Συγκρουσιακής Πολιτικής

<http://contentiouspoliticscircle1.blogspot.gr/>

Ομάδα Δικηγόρων για τα δικαιώματα μεταναστών και προσφύγων

<http://omadadikigorwnnomothesia.blogspot.fr/>

Όμιλος «Αριστόβουλος Μάνεσης»

<http://constitutionalism.gr>

Συνήγορος του Μετανάστη

<http://www.synigoros.gr/?i=foreigner.el.metanastis-nomoi>

Τηλεοπτικός και ραδιοσταθμός ΣΚΑΪ

<http://www.skai.gr/>

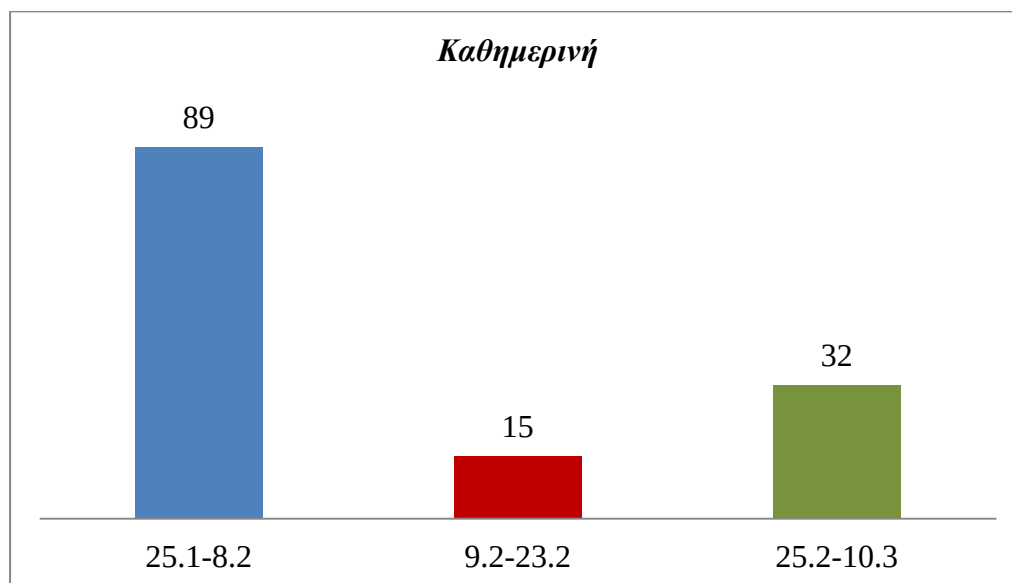
Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους πρόσφυγες

<http://www.unhcr.gr>

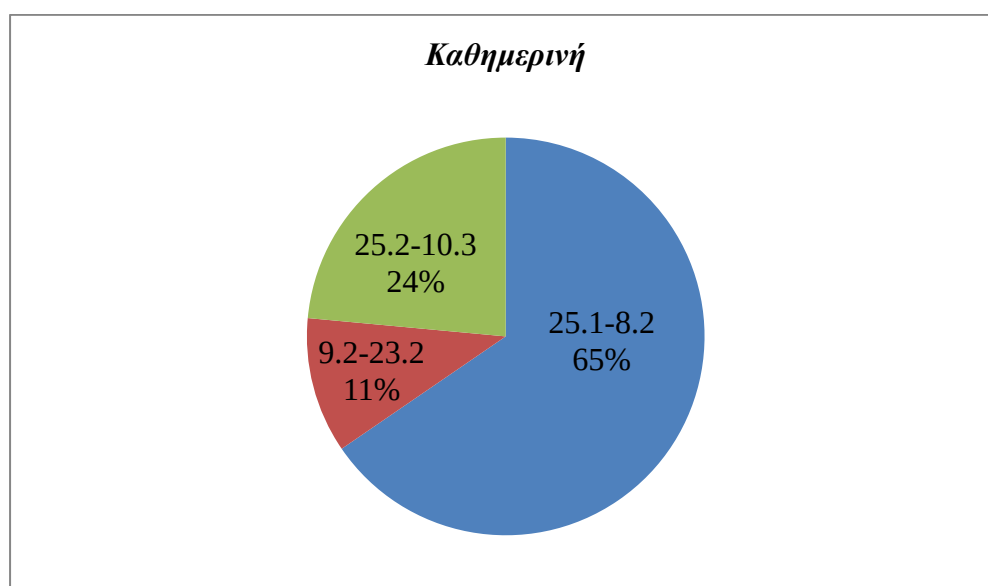


Παράρτημα

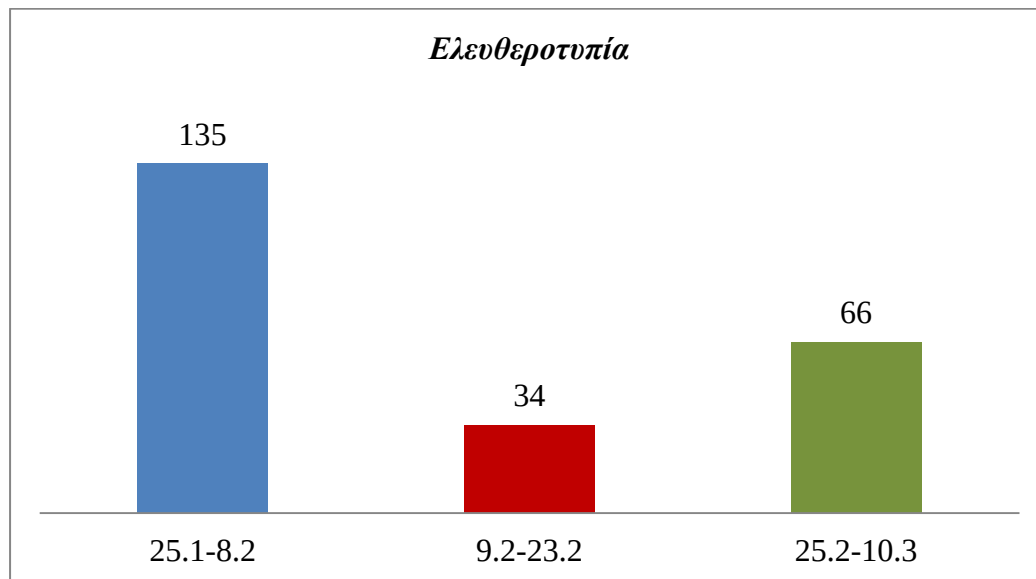
Διάγραμμα 4.1 *Καθημερινή* – Συνολικός αριθμός δημοσιευμάτων ανά τις τρεις χρονικές περιόδους, από 25.1 έως 10.3.2011.



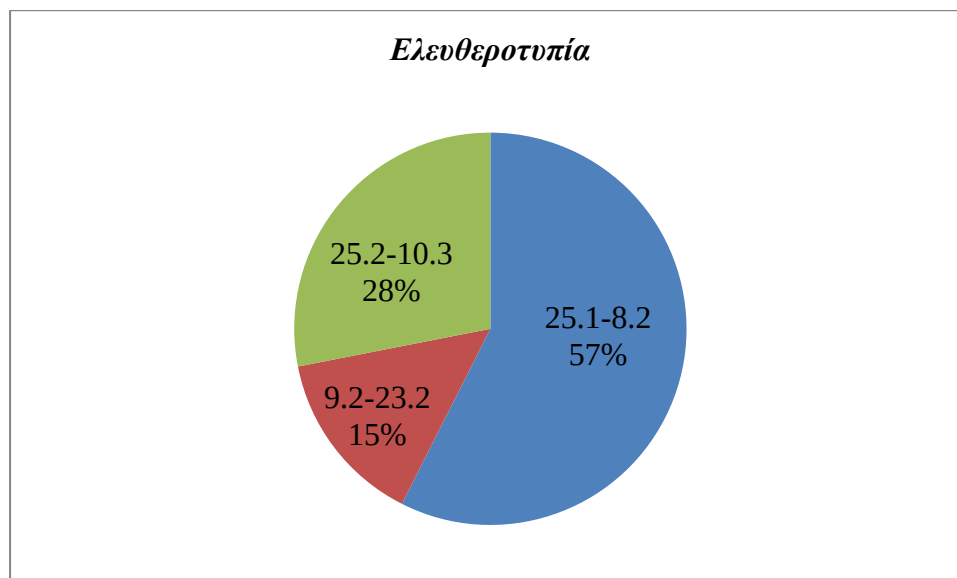
Γράφημα 4.2 *Καθημερινή* – Συνολικό ποσοστό ανά τις τρεις χρονικές περιόδους από 25.1 έως 10.3.2011.



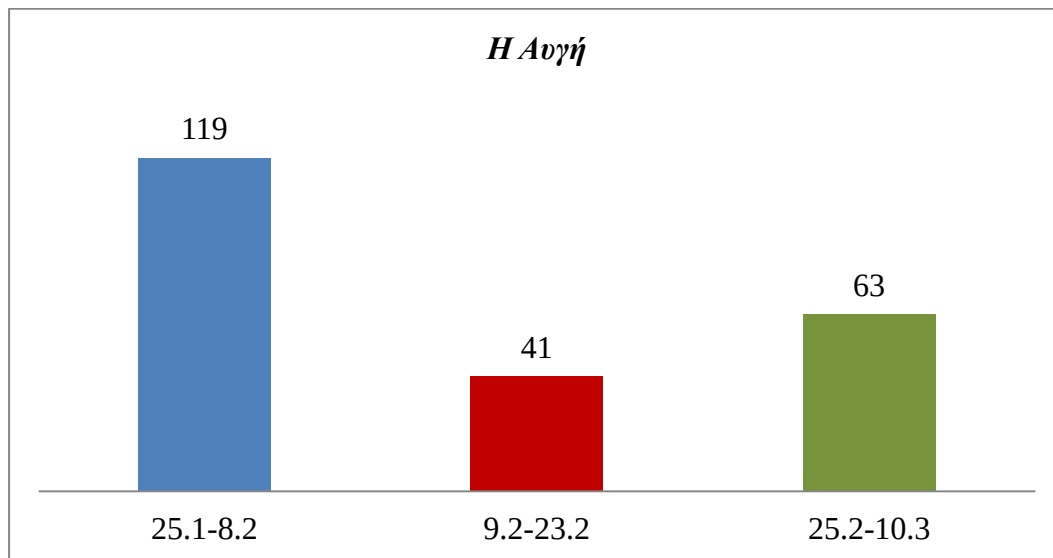
Διάγραμμα 5.1 *Ελευθεροτυπία* – Συνολικός αριθμός δημοσιευμάτων ανά τις τρεις χρονικές περιόδους, από 25.1 έως 10.3.2011.



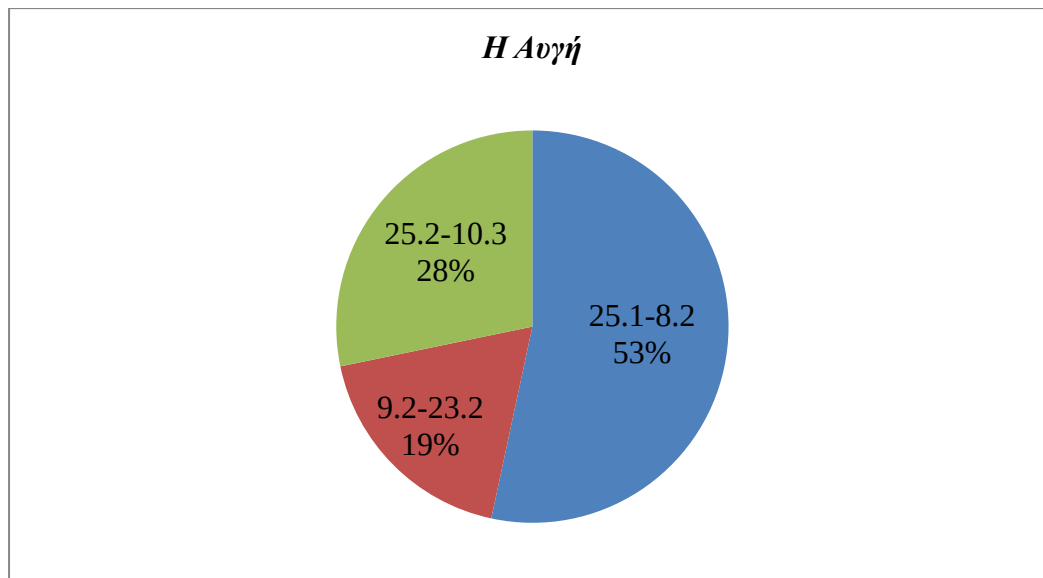
Γράφημα 5.2 *Ελευθεροτυπία* – Συνολικό ποσοστό ανά τις τρεις χρονικές περιόδους από 25.1 έως 10.3.2011.



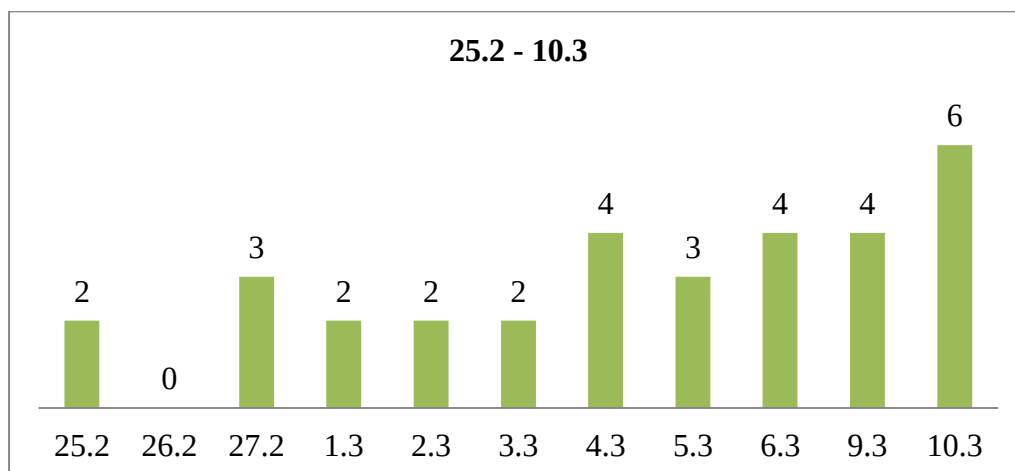
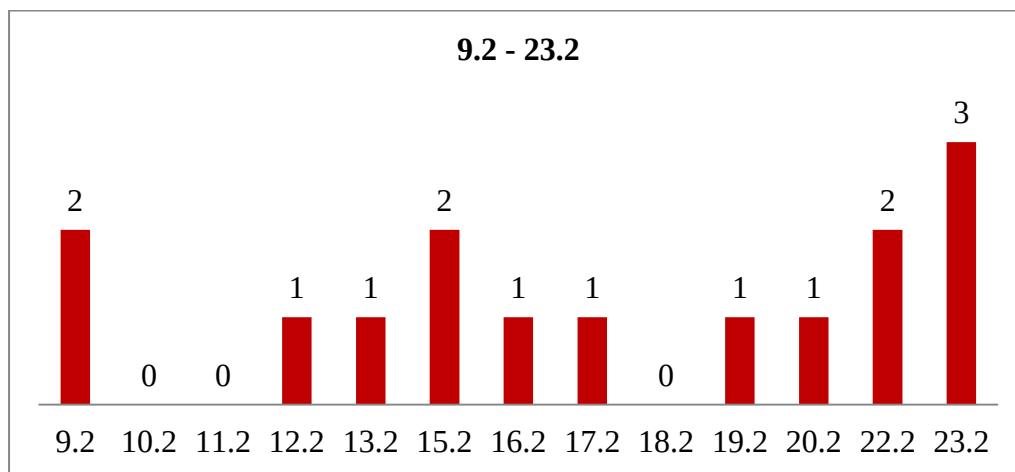
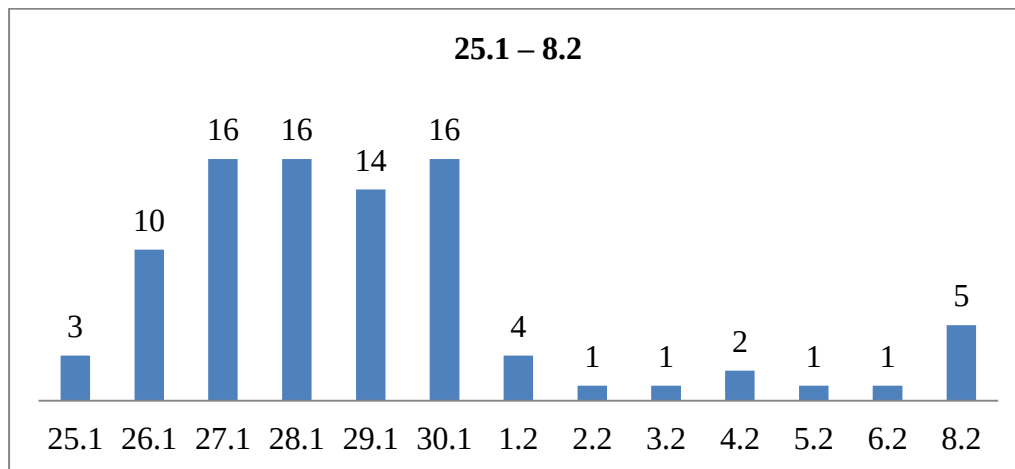
Διάγραμμα 6.1 *Αυγή* – Συνολικός αριθμός δημοσιευμάτων ανά τις τρεις χρονικές περιόδους, από 25.1 έως 10.3.2011.



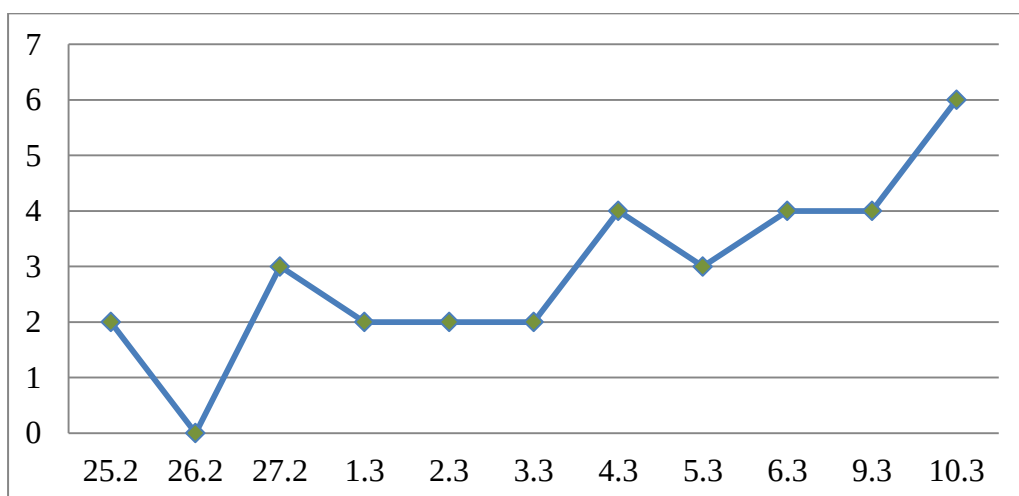
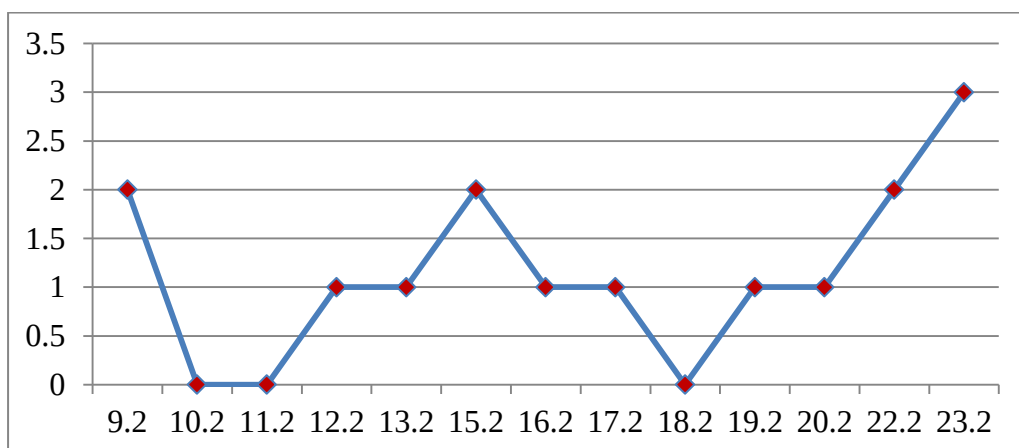
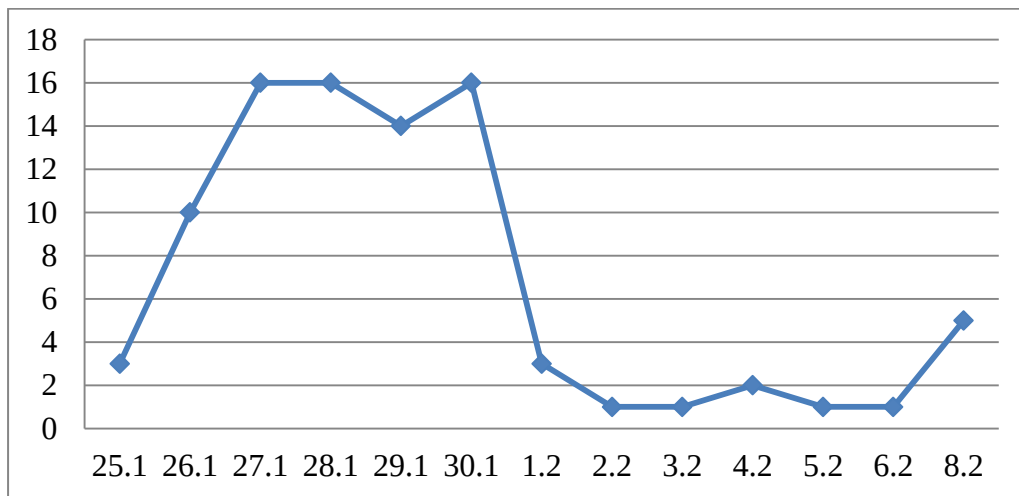
Γράφημα 6.2 *Αυγή* – Συνολικό ποσοστό ανά τις τρεις χρονικές περιόδους από 25.1 έως 10.3.2011.



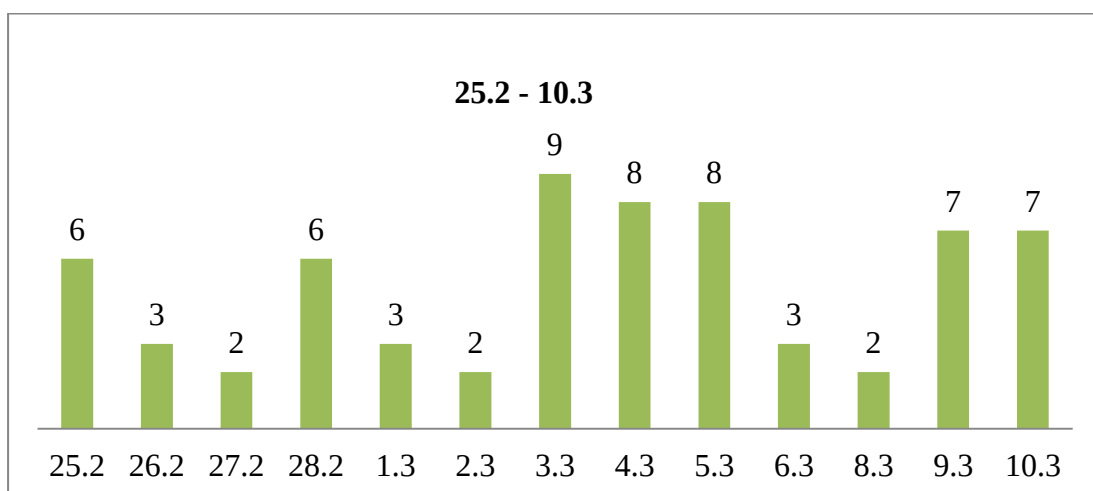
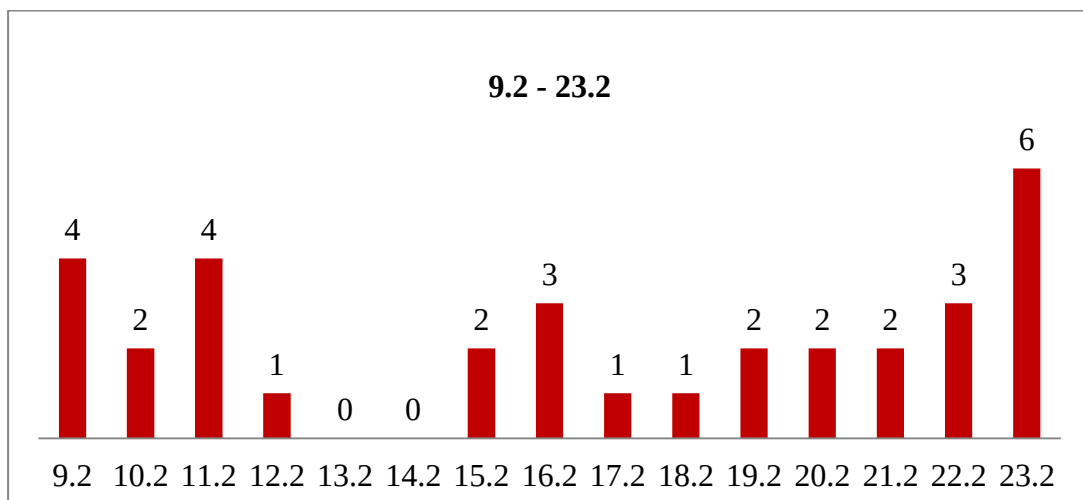
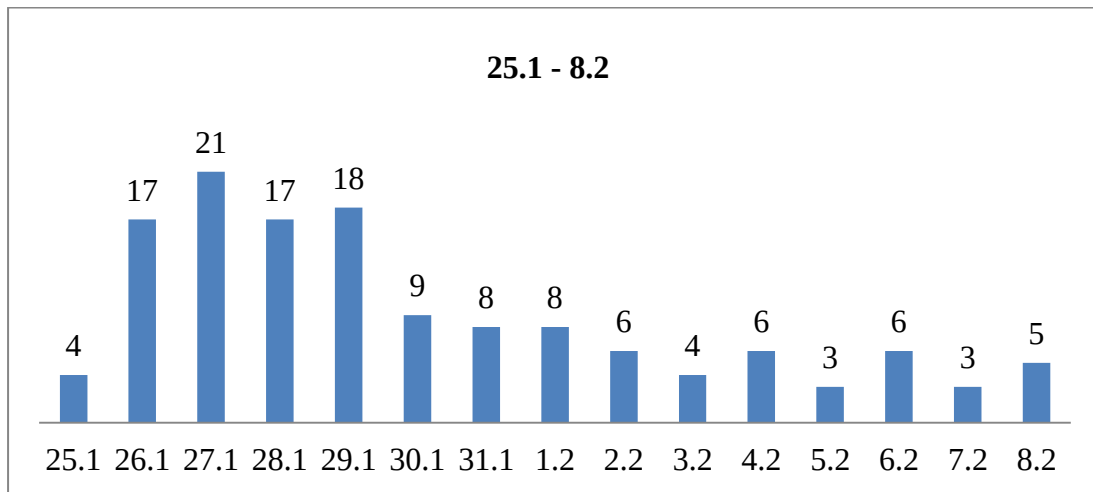
Διαγράμματα 7.1 **Καθημερινή** – Συνολικός αριθμός δημοσιευμάτων ανά ημέρα 25.1 – 10.3.2011.



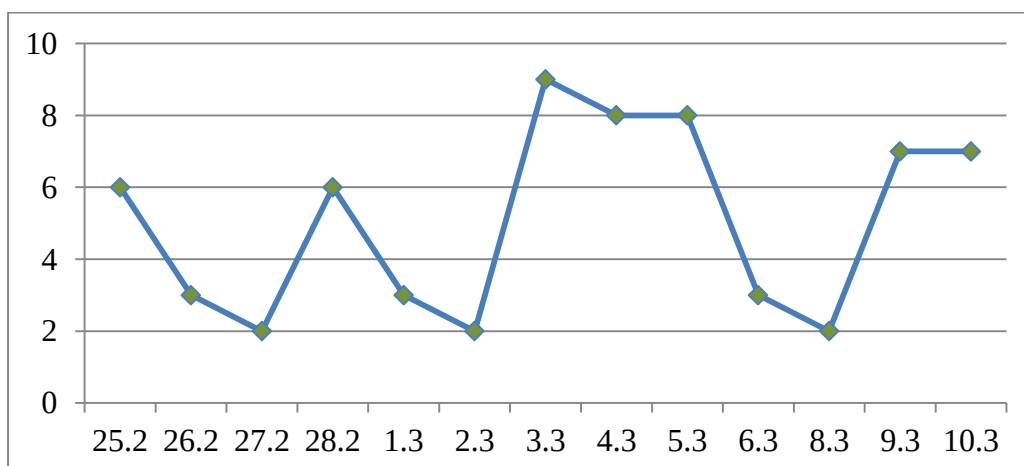
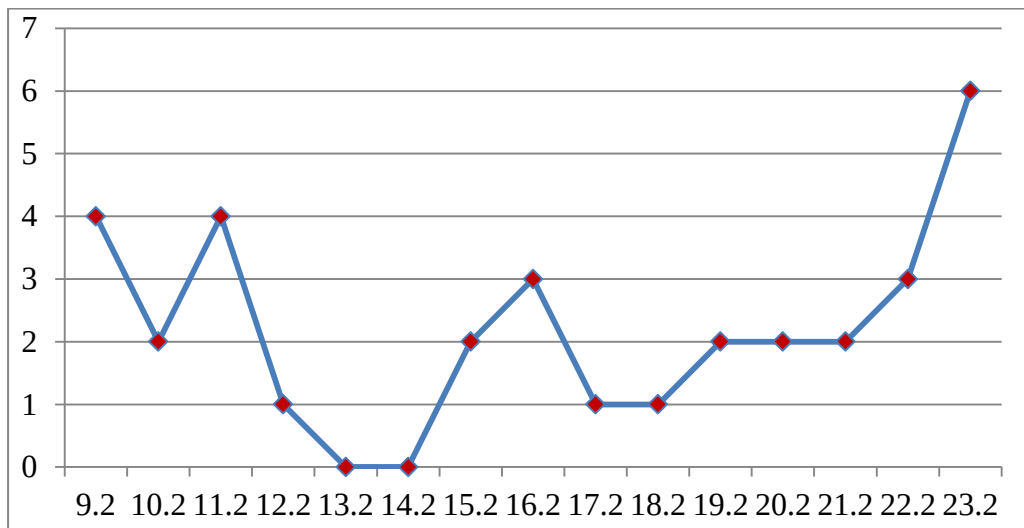
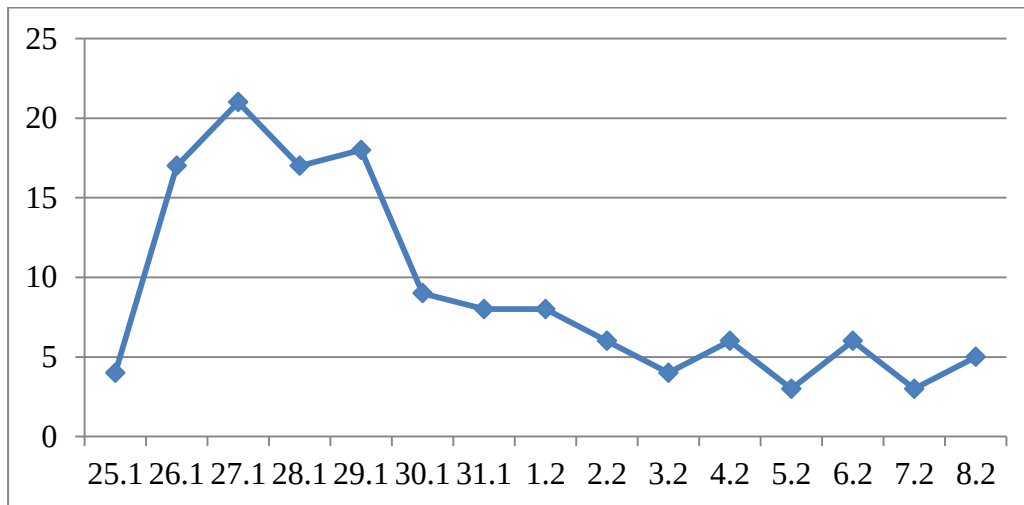
Γραφήματα 7.2 **Καθημερινή** - Συχνότητα εμφάνισης των δημοσιευμάτων ανά ημέρα 25.1 - 10.3.2011



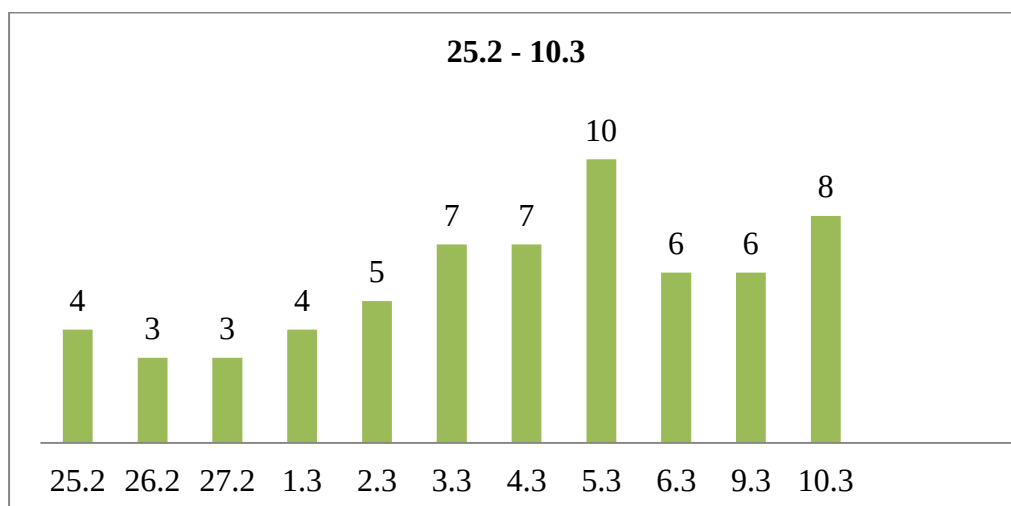
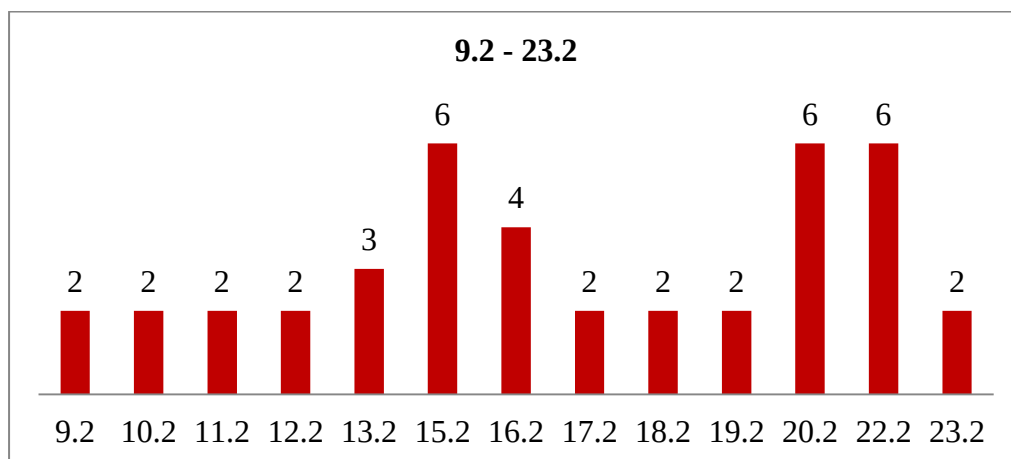
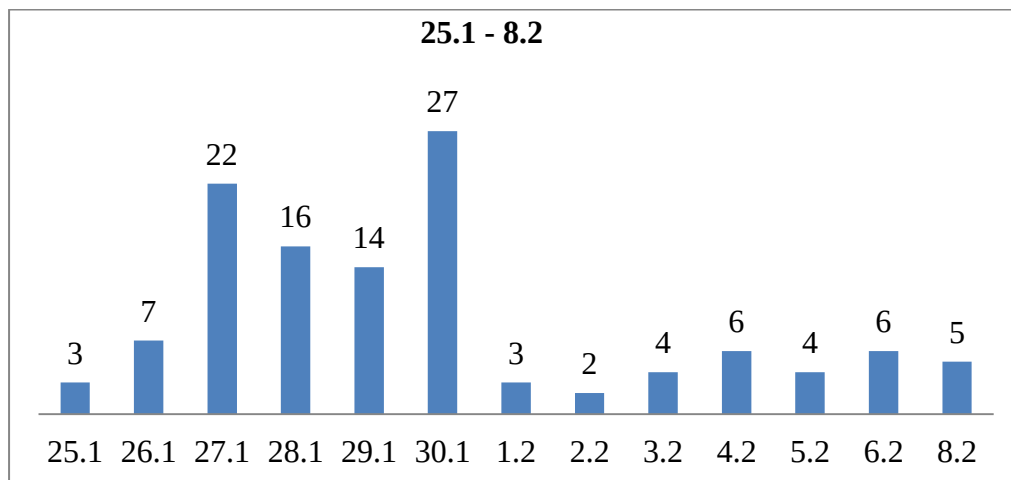
Διαγράμματα 8.1: **Ελευθεροτυπία** – Συνολικός αριθμός δημοσιευμάτων ανά ημέρα 25.1 – 10.3.2011.



Γραφήματα 8.2: *Ελευθεροτυπία* - Συχνότητα εμφάνισης των δημοσιευμάτων ανά ημέρα 25.1 - 10.3.2011.



Διαγράμματα 9.1: *Αυγή* – Συνολικός αριθμός δημοσιευμάτων ανά ημέρα 25.1 - 10.3.2011.



Γραφήματα 9.2: *Αυγή* - Συχνότητα εμφάνισης των δημοσιευμάτων ανά ημέρα 25.1 - 10.3.2011.

